

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»**

Σπουδάστριες:

Μπαλτιροπούλου Βαρβάρα Α.Μ. 12990

Μπαμίχα Αγαθούλα Α.Μ. 12486

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Δρ. Ρέντζου Κωνσταντίνα

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 2013

«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδες

Πίνακας Περιεχομένων.....	i
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: «Ιστορική αναδρομή ».....	3
1.1 Εισαγωγή.....	3
1.2 Ιστορική αναδρομή στον ρόλο της οικογένειας	4
1.3 Ιστορική αναδρομή στον ρόλο του πατέρα.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: «Τύποι πατέρα».....	11
2.1 Εισαγωγή	11
2.2 Ο καταθλιπτικός Πατέρας.....	12
2.3 Ο αγχώδης Πατέρας.....	14
2.4 Ο δημοκρατικός πατέρας	16
2.5 Ο απών πατέρας	17
2.6 Ο αυταρχικός πατέρας.....	19
2.7 Ο συναισθηματικός πατέρας.....	21
2.8 Ο υπερπροστατευτικός πατέρας.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: «Ο ρόλος του πατέρα στα διάφορα αναπτυξιακά στάδια του παιδιού».....	24
3.1 Εισαγωγή.....	24
3.2 Προγεννητική εκπαίδευση στους πατέρες.....	25
3.3 Ο ρόλος του πατέρα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης.....	26

3.4 Πώς συμβάλλει ο πατέρας στον θηλασμό.....	31
3.5 Η συμβολή του πατέρα κατά την βρεφική ηλικία.....	35
3.6 Η συμβολή του πατέρα κατά την νηπιακή ηλικία.....	37
3.7 Η συμβολή του πατέρα κατά την παιδική ηλικία.....	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «Η συμβολή του πατέρα στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού».....

4.1 Εισαγωγή.....	41
4.2 Ο ρόλος της πατρικής αγάπης στην ανάπτυξη του παιδιού.....	42
4.3 Ο ρόλος του πατέρα στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.....	44
4.4 Ο ρόλος του πατέρα στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.....	47
4.5 Ο ρόλος του πατέρα στην γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού.....	50
4.6 Ο ρόλος του πατέρα στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού.....	52
4.7 Παροχή ασφάλειας στα παιδιά από τον πατέρα.....	55

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: «Ο ρόλος του πατέρα στην ανάπτυξη της συνείδησης του ρόλου του φύλου».....

5.1 Εισαγωγή.....	58
5.2 Η συμβολή του πατέρα στην ανάπτυξη της συνείδησης του φύλου.....	59
5.3 Η σχέση του πατέρα με τον γιο.....	61
5.4 Η σχέση του πατέρα με την κόρη.....	63

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για πολλά χρόνια, παρότι οι έρευνες έκαναν λόγο για την επίδραση των γονέων στην ανάπτυξη του παιδιού, αναφέρονταν κυρίως σε ευρήματα που αφορούσαν τη μητέρα, ενώ ο ρόλος του πατέρα είχε σχεδόν αγνοηθεί (Pruett, 1998). Μέχρι το 1976 πολλοί κοινωνικοί επιστήμονες αμφέβαλαν για το σημαντικό ρόλο του πατέρα στη ζωή και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών και κυρίως των κοριτσιών (Lamp, 2004). Πίστευαν πως ο πατέρας είχε δευτερεύοντα και έμμεσο ρόλο στην ανάπτυξη τους (Lamp, 1997) και αισθανόταν λιγότερο πλήρεις «αν έστρεφαν το βλέμμα τους αλλού» πέρα από την μητέρα, ακόμη και όταν επρόκειτο να μελετήσουν τον πατέρα (Pruett, 1988). Τις τελευταίες, όμως, δεκαετίες τα πράγματα έχουν αλλάξει. Η πατρότητα, η σχέση πατέρα-παιδιού και ο πατρικός ρόλος μελετώνται σε βάθος και μάλιστα έχει ευρέως υποστηριχθεί ότι ο πατέρας επηρεάζει εξίσου με την μητέρα την πορεία της ανάπτυξης του παιδιού, τόσο θετικά όσο και αρνητικά (Lamp, 2004). Ακόμη, ο πατέρας διαδραματίζει ένα μοναδικό και κρίσιμο ρόλο στην ανατροφή και καθοδήγηση των παιδιών και καθώς το παιδί μεγαλώνει ο μπαμπάς μπορεί να αναλάβει επιπρόσθετους ρόλους στην πνευματική καθοδήγηση και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού (Κεφαλίδου, 2011).

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην οικογένεια και τον πατέρα. Συγκεκριμένα, θα δώσουμε τον ορισμό της οικογένειας και στη συνέχεια θα ξετυλιχτεί η ιστορική της αναδρομή και οι μεταβολές που έχει υποστεί. Στο ίδιο κεφάλαιο θα περιγραφεί η ιστορική αναδρομή του ρόλου του πατέρα στην οικογένεια και οι αλλαγές που έχει υποστεί στο πέρασμα του χρόνου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα περιγραφούν διάφοροι τύποι πατέρα. Οι τύποι που θα περιγραφούν είναι οι τύποι του καταθλιπτικού, του δημοκρατικού, του απόντα, του αγχώδη, του αυταρχικού, του συναισθηματικού, του υπερπροστατευτικού αλλά και επιδράσεις που ασκούν στην ανάπτυξη των παιδιών τους είτε είναι θετική είτε είναι αρνητική.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε την συμβολή του πατέρα τόσο στην ευημερία της γυναίκα του όσο και στην εξελικτική ανάπτυξη του παιδιού. Θα εξετάσουμε, δηλαδή, πως συμβάλλει στην εγκυμοσύνη της γυναίκας του, στον θηλασμό αλλά και τον ρόλο που διαδραματίζει κατά την βρεφική, την νηπιακή και την παιδική ηλικία.

Πέρα, όμως, από την συμβολή του πατέρα θα παρουσιαστεί και το πώς μπορεί να ενημερωθεί ένας μελλοντικός πατέρας με την διαδικασία της προγεννητικής εκπαίδευσης αλλά και τι ακριβώς είναι αυτή η διαδικασία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα δούμε την επιρροή που ασκεί ο πατέρας στο παιδί σε διάφορους τομείς, όπως τον συναισθηματικό, τον κοινωνικό και τον γλωσσικό ανάλογα με τα ερεθίσματα που του δίνει.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα εξεταστεί η συμβολή του πατέρα στη διαμόρφωση του ρόλου φύλου του παιδιού, πώς τα αγόρια ή τα κορίτσια τον βλέπουν ως πρότυπο καθώς επίσης και την σχέση πατέρα-κοριτσιού και πατέρα-αγοριού.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε πολύ την Κυρία Ρέντζου για την πολύτιμη βοήθεια της με σκοπό να ολοκληρώσουμε την πτυχιακή μας εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: «Ιστορική αναδρομή»

1.1 Εισαγωγή

Η οικογένεια αποτελεί το βασικό κύτταρο της οργανωμένης κοινωνικής συμβίωσης. Η καθιέρωση του θεσμού αυτού έγινε από τα πρώτα σχεδόν βήματα της ζωής του ανθρώπου στη γη, και μέχρι σήμερα εξακολουθεί να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο τόσο στο κοινωνικό σύνολο όσο και στη ζωή των μεμονωμένων ατόμων. Η οικογένεια, άσχετα από τις δυσκολίες που αντιμετώπισε κατά καιρούς, σαν θεσμός έχει αναγνωριστεί και λειτουργεί με τη μία ή την άλλη μορφή σε όλες τις χώρες του κόσμου , είτε αυτές είναι πολιτισμένες είτε είναι απολίτιστες (Μεσσήνης Σταύρος, 2012).

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει με τον ρόλο του άνδρα μέσα στην οικογένεια. Ο ρόλος του άνδρα μέσα στην οικογένεια έχει υποστεί ριζικές αλλαγές στο πέρασμα του χρόνου. Ενώ στην αρχή είχε τον ρόλο του εξουσιαστή στην οικογένεια μετά από πολλά χρόνια φαίνεται να συμμετέχει στις δουλειές του σπιτιού και να βοηθά την γυναίκα του.

Στο κεφάλαιο αυτό θα αποσαφηνιστεί ο όρος οικογένεια και θα παρουσιαστεί η ιστορική της αναδρομή από την προϊστορική έως την σύγχρονη εποχή αλλά και πως έχει διαμορφωθεί μέσα σε όλους αυτούς τους αιώνες. Στην συνέχεια, θα αναφερθούμε στον ρόλο του πατέρα. Θα δούμε, δηλαδή, πως έχει εξελιχθεί στο πέρασμα του χρόνου εξαιτίας των πολιτισμικών αλλαγών και των κοινωνικών δομών.

1.2 Ιστορική αναδρομή στον ρόλο της οικογένειας

Η οικογένεια είναι μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Σχηματίζει την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα που συντελεί στην αναπαραγωγή της κοινωνίας. Μέσα στα πλαίσιά της δημιουργείται μια κοινότητα, όπου τα μέλη της έχουν κοινούς δεσμούς, ψυχικούς και αίματος, και ζουν κάτω από την ίδια στέγη (Τσαρδάκη, 1984).

Η οικογένεια αποτελεί πρωταρχικό κύτταρο και οργανικό μέλος της κοινωνίας, καθώς κάθε αλλαγή σε αυτή επηρεάζει την οικογένεια και τους θεσμούς της. Κι αυτό συμβαίνει γιατί η οικογένεια μεταδίδει τον πολιτισμό, την μόρφωση, τη γλώσσα, διαμορφώνει τη συμπεριφορά, καταστέλλει τα ένστικτα, γι' αυτό κάθε αλλαγή στα κοινωνικά δεδομένα, επηρεάζει τους κόλπους της οικογένειας (Μεσσήνης, 2013). Τέλος, μέσα στην οικογένεια τα παιδιά εκτίθενται στις αξίες της κοινωνίας, στους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους και προετοιμάζονται να αποδεχτούν κοινωνικές ευθύνες (Τσαρδάκη, 1984).

Η οικογένεια προτού φτάσει στη σημερινή της μορφή, πέρασε από πολλά στάδια, όπως είχαμε την - αμφισβητούμενη πα- μητριαρχική οικογένεια, την πατριαρχική, την μεγάλη - εκτεταμένη οικογένεια, όπου εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης κατάληξε στην πυρηνική οικογένεια, η οποία αποτελείται από τους δύο γονείς και τα παιδιά (Τσαρδάκη, 1984).

Κατά την προϊστορική εποχή, το μόνο που είναι γνωστό είναι ότι η δομή της οικογένειας μοιάζει με την σημερινή δομή, δηλαδή ετερόφυλο ζευγάρι με παιδιά. Ωστόσο, δεν υπάρχει καμία πληροφορία σχετικά με τους κανόνες οργάνωσης και λειτουργίας της οικογένειας (Πυργιωτάκη, 1984).

Στην παλαιολιθική εποχή, ηγετική θέση μέσα στην οικογένεια είχε η γυναίκα. Ήταν η εποχή που ήκμασε ο θεσμός της μητριαρχίας. Η γυναίκα λατρεύτηκε ως θεά-μητέρα, ως θεά της γονιμότητας μιας και ήταν αυτή που έφερνε στον κόσμο τα παιδιά (Πυργιωτάκη, 1984)

Μετά την παλαιολιθική εποχή, η γυναίκα δεν έχει την σωματική δύναμη να οργανώσει και έτσι η ισχύς και η εξουσία περνάνε στον άνδρα. Η επικράτηση του πατέρα-συζύγου, επιδεινώνει την θέση μητέρας-θεάς και την κάνει σκλάβα και

υποταγμένη στις απαιτήσεις του συζύγου-εξουσιαστή. Έτσι, την ανατροφή τώρα των παιδιών την αναλαμβάνει αποκλειστικά η μητέρα (Πυργιωτάκη, 1984).

Κατά την αρχαιότητα, συναντώνται, κυρίως, διευρυμένες οικογένειες, στην πλειοψηφία τους πατριαρχικές, και ο θεσμός της οικογένειας αποκτά ισχύ. Στην Αρχαία Ελλάδα συναντάται για πρώτη φορά η μονογαμική οικογένεια, δηλαδή η οικογένεια με την σημερινή μορφή της. Η οικογένεια αυτή διακρίνεται από την σταθερότητα του γαμήλιου δεσμού, που κατά κανόνα δε λύνεται με αμοιβαία συναίνεση αλλά με απόφαση του άνδρα. Είναι η οικογένεια που δεν στηρίζεται σε φυσικούς αλλά σε καθαρά οικονομικούς όρους. Στην οικογένεια αυτή δεν υπήρχε συναισθηματικός δεσμός. Αποκλειστικός σκοπός ήταν η παραγωγή κληρονόμων και μόνο η μοιχεία της γυναίκας μπορούσε να διαλύσει τον γάμο. Η θέση της γυναίκας ήταν υποβιβασμένη. Ήταν συνεχώς κλεισμένη στο σπίτι και ασχολούνταν με τις οικιακές δουλειές. Ανάλογη ήταν και η αγωγή των κοριτσιών, τα οποία μάθαιναν να ράβουν και να γνέθουν, ενώ μάθαιναν ελάχιστα να γράφουν και να διαβάζουν. Δεν έβγαιναν έξω χωρίς την συνοδεία δούλων (Ενγκελς, 1990). Από την άλλη, τα αγόρια είχαν περισσότερα πλεονεκτήματα όσον αφορά την διαπαιδαγώγηση. Πολλοί πλούσιοι Αθηναίοι ανέθεταν την ανατροφή των βρεφών τους σε δούλες ή σε παιδαγωγούς (Borneman, 1988).

Στην Αρχαία Σπάρτη, η δομή της οικογένειας ήταν η ίδια μόνο που οι ρόλοι ήταν τελείως διαφορετικοί από εκείνοι στην Αθήνα. Η θέση της μητέρας-γυναίκας δεν ήταν υποβαθμισμένη και τύγχανε του ίδιου σεβασμού με τον άντρα-πατέρα. Η ίδια μορφωνόταν, όχι βέβαια όπως ο άντρας, και προσπαθούσε να έχει γνώμη για όλα τα θέματα ακόμα και για τα πολιτικά. Την ανατροφή των παιδιών την αναλάμβαναν οι γονείς ως τα έξι χρόνια (Borneman, 1988).

Στην αρχαία Ρώμη, ο πατέρας ήταν αρχηγός και ηγεμόνας στην οικογένεια. Δεν είχε καμία ανάμειξη με την ανατροφή των παιδιών. Την ανατροφή την αναλάμβανε η γυναίκα που η θέση της ήταν υποβαθμισμένη μέσα στην οικογένεια και δεν είχε κανένα δικαίωμα λόγου (Borneman, 1988)

Στην περίοδο των μεσαιωνικών χρόνων, η οικογένεια ήταν εξαρτώμενη και βαθειά επηρεασμένη από την έντονη θρησκοληψία της εποχής και εδώ ο γάμος εξαρτιόνταν από την περιουσία (CaI, 1989).

Πριν την βιομηχανική επανάσταση η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων της υπαίθρου ζούσε από τη γη. Βασική μονάδα παραγωγής ήταν η οικογένεια, η οποία επιβίωνε χάρη στην σχέση αλληλεξάρτησης. Η επιβίωση του κάθε μέλους εξαρτιόνταν από την συνεργασία όλων, αφού έπρεπε να συμμετέχουν όλοι στις δουλειές είτε έξω από το σπίτι (π.χ. στα χωράφια, στην εκτροφή ζώων) είτε μέσα στο σπίτι (π.χ. με τις δουλειές του σπιτιού). Ήταν αδύνατο κάποιο άτομο να ζήσει έξω από την οικογένεια (Τσαρδάκη, 1984)

Με την βιομηχανική επανάσταση, οι άνθρωποι δούλευαν έξω από το σπίτι σε βιοτεχνίες και εξαιτίας αυτής της κατάστασης τα εργοστάσια μεγάλωναν και απαιτούσαν περισσότερα εργατικά χέρια, με αποτέλεσμα ο κόσμος να κατευθύνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Όποιο μέλος της οικογένειας ήθελε μπορούσε, πλέον, να φύγει από την οικογένεια και να επιβιώσει μόνο του, αφού εργαζόταν και πληρωνόταν για την εργασία του και μπορούσε να βρει κατάλυμα, να αγοράσει φαγητό και ρούχα. Η οικογένεια έπαψε να είναι ανεξάρτητη μονάδα παραγωγής, όμως διατηρήθηκε γιατί ήταν σημαντική για την ισορροπία της νέας κοινωνίας που αναδυόταν. Οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια διαφοροποιήθηκαν, καθώς καθιερώνεται ο οικογενειακός μισθός, η γυναίκα ωθείται στο σπίτι και φροντίζει το παιδί της, τον άντρα της και ολόκληρο το νοικοκυριό. Μέσα στην οικογένεια εμφανίζεται ο συναισθηματισμός και η οικειότητα που έχουν ανώτερη αξία και σημασία από άλλους δεσμούς (Πυργιωτάκη, 1984).

Η σύγχρονη οικογένεια τροποποιήθηκε όσον αφορά τα κοινωνιολογικά της στοιχεία, δηλαδή οι παλιές αξίες αντικαταστάθηκαν με νέες. Ο ρόλος των γυναικών μέσα στην οικογένεια και στην κοινωνία, γενικότερα, έχει ενδυναμωθεί αφού σήμερα διεκδικούν το δικαίωμα μόρφωσης τους, ένταξης στην αγορά εργασίας, είναι οικονομικά ανεξάρτητες, διεκδικούν μεγαλύτερη νομική ισότητα, έχουν περισσότερη ελευθερία στις κοινωνικές και σεξουαλικές τους σχέσεις ενώ παράλληλα μπορούν να ελέγξουν τη γονιμότητα τους μέσω διαφόρων ιατρικών μεθόδων (Τσαρδάκη, 1984).

Αυτές οι θεμελιακές αλλαγές έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της ελευθερίας και των προσωπικών επιλογών στις συμπεριφορές τους. Έτσι οι σύγχρονες τάσεις εμπερικλείουν σεξουαλικές εμπειρίες σε μικρότερες ηλικίες, λιγότερους γάμους, καθυστέρηση ή ακόμα και μη πραγματοποίηση γάμου, λιγότερα

παιδιά, αύξηση των γεννήσεων εκτός γάμου, μεγαλύτερα ποσοστά διαζυγίων και κατ' επέκταση αύξηση των μονογονεϊκών και θετών οικογενειών και αύξηση των δευτέρων και τρίτων γάμων. Οι γονείς έχουν χάσει την εξουσία που κατείχαν στις παραδοσιακές κοινωνίες προς τα παιδιά τους. Η κοινωνία έχει γίνει λιγότερο αυστηρή και δημοκρατική, κυρίως προς στα νεαρά μέλη της. Στις μοντέρνες κοινωνίες, οι άνθρωποι έχουν τον πρώτο λόγο στην επιλογή συντρόφου. Η ρομαντική αγάπη είναι το πρώτιστο χαρακτηριστικό ενός επιτυχημένου γάμου και το άτομο στη σύγχρονη κοινωνία κατευθύνεται στη δημιουργία ενός γάμου που να ικανοποιεί τις σωματικές, ψυχολογικές και πνευματικές του ανάγκες, δίνοντας ταυτόχρονα έμφαση στη μεγαλύτερη προσωπική ευτυχία - δεδομένο το οποίο είναι ένα γνήσιο προϊόν της βιομηχανικής κοινωνίας. Ο κατεξοχήν οικονομικός ρόλος της οικογένειας μετατράπηκε σε κυρίως ηθικοκοινωνικό. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η οικογένεια να αποκτήσει πιο ελαστική και φιλελεύθερη νομική δομή. Ακόμη, τα μέλη της οικογένειας απέκτησαν το δικαίωμα της προσωπικής επιλογής και βούλησης πάνω σε θέματα που αφορούν το σπίτι και στις οικογενειακές υποθέσεις, γεγονός που προώθησε την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τις ιδιαιτερότητες του κάθε μέλους (Τσαρδάκη, 1984).

Όπως βλέπουμε με την πάροδο των αιώνων η δομή της οικογένειας έχει αλλάξει, προκειμένου να ανταποκριθεί στις κοινωνικές αλλαγές και απαιτήσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αλλάξει ο ρόλος των μελών της οικογένειας. Σημαντική είναι η αλλαγή που έχει συντελεστεί στο ρόλο του πατέρα. Το επόμενο υποκεφάλαιο έχει ως στόχο να παρουσιάσει την εξέλιξη του ρόλου του πατέρα στην οικογένεια.

1.3 Ιστορική αναδρομή στον ρόλο του πατέρα

Πατέρας σημαίνει ο άνδρας που αγαπά και φροντίζει τα παιδιά, την γυναίκα και τον εαυτό του. Η έννοια της πατρότητας είναι διαρκώς εξελισσόμενη και ο ρόλος του πατέρα έχει αλλάξει δραματικά στο πέρασμα του χρόνου. Οι αλλαγές αυτές έχουν να κάνουν, κυρίως, με τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και τις αλλαγές των κοινωνικών δομών. Κάνοντας μια αναδρομή στο παρελθόν υπάρχουν τέσσερις κυρίως πατρικοί ρόλοι, όπως αυτοί διαμορφώθηκαν μέσα στο διάστημα των δυο τελευταίων αιώνων (Cebreira, Tamis-Lemonda, Brandley, Hofferth & Lamp, 2000).

Στα αποικιακά χρόνια, πριν την βιομηχανική επανάσταση, ο πατέρας περιγράφεται ως ο «ηθικός δάσκαλος» της οικογένειας, που είναι αυστηρός και ταυτόχρονα ο πνευματικός αρχηγός της. Η ευθύνη του ήταν να μεγαλώσει τα παιδιά με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτά να γίνουν ηθικά και ενάρετα. Για αυτό έπρεπε να φροντίζει να τα μάθει να γράφουν και να διαβάζουν με απώτερο σκοπό να μελετήσουν τα θρησκευτικά βιβλία και ιδιαίτερα τη Βίβλο. Έτσι την εποχή αυτή «καλός πατέρας» θεωρείται εκείνος που υποστηρίζει και προβάλλει το χριστιανικό πρότυπο και βοηθά τα παιδιά να διαβάζουν θρησκευτικά κείμενα (Hernandez, 1993).

Αργότερα, στα χρόνια της βιομηχανικής επανάστασης και μέχρι την οικονομική ύφεση, ο ρόλος του πατέρα αλλάζει και γίνεται «κουβαλητής», χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι έχει χάσει και τον προηγούμενο ρόλο του. Ο καινούργιος αυτός ρόλος είναι αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης, που θέλει τον πατέρα να δουλεύει σκληρά και να λείπει πολλές ώρες από την οικογένεια του. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης, η ανάμειξη του στην καθημερινή φροντίδα του παιδιού μειώθηκε και αυξήθηκε ο ρόλος της μητέρας. Την συγκεκριμένη περίοδο, το κριτήριο αξιολόγησης για τον «καλό πατέρα» είναι η υλική και η οικονομική στήριξη της οικογένειάς του (Pleck & Pleck, 1997).

Στη δεκαετία 1930-1940, ως αποτέλεσμα της απουσίας του πατέρα, το ενδιαφέρον στρέφεται στο ρόλο του πατέρα ως «πρότυπο φύλου», ιδιαίτερα για τα αγόρια. Όμως, ο ρόλος του ως ηθικός δάσκαλος και κουβαλητής δεν έχει εξαλειφθεί τελείως και καθώς έχει γίνει όλο και πιο απόμακρος, λόγω της εργασίας του, οι ψυχολόγοι προτείνουν στον πατέρα να συμμετέχει πιο πολύ στη ζωή των παιδιών τους, ιδιαίτερα ως πρότυπο αρρενωπότητας (Dick, 2004).

Γύρω στα μέσα του 1970 και μετά, για πρώτη φορά ο πατέρας εμπλέκεται περισσότερο στην ανατροφή και την φροντίδα των παιδιών και γίνεται πιο στοργικός. Ο καινούργιος ρόλος επιβάλλει να είναι «νέος στοργικός πατέρας» και να αναλαμβάνει ρόλους και καθήκοντα που αναλάμβανε η μητέρα. Η ενεργητικότητα και η συμμετοχικότητα του στην ανατροφή του παιδιού είναι τα κύρια συστατικά της πατρότητάς. Η αλλαγή αυτή συνέβη διότι την ίδια εποχή παρατηρείται αύξηση της συμμετοχής της γυναίκας στο εργατικό δυναμικό και έχουν αρχίσει να αλλάζουν τα στερεότυπα που ήθελαν την μητέρα να ασχολείται με την φροντίδα των παιδιών, ενώ οι πατέρες εκφράζουν την επιθυμία να έρθουν σε πιο στενή επαφή με τα παιδιά τους και να ασχοληθούν πιο ενεργά με την ανάπτυξή τους. Ο ρόλος του κουβαλητή στον πατέρα αρχίζει να εξαλείφεται διότι οι γυναίκες δουλεύουν σχεδόν τις ίδιες ώρες με τους συζύγους τους και βγάζουν τα ίδια χρήματα (Pruett, 1998).

Παρόλες τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν διαχρονικά στον ρόλο του πατέρα δεν πρέπει ο ρόλος του να επικεντρωθεί μόνο σε αυτούς του τέσσερις τύπους. Άλλωστε, ποτέ δεν υπήρξε ένας ρόλος για τον πατέρα αλλά πολλοί, οι οποίοι διαμορφώνονται και εξελίσσονται από τα καθημερινά γεγονότα, τις πολιτισμικές αλλαγές και τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές (Cabrera et all, 2000· Dick, 2004)

Ο παραδοσιακός ρόλος του πατέρα ήταν πάντα να παρέχει όλα εκείνα τα υλικά αγαθά δουλεύοντας και να προσφέρει την ασφάλεια και την κοινωνική αναγνώριση στην οικογένειά του, για να μπορεί να λειτουργήσει απροβλημάτιστα και δίχως άγχος. Το παραδοσιακό πρότυπο του πατέρα το έχουμε πάντα στο μυαλό ως αυστηρό, αλλά δίκαιο, ως αρχηγό και καθοδηγητή. Στις μέρες μας, τα πράγματα έχουν αλλάξει. Τα τελευταία 10-15 χρόνια έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά ο τρόπος που ο άντρας αντιλαμβάνεται, αλλά και ασκεί, τον πατρικό του ρόλο. Η είσοδος της γυναίκας στην παραγωγή, η διεκδίκηση ισότιμων ευκαιριών στη μόρφωση, αλλά και στην καριέρα, επέβαλαν αλλαγές στο οικογενειακό πλαίσιο, όπου η ανάγκη συμμετοχής του πατέρα στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών του έγινε επιτακτική (Κυριαζοπούλου, 2011).

Ο σύγχρονος άντρας φαίνεται ότι είναι απαλλαγμένος από τα στερεότυπα του ρόλου του παρελθόντος και δείχνει να έχει κατανοήσει πόσο σημαντική είναι η συμβολή του στον επιμερισμό των ευθυνών της ανατροφής, αλλά και της

διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Σήμερα, ο σύγχρονος πατέρας είναι περισσότερο επικοινωνιακός, εκδηλωτικός και στοργικός. Δεν περιορίζεται στην κάλυψη βασικών αναγκών του παιδιού του, αλλά καθορίζει και τις συναισθηματικές του ανάγκες. Η παρουσία του γίνεται όλο και πιο έντονη μέσα στο σπίτι, παρατηρείται μια εντυπωσιακή εμπλοκή των αντρών στις οικογενειακές υποθέσεις. Ο σύγχρονος πατέρας διατηρεί υπεύθυνη και συναισθηματική σχέση με το παιδί του, είναι φυσικά προσβάσιμος από το παιδί του και τέλος εμπλέκεται, σε συνεργασία με τη μητέρα, στη λήψη αποφάσεων που έχουν να κάνουν με την ανατροφή του παιδιού (Κυριαζοπούλου, 2011).

Σύμφωνα με έρευνα που έγινε και η οποία είχε ως στόχο να συγκρίνει τους πατέρες της παλαιάς και της σύγχρονης εποχής, φαίνεται ότι οι πατέρες του παρελθόντος ήταν σχεδόν ανύπαρκτοι σε ό,τι είχε να κάνει με την ανάπτυξη και την ευημερία των παιδιών. Ο ρόλος τους στη οικογένεια ήταν να συνεισφέρει μόνο οικονομικά. Για αυτόν τον λόγο η ανάπτυξη των παιδιών ήταν προνόμιο των γυναικών. Οι αλληλεπιδράσεις πατέρα-παιδιού ήταν σχεδόν ανύπαρκτες αφού έβρισκαν συνεχώς δικαιολογίες, προκειμένου να μην ασχοληθούν καθόλου μαζί τους. Στην σύγχρονη κοινωνία, όμως, τα δεδομένα έχουν αλλάξει αφού οι πατέρες πλέον έχουν ενεργό ρόλο στην ανατροφή των παιδιών τους, αν και δηλώνουν ότι έχουν περιορισμένη εμπειρία και γνώση. Κάποιοι από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην συμμετοχή του πατέρα στην ανάπτυξη είναι η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην εργασία και το διαζύγιο. Οι σύγχρονοι πατέρες δεν έχουν πια κανένα πρόβλημα να μοιράζονται τις οικονομικές και οικοκυρικές αρμοδιότητες του σπιτιού. Ακόμη, συμβάλλουν σημαντικά στην μάθηση, στην καλύτερη απόδοση στο σχολείο, στην καλή αυτοεκτίμηση, στις υγιείς σχέσεις με τους συνομηλίκους, στην υψηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση και στην καλύτερη προσωπική ευτυχία. Τέλος, οι αλληλεπιδράσεις του σύγχρονου πατέρα περιβάλλονται από ζεστασιά, αγάπη και ευαισθησία (Saracho & Spodek, 2008).

Όπως βλέπουμε ο ρόλος του πατέρα είχε διαφορετικές λειτουργίες μέσα στο χρόνο. Οι λειτουργίες αυτές οφείλονταν στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες αλλά και στις αλλαγές των κοινωνικών δομών. Ο ρόλος του πατέρα αρχικά ήταν εκείνου του κουβαλητή του σπιτιού κάτι το οποίο έχει αλλάξει στην σύγχρονη εποχή.

Μέριμνα του τώρα είναι και η φροντίδα του σπιτιού αλλά ταυτόχρονα και η φροντίδα του παιδιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: «Τύποι πατέρα»

2.1 Εισαγωγή

Όπως συμβαίνει με τις μητέρες, έτσι και οι πατέρες δεν τηρούν όλοι την ίδια στάση προς το παιδί, αλλά ο καθένας από αυτούς υιοθετεί ένα ξεχωριστό στυλ. Ο πατέρας στη σχέση του με το παιδί υιοθετεί μία συγκεκριμένη συμπεριφορά, η οποία εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τον τρόπο με τον οποίο έχει μεγαλώσει ο ίδιος, την αγωγή που έχει λάβει από τους γονείς του, από το περιβάλλον που έχει ζήσει και μεγαλώσει και από την προσωπικότητα και το χαρακτήρα του.

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά του καταθλιπτικού πατέρα, του δημοκρατικού, του απόντα, του αγχώδη πατέρα, αυταρχικός, συναισθηματικός και υπερπροστατευτικός αλλά και οι επιπτώσεις που ασκούν οι τύποι αυτοί πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού.

2.2 Ο καταθλιπτικός πατέρας

Ενώ η κατάθλιψη ήταν ένα πολύ συχνό φαινόμενο που παρουσιάζόταν σε μεγάλο ποσοστό στις γυναίκες, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται πολύ συχνά και στους άνδρες (Κάντιζ, 1981). Τα καταθλιπτικά συμπτώματα που παρουσιάζουν οι άνδρες είναι ευερεθιστότητα, θυμός και αντικοινωνικότητα. Ακόμη είναι ο εκνευρισμός, αδυναμία, διαταραχές ύπνου και όρεξης τάσεις απομόνωσης τόσο από την γυναίκα όσο και από τα παιδιά του, άγχος, ευσυγκινησία, κόπωση, ενοχές, δυσκολίες στη συγκέντρωση και στην μνήμη και φοβίες για την υγεία των παιδιών του. Παράλληλα, παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα αγάπης και ως προς τις γυναίκες τους και ως προς τα παιδιά τους (Κάντιζ, 1981).

Καθώς, όπως προειπώθηκε η έρευνα η σχετική με την κατάθλιψη στους άνδρες είναι σχετικά σύγχρονη, υπάρχουν πολύ λιγότερες έρευνες σχετικά με την κατάθλιψη στον πατέρα και την επίπτωσή της στο παιδί σε σχέση με τις επιδράσεις που ασκεί η κατάθλιψη της μητέρας στο παιδί. Ένα παιδί που ζει σε σπίτι με πατέρα που εμφανίζει συμπτώματα κατάθλιψης ή άλλα προβλήματα ψυχικής υγείας έχει υψηλότερο κίνδυνο εμφάνισης προβλημάτων συμπεριφοράς ή συναισθήματος σε σύγκριση με άλλα παιδιά (Κάντιζ, 1981). Ωστόσο, αν και η κατάθλιψη θεωρείται ως περιστατικό πολύ εύκολο, ορισμένοι πατέρες δύσκολα αντιλαμβάνονται ότι πάσχουν από κατάθλιψη με αποτέλεσμα οι επιστήμονες να ψάχνουν καινούργιες μεθόδους με σκοπό να βοηθήσουν τους πατέρες (Κάντιζ, 1981).

Η συγκατοίκηση με πατέρες που έχουν συμπτώματα κατάθλιψης συνδέεται ανεξάρτητα με αυξημένο κίνδυνο συναισθηματικών προβλημάτων ή προβλημάτων συμπεριφοράς στα παιδιά, χαμηλή αυτοεκτίμηση, γνωστικά προβλήματα με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο και χαμηλές κοινωνικές δεξιότητες. Σύμφωνα με έρευνες, αν ο πατέρας εμφανίζει κατάθλιψη, οι πιθανότητες ενός παιδιού να έχει παρόμοια προβλήματα αυξήθηκαν κατά 33% και 70%, αντίστοιχα (Κάντιζ, 1981). Συνάμα, έρευνες βρήκαν ότι όσοι πατέρες εμφάνιζαν συμπτώματα ψυχικής νόσου είχαν διπλάσιες πιθανότητες να έχουν ένα παιδί που κλαίει (Κάντιζ, 1981).

Σύμφωνα με πείραμα που έγινε σε γονείς αλλά και στα βρέφη τους στους 3 πρώτους μήνες ζωής, η κατάθλιψη των γονέων επηρεάζει την υγεία των παιδιών (Pesetall, 2011). Η κατάθλιψη είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται πλέον πολύ συχνά και στους πατέρες. Ποσοστό 5-10% των πατέρων αντιμετωπίζουν κατάθλιψη και τα προβλήματα που θα προκληθούν στο βρέφος είναι συμπεριφορικά και γνωστικά, καθώς η κατάθλιψη γίνεται περισσότερο αντιληπτή από τα βρέφη διότι οι πατέρες εκπέμπουν περισσότερη αγωνία. Βρέφη με καταθλιπτικούς πατέρες είχαν την τάση να σημειώνουν χαμηλότερες επιδόσεις στο γέλιο και στο χαμόγελο. Συνάμα, η πατρική κατάθλιψη επηρεάζει περισσότερο την σχέση του ζευγαριού από ότι η μητρική κατάθλιψη (Pes et all, 2011).

Άλλο ένα πείραμα που έγινε σε 36 πατέρες και στα παιδιά τους μελέτησε τα καταθλιπτικά συμπτώματα, όπως και την χαλαρή και υπερβολική πειθαρχία. Η πατρική κατάθλιψη είχε ως συνέπεια τα παιδιά να εσωτερικεύουν τα προβλήματά τους, καθώς αυτοί οι πατέρες ασκούν αυστηρή πειθαρχία στα παιδιά τους. Από την άλλη, πατέρες με καταθλιπτικά στοιχεία οι οποίοι χρησιμοποιούν πιο ήπια πειθαρχία είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά να μην εμφανίζουν προβλήματα συμπεριφοράς (Marchand-Reilly, 2012). Παράλληλη έρευνα έδειξε ότι πατέρες μικρότεροι των 45 ετών είναι περισσότερο πιθανό να βιώσουν κατάθλιψη σε σύγκριση με εκείνους που είναι 45 ετών και άνω, ενώ συνέδεσαν την πατρική κατάθλιψη με αδυναμία προσαρμογής του παιδιού, συναισθηματική και συμπεριφορική διαταραχή. Οι καταθλιπτικοί πατέρες που δεν έδειχναν προστασία και απέρριπταν τα παιδιά τους εμφάνισαν προβλήματα συμπεριφοράς. Εκείνοι οι πατέρες που ασκούν υπερβολική πειθαρχία δημιουργούν επιθετικές συμπεριφορές στα παιδιά τους. Αντίθετα, πατέρες που χρησιμοποιούν πιο χαλαρή πειθαρχία επιδρούν στα παιδιά τους πιο θετικά όσον αφορά την εσωτερική και εξωτερική συναισθημάτων (Marchand-Reilly, 2012).

Σύμφωνα με πείραμα που έγινε σε 1.746 καταθλιπτικούς πατέρες και σε παιδιά ηλικίας ενός έτους εξετάστηκαν οι θετικές και οι αρνητικές επιπτώσεις που ασκεί ο συγκεκριμένος τύπος πατέρα στην ανατροφή των παιδιών. Πατέρες με κατάθλιψη βοηθούσαν πολύ τα παιδιά τους όταν έπαιζαν μαζί τους, όταν τραγουδούσαν ή διάβαζαν παραμύθια. Εκτιμάται ότι το 4,3% των ανδρών με ένα παιδί κάτω των 18 ετών είχε κατάθλιψη. Πρώτον, ένας πατέρας που πάσχει από κατάθλιψη μπορεί να εμποδίσει την γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού επειδή δεν του

μιλάει. Δεύτερον, εάν ο συγκεκριμένος πατέρας χρησιμοποιεί σκληρή πειθαρχία το παιδί του γίνεται επιθετικό. Τα παιδιά των καταθλιπτικών πατέρων συνήθως είναι πιο ζωνηρά και οι πατέρες χρησιμοποιούν βίαιους τρόπους με σκοπό να συμμορφωθούν. Οι γιατροί προτείνουν στους πατέρες με καταθλιπτικά φαινόμενα να διαβάζουν παραμύθια, ποιήματα ή ιστορίες και να εφαρμόζουν σωστή πειθαρχία με σκοπό να αναπτυχθεί μια υγιή σχέση μεταξύ τους (Clark et all, 2011).

2.3 Ο αγχώδης πατέρας

Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι στο 19,5% των οικογενειών που βιώνουν πολύ συχνά το άγχος, το 8,3% είναι μητέρες, το 8,6% είναι πατέρες και το 2,6% συμπεριλαμβάνει και τους δυο γονείς. Συγκρίνοντας αυτά τα αποτελέσματα αποδεικνύεται ότι οι πατέρες είναι εκείνοι που υποφέρουν πιο συχνά από ψυχικά προβλήματα, δηλαδή το άγχος. Τα χαρακτηριστικά ενός καταθλιπτικού πατέρα είναι ο εκνευρισμός, αδυναμία, διαταραχές ύπνου και όρεξης τάσεις απομόνωσης τόσο από την γυναίκα όσο και από τα παιδιά του, άγχος, ευσυγκινησία, κόπωση, ενοχές, δυσκολίες στη συγκέντρωση και στην μνήμη και φοβίες για την υγεία των παιδιών του. Παράγοντες που συμβάλλουν στην διαίωνιση του άγχους είναι η ηλικία, η εκπαίδευση και τέλος το χρώμα δέρματος (Kiernan et Mensan, 2009). Άλλη έρευνα έδειξε ότι το 10,4% των πατέρων υποφέρουν από κατάθλιψη και άγχος τόσο πριν όσο και μετά την γέννηση. Η κατάθλιψη κορυφώνεται από τους 3-6 μήνες μετά τον τοκετό. Ωστόσο, το άγχος εμφανίζει υψηλότερα ποσοστά από την κατάθλιψη στους άνδρες. Υψηλότερα ποσοστά άγχους εμφανίζονται την ίδια στιγμή σε νεαρούς πατέρες αλλά και σε αυτούς που έχουν παιδιά με διαφορετική σύζυγο και χαμηλό εισόδημα. Παράλληλα, άγχος δημιουργείται στους πατέρες που δεν επιθυμούν τα παιδιά τους να μεγαλώνουν σε συγγενείς και φίλους. Το άγχος και η κατάθλιψη στους πατέρες συνδέεται με το βρέφος που παρουσιάζει προβλήματα ύπνου και κλάματος. Αγχώδεις πατέρες μπορεί να εμπλέκονται λιγότερο με τα μωρά τους και να τους συμπεριφέρονται αρνητικά, δηλαδή με λιγότερη ζεστασιά, ευαισθησία, ανταπόκριση, και αυξημένη εχθρότητα. Τέλος, ο πατέρας υποφέρει, επίσης, από άγχος όταν βλέπει το μωρό του να κλαίει ή να μην αισθάνεται καλά (Burgess, 2011).

Το 43% των ανδρών ανησυχούν για τα επίπεδα άγχους στη ζωή τους (Κάντιζ, 1981). Η εξισορρόπηση της εργασιακής και οικογενειακής ζωής, κάνει πολλούς άνδρες να νιώθουν ότι πνίγονται. Οι άνδρες αντιδρώντας στο άγχος γίνονται

ευερέθιστοι, θυμώνουν πολύ και δεν μπορούν να κοιμηθούν. Στις μέρες μας στην ανατροφή του παιδιού συμμετέχει και ο άνδρας. Πολλοί βιώνουν μεγάλη πίεση για να καταφέρουν να είναι τόσο «κουβαλητές του σπιτιού» όσο και να συμμετέχουν ενεργά ως γονείς (Άννε-Λόρε φον Κάντιζ, 1981). Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι το άγχος του πατέρα επηρεάζει, κυρίως, τα κορίτσια. Ο αγχώδης πατέρας μάλιστα επηρεάζει πιο ειδικά την νηπιακή ηλικία, δηλαδή τον τρίτο ή τέταρτο χρόνο ζωής, όπως επίσης μεταβάλλει τις οργανικές και ψυχολογικές λειτουργίες των παιδιών. Ακόμη, τα παιδιά μπορεί να εκδηλώσουν κρίσεις θυμού (να γίνουν αντιδραστικά, απείθαρχα), να γίνουν αντικοινωνικά, να παρουσιάσουν αδυναμία συγκέντρωσης, το οποίο συνεπάγεται πτώση στη σχολική επίδοση, να λένε ψέματα, είτε να είναι υπερβολικά υπάκουα και κλεισμένα στον εαυτό τους. Ακόμα τα παιδιά με αγχώδη πατέρα εμφανίζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και ορισμένες φορές κατάθλιψη. Επίσης, το παιδί δεν εξωτερικεύει τα συναισθήματά του αντιθέτως τα καταπιέζει μέσα του και αυτό κάποια στιγμή θα αποβεί καταστρεπτικό για την ψυχική του ισορροπία (Κάντιζ, 1981).

Σύμφωνα με πείραμα που έγινε σε 4.781 οικογένειες από την Αγγλία και είχε ως στόχο να εξετάσει την ψυχική υγεία των γονέων, φαίνεται πως όταν οι πατέρες έχουν υψηλά επίπεδα ψυχολογικής δυσφορίας, τα παιδιά τους έχουν χαμηλή επίδοση στην επικοινωνία, την γλώσσα, την εκπαίδευση, την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη (Kiernan & Mensah, 2009).

2.4 Ο δημοκρατικός πατέρας

Ο δημοκρατικός πατέρας είναι ο ιδανικός τύπος πατέρα. Είναι αυτός που σέβεται τα "θέλω" των παιδιών του, αλλά θέτει και όρια στην καθημερινότητά τους. Δεν γίνεται ποτέ αυταρχικός χωρίς αφορμή, και είναι πάντα διαθέσιμος για συζήτηση και επίλυση προβλημάτων. Ο τύπος του δημοκρατικού πατέρα δύσκολα περιθωριοποιείται από την κοινωνία αλλά και από την ίδια την οικογένεια που είναι και το βασικότερο (Μπούκουρας, 2012).

Το παιδί έχει ανάγκη να βασίζεται σε κάποιον που θα τον/την επιβραβεύει ή θα τον τιμωρεί, για να αρχίσει έτσι να οριοθετείται η προσωπικότητά του. Ο δημοκρατικός πατέρας είναι σε θέση να κατανοήσει τα συναισθήματα του παιδιού του και να διδάξει πώς να τα ελέγχει. Συχνά το βοηθούν ώστε να βρει κατάλληλους τρόπους για την επίλυση των προβλημάτων του. Ενθαρρύνει το παιδί να γίνει ανεξάρτητο, αλλά ταυτόχρονα του θέτει όρια και ασκεί ένα βαθμό έλεγχου στις πράξεις του. Συνήθως ο δημοκρατικός πατέρας δεν είναι υπερβολικός, επιτρέπει στο παιδί να ανακαλύψει τον κόσμο με μεγαλύτερη ελευθερία και με αυτό τον τρόπο να φτάσει στο σημείο να παίρνει τις δικές του αποφάσεις που θα βασίζονται στα δικά του επιχειρήματα (Μπούκουρας, 2012).

Ο δημοκρατικός πατέρας θέτει ο ίδιος όρια και κανόνες στο παιδί του, απαιτεί ωριμότητα από αυτό αντίστοιχη με το αναπτυξιακό του επίπεδο, όταν όμως το οριοθετεί, εξηγεί στο παιδί με λογικά επιχειρήματα τους λόγους για τους οποίους οι πράξεις του έχουν αυτές τις συνέπειες. Οι τρόποι τιμωρίας δεν είναι σκληροί ή παράλογοι. Παρόλα αυτά προτιμά να διδάξει στο παιδί του με άλλους τρόπους τις αποδεκτές για αυτόν συμπεριφορές και όχι τιμωρώντας το. Τα όρια που θέτει στα παιδιά του αυτού του τύπου ο πατέρας, μπορούν να χαρακτηριστούν ως μετρημένα και στοχευμένα ανάλογα με την περίσταση, ξεκάθαρα και ρεαλιστικά, διαπραγματεύσιμα, ενώ παράλληλα αφήνει στο παιδί περιθώρια να αυτενεργήσει. Παράλληλα, είναι υποστηρικτικός και ευαίσθητος απέναντι στις ανησυχίες και τις ανάγκες των παιδιών τους, το συναισθάνεται και το συγχωρεί. Τα αποτελέσματα μίας τέτοιας γονεϊκής συμπεριφοράς είναι ενθαρρυντικά θετικά. Τα παιδιά φαίνονται να σχηματίζουν μία υγιή αυτοεικόνα και χαρακτηρίζονται από αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, συναισθηματική σταθερότητα, αυτοέλεγχο και επιμονή στη διεκπεραίωση μίας ενέργειας. Ταυτόχρονα εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους και

αναπτύσσουν ένα ισορροπημένο και ολοκληρωμένο χαρακτήρα ενώ παράλληλα αποκτούν φιλελεύθερες ιδέες (Μπούκουρας, 2012).

2.5 Ο απών πατέρας

Ο απών πατέρας είναι ο πατέρας που έχει αφήσει το έργο της αγωγής του παιδιού αποκλειστικά στη μητέρα αφού δεν μπορεί να ανταποκριθεί σωστά στα καθήκοντά του. Η απουσία αυτή χωρίζεται σε δύο μορφές: στην φυσική και στην ψυχολογική απουσία. Φυσική απουσία έχουμε μικρής και μεγάλης διάρκειας. Μικρής διάρκειας είναι η απουσία κατά την οποία ο πατέρας λείπει καθημερινά από το σπίτι για πολλές ώρες εξαιτίας της εργασίας του, ενώ μεγάλης διάρκειας είναι η απουσία κατά την οποία ο πατέρας λείπει από το σπίτι για εβδομάδες ή μήνες εξ' αιτίας της δουλειάς του ή λόγω θανάτου ή χωρισμού (Parke, 1987). Η μητέρα σε αυτές τις περιπτώσεις αναγκάζεται να παίξει διπλό ρόλο, με όλες τις αρνητικές συνέπειες που είναι συνυφασμένες με αυτή την κατάσταση, γιατί επηρεάζεται άμεσα η νοητική, συναισθηματική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού (Parke, 1987).

Ψυχολογική απουσία έχουμε όταν ο πατέρας είναι σωματικά στο χώρο του σπιτιού, όμως πνευματικά και ψυχικά δεν ενδιαφέρεται για τα παιδιά του. Είναι τόσο απορροφημένος από τα δικά του προβλήματα ή δεν έχει διάθεση να ασχοληθεί με τίποτα ούτε και με την αγωγή των παιδιών του. Η βοήθειά του, αρκείται στην παροχή υλικών αγαθών. Ακόμη, όταν ο πατέρας λείπει πολλές ώρες από το σπίτι ή ενώ βρίσκεται σπίτι, δεν αφιερώνει αρκετό χρόνο στα παιδιά του, το άμεσο αποτέλεσμα είναι τα παιδιά να αντλούν περισσότερα στοιχεία από τη μητέρα τους. Για παράδειγμα, το αγόρι δεν έχει το ιδανικό αντρικό πρότυπο για να ταυτιστεί με αυτό και ενδέχεται όταν μεγαλώσει να γίνει ανώριμο ή να αντιμετωπίσει δυσκολίες στις σχέσεις του με τους συνομηλίκους του. Το κορίτσι από την άλλη, δημιουργεί μια σχέση εξάρτησης με τη μητέρα του. Όταν ο πατέρας είναι απών, το αγόρι δυσκολεύεται να βρει την αντρική του ταυτότητα, ενώ το κορίτσι αντιμετωπίζει με καχυποψία το άλλο φύλο (Parke, 1987).

Μελέτες έχουν δείξει ότι όταν η πατρική στοργή δεν είναι αρκετή, τα παιδιά στη διάρκεια της εφηβείας διακατέχονται από αισθήματα ανασφάλειας και άγχους,

πιστεύουν ότι δεν είναι ικανά για τους στόχους τους και ωριμάζουν πιο αργά. Είναι συνήθως καχύποπτα και δεν εμπιστεύονται εύκολα τους ανθρώπους, γιατί έχουν μάθει να λειτουργούν χωρίς το στήριγμα «πατέρας». Τα κορίτσια που προέρχονται από οικογένειες χωρίς πατέρα, φαίνεται σύμφωνα με έρευνες, να αρχίζουν τη σεξουαλική τους δραστηριότητα σε πιο νεαρή ηλικία σε σύγκριση με άλλα κορίτσια. Επίσης, έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν εξώγαμα παιδιά. Τα αγόρια που μεγαλώνουν χωρίς πατέρα έχουν περισσότερες δυσκολίες να βρουν και να διατηρήσουν μια εργασία, όταν είναι πλέον νέοι ενήλικες. Ακόμη, οι μπαμπάδες που απουσιάζουν πολλές ώρες, χρειάζεται να παρέχουν στα παιδιά τρία πολύ σημαντικά πράγματα: πειθαρχία, ποιοτικό χρόνο, και συνοχή. Διότι η απουσία τους συνδέεται με δυσκολία στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, αποτυχία στην σχολική και ακαδημαϊκή τους απόδοση, συναισθηματικό κενό, χρήση ουσιών, επιθετική συμπεριφορά στα αγόρια και ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες στα κορίτσια (Parke, 1987).

Οι Saracho & Spodek (2008) μελέτησαν τα θετικά και αρνητικά στοιχεία που εμφανίζονται στα παιδιά εξαιτίας της απουσίας των πατέρων τους. Καθώς και τους λόγους για τους οποίους οι πατέρες δεν συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών τους. Οι λόγοι που προέκυψαν από τις μαρτυρίες των πατέρων είναι ότι δουλεύουν πολλές ώρες ή είναι διαζευγμένοι. Υπάρχουν δυο τύποι απών πατέρα αυτοί που δεν συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών τους και αυτοί που ακόμα και αν είναι απόντες επιθυμούν να συμμετέχουν με οποιονδήποτε τρόπο στην ανατροφή των παιδιών τους. Τα αρνητικά στοιχεία που εμφανίζονται στο πρώτο είδος πατέρα είναι η εμφάνιση σοβαρών ψυχολογικών και κοινωνικών προβλημάτων. Άλλα αρνητικά στοιχεία είναι η κακή ανάπτυξη του παιδιού, η μη ευημερία του και οι κακές επιδόσεις στο σχολείο. Από την άλλη μεριά, τα θετικά στοιχεία που εμφανίζονται στο δεύτερο τύπο πατέρα είναι η καλή επίδοση στο σχολείο, η αυτοεκτίμηση, η υγιείς σχέσεις με τους συνομήλικους τους και η υγιή σεξουαλική ταυτότητα. Άλλα θετικά στοιχεία είναι η καλή γνωστική ανάπτυξη, η συμπεριφορική και συναισθηματική ρύθμιση και σωστή κοινωνικοποίηση (Saracho et Spodek, 2008).

Άλλη έρευνα που έγινε στο Περού από τον Crookston και τους συνεργάτες του (2011) σε πατέρες είχε και αυτό ως στόχο να μελετήσει τις αρνητικές επιπτώσεις που εμφανίζονται στα παιδιά εξαιτίας της απουσίας του πατέρα αλλά και του λόγους της απουσίας του πατέρα. Οι λόγοι που προέκυψαν από την έρευνα είναι το διαζύγιο,

η δουλειά, η εγκατάλειψη της συζυγικής εστίας από τον πατέρα και η μετανάστευση. Οι αρνητικές επιπτώσεις που παρουσιάζουν τα παιδιά είναι η κακή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και η κακή γνωστική και εκπαιδευτική ανάπτυξη. Άλλα αρνητικά στοιχεία που εμφανίζονται στα παιδιά εξαιτίας της απουσίας του πατέρα είναι η κακή διατροφή, ότι γίνονται πολύ επιρρεπείς στις ασθένειες και η κακή σωματική ανάπτυξη λόγω του υποσιτισμού. Παράλληλα, τα παιδιά που έβλεπαν τον πατέρα τους σε καθημερινή ή εβδομαδιαία βάση από την βρεφική ηλικία είχαν σωστή ανάπτυξη σε αντίθεση με τα παιδιά που έβλεπαν τον πατέρα τους από την παιδική ηλικία και αργότερα. Εκείνα τα παιδιά που έβλεπαν τον πατέρα τους από τη παιδική ηλικία και μετά ένιωθαν ότι δεν μπορούν να στηριχθούν στον πατέρα τους ούτε οικονομικά ούτε συναισθηματικά. Ακόμη, ένα αρνητικό στοιχείο είναι ότι αποκτούν κακές συνήθειες αργότερα στην ζωή τους, όπως το κάπνισμα και το αλκοόλ (Crookston et al, 2011).

2.6 Ο αυταρχικός πατέρας

Ο αυταρχικός πατέρας είναι ο τύπος πατέρα που είναι άκαμπος. Θεωρεί ότι ο σεβασμός είναι κάτι που επιβάλλεται και δεν κατακτάται σταδιακά και ενώ απαιτεί τη μέγιστη προσοχή όταν μιλάει στα παιδιά του, δεν μπαίνει στον κόπο να ακούσει και εκείνος με τη σειρά του τα προβλήματα, τις ανησυχίες και κυρίως τα θέλω των παιδιών του. Δεν δέχεται ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην αταξία ή τη ζημιά και οι τιμωρίες που επιβάλλει είναι δυσανάλογα αυστηρές. Φέρνει συνεχώς τον εαυτό του ως παράδειγμα προς μίμηση και θεωρεί την σκληρότητα ως το καλύτερο μέσο διαπαιδαγώγησης (Μυλντρόφ, 1977).

Τα όρια δεν διακρίνονται ανάμεσα στην σταθερότητα, την εξουσία, και τον αυταρχισμό. Ξεπερνιέται όταν ορισμένοι πατέρες αντιλαμβάνονται την εξουσία τους με ένα τρόπο τρομακτικό και δεσποτικό. Η επιείκεια, η υπομονή, η ευγένεια, είναι στοιχεία που πρέπει να ισορροπούν την εξουσία. Η εξουσία είναι, κατά κάποιο τρόπο, η εξωτερική δύναμη που προστατεύει το παιδί από τον εαυτό του ενάντια στις εσωτερικές παρορμήσεις του και ταυτόχρονα ενάντια στις αναρχικές και άτακτες πρωτοβουλίες του στον εξωτερικό κόσμο. Στον κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο ο πατέρας παίζει το ρόλο του εκπαιδευτή. Έτσι, η περιγραφή του αυταρχικού πατέρα περιλαμβάνει όλες τις δυνατές παρεκκλίσεις που συνεπάγεται η θέση του εκπαιδευτή (Μυλντρόφ, 1977).

Το αποτέλεσμα είναι ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν με αυταρχικό πατέρα, στερούνται πολύ νωρίς την παιδικότητά τους, αφού αυτού του είδους ο πατέρας τα αντιμετωπίζει ως ενήλικους. Ο φόβος και η αγωνία είναι τα κυρίαρχα συναισθήματα που βιώνουν τα παιδιά με αυταρχικό πατέρα. Επιπλέον, τα παιδιά στερούνται την τρυφερότητα και την αγάπη του πατέρα με συνέπειες πολύ δυσάρεστες για την συναισθηματική τους ανάπτυξη. Ακόμη, τα παιδιά που προέρχονται από αυταρχικούς πατέρες, είναι δειλά, απομονωμένα, αγχώδη και ανασφαλή στις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Επίσης, γίνονται επιθετικά, εκφράζουν θυμό και δεν νοιάζονται για τα συναισθήματα των άλλων (Μυλντρόφ, 1977).

Σύμφωνα με πείραμα που έγινε σε δύο σχολεία της Σιγκαπούρης σε 284 άτομα έδειξε ότι τα παιδιά που έχουν πατέρες, οι οποίοι δεν είναι αυταρχικοί παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον στην εκπαίδευση από ότι τα παιδιά με αυταρχικούς πατέρες. Ωστόσο, παρουσιάστηκε ακόμα ένα στοιχείο που έδειχνε ότι παιδιά με αυταρχικούς πατέρες μπορεί να αναπτύξουν θετικά στοιχεία σε ειδικές περιπτώσεις. Παιδιά που οι πατέρες τους δεν είναι αυταρχικοί αποκτούν αυτονομία και είναι υπεύθυνα. Αντίθετα, τα παιδιά με αυταρχικούς πατέρες δεν έχουν έλεγχο, αυτονομία, και δεν διαπραγματεύονται. Τα αρνητικά στοιχεία που αποκτούν τα παιδιά από αυταρχικούς γονείς είναι γιατί ο ένας γονιός επηρεάζει τον άλλον με την συμπεριφορά του. Οι πατέρες που είναι αυταρχικοί επιθυμούν τα παιδιά τους να κάνουν ότι τους ευχαριστεί εκείνους (Chin et Sim, 2012).

Ακόμη, έχει παρατηρηθεί ότι οι γονείς υιοθετούν διαφορετικό στυλ όταν το παιδί τους είναι κορίτσι και διαφορετικό όταν είναι αγόρι. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα ήσυχο περιβάλλον δίχως να τους φωνάζουν οι πατέρες τους είχαν υψηλότερες βαθμολογίες στο σχολείο από ότι τα παιδιά που είχαν τον ένα από τους δυο γονείς αυταρχικό (Chin et Sim, 2012).

Σε κάποιο άλλο πείραμα που έγινε σε 276 οικογένειες με βρέφη 6-8 μηνών εξετάστηκε η ανατροφή και η συμμετοχή των πατέρων. Οι πατέρες αποδείχθηκε ότι είναι αρκετά ικανοί και καλοί φροντιστές και η συμμετοχή τους στην ανατροφή βοηθά τα παιδιά να αναπτυχθούν κοινωνικά, συναισθηματικά και γνωστικά στην βρεφική ηλικία (Eisenberg et all, 2007). Από την άλλη μεριά, οι αυταρχικοί πατέρες δεν φρόντιζαν σωστά τα παιδιά τους. Αυταρχικοί πατέρες επηρεάζουν αρνητικά το παιδί αλλά και την σχέση πατέρα-παιδιού. Επίσης, εξετάστηκε η σχέση μεταξύ των γονέων αλλά και το πώς ο πατέρας συμβάλλει στην ανατροφή. Οι αυταρχικοί πατέρες

επιθυμούν αυστηρή πειθαρχία και υπακοή με αποτέλεσμα να δημιουργούνται επιπτώσεις στην ανάπτυξη των παιδιών. Οι αυταρχικοί πατέρες είναι συναισθηματικά απόμακροι. Προστατευτικές μητέρες μπορεί να περιορίσουν τον ρόλο του πατέρα στην φροντίδα του παιδιού (Eisenberg et all, 2007).

2.7 Ο συναισθηματικός πατέρας

Ο συναισθηματικός πατέρας είναι εκείνος για τον οποίο ο χώρος των συναισθημάτων και της ευαισθησίας επικρατεί. Επιδιώκει να διασφαλίσει μια άμεση σχέση με το παιδί και μια διαρκή ψυχοσυναισθηματική επικοινωνία. Ζει τον πατρικό του ρόλο με μητρικό τρόπο, σαν να ήταν ένα είδος δεύτερης μάνας. Η τρυφερότητα είναι η κυρίαρχη ψυχοσυναισθηματική διάσταση. Ο συναισθηματικός πατέρας είναι εκείνος που αναζητάει τις στοργικές στιγμές της παιδικής του ηλικίας. Υποκύπτει εύκολα εξαιτίας της ευαισθησίας του, λιγότερο από αδυναμία και περισσότερο από μια κάποια ευχαρίστηση. Έχει μια κάποια δυσκολία να διασφαλίσει την προοδευτική αποστασιοποίηση που επιβάλλεται στη σχέση του με το παιδί στο βαθμό που αυτό μεγαλώνει και εξελίσσεται προς μια μεγαλύτερη αυτονομία (Μυλντρόφ, 1977).

Μια μελέτη που είχε δείγμα από 125 οικογένειες (Caldera et all, 2012) έδειξε ότι τα παιδιά που έχουν αυστηρούς πατέρες δεν μπορούν να ελέγξουν τα συναισθήματά τους κατά την βρεφική ηλικία ενώ σε ηλικία 7 χρόνων παρουσιάζουν προβλήματα προσοχής. Αντίθετα, τα παιδιά των οποίων ο πατέρας είναι πιο συναισθηματικός δεν παρουσιάζουν τέτοιου είδους προβλήματα. Την συγκεκριμένη κατάσταση μπορεί να μετριάσουν οι μητέρες. Οι συναισθηματικοί πατέρες δένονται πολύ εύκολα με τα βρέφη τους. Πατέρες που δεν είναι συναισθηματικοί μπορεί να φοβίζονται τα βρέφη τους όπως επίσης να χρησιμοποιούν και απειλητικές συμπεριφορές. Αυτό το γεγονός, συμβαίνει διότι ο πατέρας έχει επηρεαστεί από κάποια απώλεια προσώπου ή κακοποίηση (Caldera et all, 2012). Ευρήματα απέδειξαν ότι οι πατέρες είναι λίγο πιο συναισθηματικοί σε σχέση με τις μητέρες. Μια συναισθηματική μητέρα μπορεί να μην αναπτύξει ασφαλή σύνδεση με το παιδί της με συνέπεια να μην αναπτυχθεί συναισθηματικά και κοινωνικά, φαινόμενο που σπάνια εμφανίζεται στους πατέρες (Caldera et all, 2012).

Επίσης, ένα άλλο πείραμα που έγινε σε 62 οικογένειες που προέρχονταν από την Αμερική και το Μεξικό και είχαν παιδιά σε νηπιακή ηλικία, έδειξε όταν οι πατέρες διακατέχονται από θετικά συναισθήματα (π.χ χαρά, αγάπη, ευτυχία) το παιδί

δεν θα χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα. Όταν οι πατέρες διακατέχονται από αρνητικά συναισθήματα τα παιδιά τους υστερούν κοινωνικά και παρουσιάζουν επιθετικότητα όταν αλληλεπιδρούν με τους συνομηλίκους τους. Οι συναισθηματικές εκφράσεις μιας μητέρας ή ενός πατέρα διαφέρουν κατά πολύ. Η συναισθηματική ανταπόκριση που θα δείξουν στα παιδιά επηρεάζει την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη (Boyd-Soisson, 2012).

2.8 Ο υπερπροστατευτικός πατέρας

Υπερπροστατευτικός είναι ο πατέρας που έχει την τάση να προσφέρει υπερβολική προστασία στο παιδί: αυτός που ανησυχεί υπέρμετρα για την υγεία του, θέτει συνεχώς υπό παρατήρηση τη συμπεριφορά του, σκέφτεται και αποφασίζει για λογαριασμό του, αποθαρρύνει, με δυο λόγια, την ανάληψη πρωτοβουλιών από το ίδιο (Κάντιζ, 1981). Η συμπεριφορά του υπερπροστατευτικού πατέρα έχει άλλοτε κυριαρχικό και άλλοτε υποτακτικό χαρακτήρα. Από τη μια, εμποδίζει το παιδί να αποφασίσει και να ενεργήσει αυτόνομα, υποτάσσοντας το παιδί στις δικές του προσδοκίες και, από την άλλη, ως αντάλλαγμα, επιδεικνύει υπερβολική ανεκτικότητα σε κάθε ιδιοτροπία του παιδιού, εκπληρώνοντάς του κάθε επιθυμία (Κάντιζ, 1981).

Ένας τέτοιος συνδυασμός καταπίεσης και υποχωρητικότητας οδηγεί το παιδί στην έκφραση ενός συναισθήματος φόβου και αβεβαιότητας προς κάθε καινούρια εμπειρία, γεγονός που αναστέλλει τη φυσική του τάση για εξερεύνηση του κόσμου που το περιβάλλει και, επομένως, την ομαλή πορεία του προς την ωρίμανση (Θεοφίλη, 2011).

Σύμφωνα με έρευνα που έγινε σε 32 πατέρες παιδιών ηλικίας 2-7 ετών στον Καναδά σε αστικό περιβάλλον, και η οποία εξέτασε την υπερπροστασία που δείχνουν οι πατέρες στα παιδιά τους, οι υπερπροστατευτικοί πατέρες βιώνουν υπερβολικό φόβο για κίνδυνο σωματικής ή ψυχολογικής βλάβης των παιδιών. Οι γονείς δεν επιτρέπουν στα παιδιά να συμμετέχουν σε δραστηριότητες με αποτέλεσμα να αποκτήσουν ελλιπή αυτοπεποίθηση. Οι μητέρες, συνήθως, είναι πιο υπερπροστατευτικές από τους πατέρες με συνέπεια να δημιουργούν στα παιδιά τους αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία, δηλαδή ψυχολογικά προβλήματα και χαμηλή αυτοπεποίθηση. Οι πατέρες παροτρύνουν τα παιδιά τους να έχουν μια πιο

εξερευνητική διάθεση, την ενθάρρυνση ανάληψης κινδύνου και την προώθηση δραστηριοτήτων. Οι πατέρες μπορεί να δείξουν δείγματα υπερπροστασίας στα κορίτσια. Τέλος, ένα υπερπροστατευμένο παιδί όταν μεγαλώσει παύει να εμπιστεύεται τον εαυτό του και τους γονείς του (Brussoni & Olsen, 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: «Ο ρόλος του πατέρα στα διάφορα αναπτυξιακά στάδια του παιδιού»

3.1 Εισαγωγή

Για να χαρακτηριστεί ένας πατέρας ως "ιδανικός" πρέπει να είναι παρών σ' όλες τις φάσεις ανάπτυξης του παιδιού από την βρεφική έως την εφηβική ηλικία. Σήμερα υπάρχει συμφωνία στο ότι ο πατέρας διαδραματίζει ένα μοναδικό και κρίσιμο ρόλο στην ανατροφή και καθοδήγηση των παιδιών και επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την προσωπικότητα του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι η παρουσία του πρέπει να είναι αισθητή ακόμα και πριν τη σύλληψη του παιδιού.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε την συμβολή του πατέρα τόσο στην γυναίκα του όσο και στο παιδί του. Θα εξετάσουμε, δηλαδή, πως συμβάλλει στην εγκυμοσύνη της γυναίκας του, στον θηλασμό αλλά και τον ρόλο που διαδραματίζει κατά την βρεφική, την νηπιακή και την παιδική ηλικία. Πέρα, όμως, από την συμβολή του πατέρα θα παρουσιαστεί και το πώς μπορεί να ενημερωθεί ένας μελλοντικός πατέρας με την διαδικασία της προγεννητικής εκπαίδευσης αλλά και τι ακριβώς είναι αυτή η διαδικασία.

3.2 Προγεννητική εκπαίδευση στους πατέρες

Η προγεννητική εκπαίδευση έχει ως στόχο να ενημερώσει το σύνολο της κοινωνίας και ιδιαίτερα τους νέους, ζευγάρια και μελλοντικούς γονείς για τη σημασία της προγεννητικής περιόδου της ζωής για τη διαμόρφωση των ανθρώπινων όντων: την υγεία, την ισορροπία, τη δημιουργικότητα σε όλη τη ζωή. Τρόποι που κάποιοι μελλοντικοί πατέρες θέλουν να ενημερωθούν για την προγεννητική εκπαίδευση είναι τα βιβλία, φυλλάδια, άρθρα, και τα συνέδρια. Ακόμη, διοργανώνονται ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα Προγεννητικής Εκπαίδευσης και εβδομαδιαίες συναντήσεις με δωρεάν συμμετοχή. Η προγεννητική εκπαίδευση περιλαμβάνει τις επισκέψεις που κάνουν οι γυναίκες στον γιατρό κάθε τόσο, με σκοπό να ενημερωθούν για την κατάσταση του εμβρύου αλλά και τους κινδύνους που μπορεί να προκύψουν κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης, δηλαδή τυχόν ανωμαλίες στο έμβρυο, που οφείλονται στην κληρονομικότητα ή στο προγεννητικό περιβάλλον ή και ακόμη στην ίδια την εγκυμονούσα. Ένας πατέρας πρέπει να βρίσκεται κοντά στην σύζυγο του όταν κάνει τον υπέρηχο για να ενημερωθεί για την ανάπτυξη και την υγεία του εμβρύου. Ακόμη, να γνωρίζει πως η γυναίκα του πρέπει να έχει μια καλή και ισορροπημένη διατροφή. Να φροντίζει ώστε τα γεύματα που τρώνε να είναι πλούσια σε βιταμίνες και πρωτεΐνες για μια σωστή εγκυμοσύνη. Παράλληλα, οι μελλοντικοί πατέρες πρέπει να συμμετέχουν στα μαθήματα ανώδυνου τοκετού. Με αυτόν τον τρόπο θα είναι προετοιμασμένοι όταν φτάσει η μεγάλη στιγμή και θα γνωρίζουν τι ακριβώς πρέπει να κάνουν μέχρι να φτάσουν στο νοσοκομείο. Τέλος, να ενημερώνονται από ειδικούς (π.χ γιατρούς, ψυχολόγους), βιβλία και περιοδικά για την συναισθηματική υποστήριξη που πρέπει να δίνουν στις γυναίκες τους αλλά και για τις αλλαγές που θα υπάρξουν στο σώμα και την ψυχολογία στις εγκυμονούσες. Είναι απαραίτητη, η συναισθηματική υποστήριξη των γυναικών από τους άνδρες τους καθώς και το να κατανοούν τα ψυχολογικά скаμπανεβάσματα στην συμπεριφορά των γυναικών τους και να μην τις κατακρίνουν, εκνευρίζονται ή και τσακώνονται μαζί τους (Craig, 2006).

3.3 Ο ρόλος του πατέρα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης

Η πραγματοποίηση της επιθυμίας των μελλοντικών γονιών να κάνουν ένα παιδί με τη σύλληψη και την έναρξη της εγκυμοσύνης, εισάγει το ζευγάρι σε ένα μεταβατικό στάδιο που, ακόμα και αν η εγκυμοσύνη είναι επιθυμητή και από τα δύο μέλη του ζευγαριού, δεν παύει να προκαλεί σημαντική ψυχική αναστάτωση και άγχος. Η γέννηση ενός παιδιού είναι κάτι πολύ σημαντικό. Κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης χαρακτηριστική είναι η αίσθηση της αλλαγής. Τίποτε δεν είναι όπως πριν, αφού ο ρόλος του υποψήφιου πατέρα είναι πολύ σημαντικός διότι αποτελεί τον ουσιαστικό συνδετικό κρίκο μεταξύ της μητέρας και του εμβρύου (Καππάτου, 1999).

Ο ρόλος του πατέρα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης είναι, επομένως, εξαιρετικά σημαντικός. Η παρουσία του και η συναισθηματική και η πρακτική υποστήριξη που προσφέρει στη μέλλουσα μητέρα είναι πολύ σημαντικά τόσο για την ίδια, όσο και για το μωρό. Η έγκυος βιώνει και εκείνη πολλά και αντιφατικά συναισθήματα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης. Νιώθει έντονο άγχος για την υγεία του μωρού και για την εξέλιξη της εγκυμοσύνης. Αναρωτιέται αν θα τα καταφέρει και αν θα γίνει καλή μητέρα. Ανησυχεί για τις αλλαγές στο σώμα της και την εμφάνισή της. Είναι, λοιπόν, πολύ σημαντικό να μπορεί να εκφράζει τις αγωνίες και τα άγχη της στο σύντροφό της και να δέχεται από εκείνον συναισθηματική συμπαράσταση, κατανόηση και χιούμορ (Κρητικού, 2009).

Η στάση του πατέρα θα βοηθήσει στην ισορροπία και την ηρεμία της εγκύου ή, αντίθετα, θα αυξήσει την ανασφάλεια και θα διογκώσει τις δυσκολίες της. Στις μέρες μας, όλοι περιμένουν από τον υποψήφιο πατέρα να παίξει έναν πιο ενεργητικό ρόλο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, του τοκετού και αργότερα της φροντίδας του παιδιού. Από τη μέρα που επιβεβαιώνεται η εγκυμοσύνη, ο άνδρας ενθαρρύνεται από τους γιατρούς να μάθει τι συμβαίνει στο σώμα της γυναίκας του, κάτι για το οποίο τα προηγούμενα χρόνια δεν χρειαζόταν να ασχοληθεί. Επίσης, περιμένουν από αυτόν να συμμετέχει ενεργά σε όλες τις απαραίτητες διαδικασίες (π.χ. να είναι παρών στις επισκέψεις στον γιατρό, να είναι μαζί με την γυναίκα του όταν κάνει υπέρηχο) από τις οποίες είναι υποχρεωμένη να περάσει η σύζυγος του μέχρι την μέρα του τοκετού. Κι όταν όλα πάνε καλά μετά τον τοκετό, πρέπει να συμμετέχει και στην φροντίδα του παιδιού. Ο ρόλος του πατέρα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης είναι,

επομένως, εξαιρετικά σημαντικός. Η παρουσία του και η συναισθηματική και η πρακτική υποστήριξη που προσφέρει στη μέλλουσα μητέρα είναι πολύ σημαντικά τόσο για την ίδια, όσο και για το μωρό (Καππάτου, 1999).

Οι επιστήμονες προσανατολίζονται πλέον και στην αναγνώριση συμπτωμάτων εγκυμοσύνης και στο ανδρικό φύλο. Έρευνες έδειξαν ότι οι μελλοντικοί πατέρες έχουν πρωινές αδιαθεσίες, κράμπες, πόνο στην μέση, λιγούρα, τάση για λιποθυμία, και πρήξιμο στο στομάχι. Δεν είναι ακόμη γνωστό για ποιο λόγο οι άντρες νιώθουν παρόμοια συμπτώματα με την έγκυο, αλλά είναι πολύ πιθανό πίσω από όλο αυτό να κρύβεται το άγχος τους λόγω της εγκυμοσύνης και ότι συμπάσχουν μαζί της (Καππάτου, 1999).

Η διαδικασία της εγκυμοσύνης, του τοκετού και της πρώτης σχέσης μητέρας-παιδιού επηρεάζεται έντονα από την στάση του πατέρα. Η συναισθηματική στήριξη του άντρα, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, συμβάλλει στην επιτυχή προσαρμογή της γυναίκας του στην εγκυμοσύνη, ενώ η παρουσία στην γέννα σχετίζεται με μειωμένη ανάγκη χορήγησης αναλγητικών στην εγκυμονούσα και κάνει τον τοκετό μια πιο θετική εμπειρία (Κρητικού, 2009). Η ικανότητα της μητέρας να θηλάσει το μωρό ή να το ταΐσει με μπιμπερό, επηρεάζεται, επίσης, από την στάση του άντρα της. Η φύση της συζυγικής σχέσης κατά το πρώτο τρίμηνο της εγκυμοσύνης αποτελεί ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα για την επιλόχεια προσαρμογή της μητέρας (Καππάτου, 1999).

Η παρουσία του πατέρα και η τρυφερή του υποστήριξη βοηθούν τη γυναίκα να αναπτύξει τον μητρικό της ρόλο. Καθώς οι σύγχρονες οικογένειες σπάνια περιλαμβάνουν ένα υποστηρικτικό σύστημα ευρείας οικογένειας (μητέρα, θείες κ.λπ.), οι πατέρες παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και τη διατήρηση των μητρικών ικανοτήτων. Αν ο πατέρας διατηρήσει μία στενή σχέση αγάπης με την γυναίκα του, αυτό θα τη βοηθήσει να απαρνηθεί την απόλαυση ενός αποκλειστικού δεσμού με το μωρό της. Παράλληλα, η εμπλοκή του πατέρα στην εγκυμοσύνη και τον τοκετό ενισχύει τη δική του ταυτότητα, ως ενεργητικού συμμετέχοντα, μειώνοντας τις πιθανότητες αποκλεισμού του. Οι πατέρες προετοιμάζονται, έτσι, για ένα πιο άμεσο ρόλο όταν το μωρό γεννηθεί. Η συνεχής παρουσία τους τους επιβραβεύει

διπλά πρώτον γιατί διατηρείται ο δεσμός τους με την γυναίκα τους και δεύτερον αρχίζουν να βιώνουν την χαρά της πατρότητας (Brazelton & Cramer, 2009).

Ένας πατέρας μπορεί να εμπλακεί με διάφορους τρόπους στην γέννηση του παιδιού. Ένας τρόπος εμπλοκής του πατέρα είναι να συμμετέχει ενεργά στην εγκυμοσύνη και τη γέννα. Όταν ο πατέρας έχει ενεργητικό ρόλο, νιώθει πιο κοντά στη γυναίκα του και γίνεται συναισθηματικά και ψυχολογικά υπεύθυνος για τη ζωή του παιδιού του. Ακόμη, ένας τρόπος εμπλοκής του πατέρα είναι να θέτει στους ειδικούς και τις δικές του απορίες. Μπορεί να παίρνει πρωτοβουλίες και να συμμετέχει στο σχεδιασμό της παρακολούθησης της κύησης και του τοκετού αργότερα. Μπορεί, επίσης, να φροντίζει περισσότερο τη σχέση του με τη γυναίκα του, ώστε να νιώθει ότι αποτελούν ομάδα. Ο παραδοσιακός ανδρικός ρόλος είναι αυτός του κυνηγού και στο πλαίσιο αυτού του ρόλου, ο άνδρας μπορεί να γίνει κυνηγός και συλλέκτης πληροφοριών. Μπορεί, λοιπόν, να ενημερώνεται από αξιόπιστες πηγές όπως βιβλία, περιοδικά και το διαδίκτυο και να μάθει για την εξέλιξη του εμβρύου, για τις αλλαγές που γίνονται κατά τα στάδια της κύησης, όπως π.χ. πότε το έμβρυο αρχίζει να ακούει, να βλέπει, κ.ά. Να προσέχει και εκείνος τη διατροφή του και τον τρόπο ζωής του, συμμετέχοντας μαζί με τη γυναίκα του σε μια πιο υγιεινή ζωή. Διακριτικά θα πρέπει να υποστηρίζει τη σύντροφό του στις συνθήκες ζωής που επιβάλλει η εγκυμοσύνη και κυρίως σε περιπτώσεις επιπλοκών αν, για παράδειγμα, θα χρειαστεί να παραμείνει κλινήρης και να ξεκουράζεται ή να αποφεύγει επιβλαβείς συνήθειες που είχε πριν μείνει έγκυος (π.χ. ξενύχτια, ορθοστασία, κάπνισμα, κατανάλωση αλκοόλ, κ.ά.) (Κρητικού, 2009).

Ορισμένες έγκυες γυναίκες είναι ευσυγκίνητες και έχουν μια τάση να βιώνουν ακόμα και απλές, καθημερινές καταστάσεις με τρόπο δραματικό. Ακόμα και οι δυναμικές γυναίκες, μπορεί να δείξουν τώρα ένα άλλο πρόσωπο, πολύ πιο ευαίσθητο. Ο πατέρας δεν πρέπει να τρομάξει ή να απογοητευτεί από αυτές τις αλλαγές, που είναι σε μεγάλο βαθμό φυσιολογικές και αναμενόμενες. Αντίθετα, θα πρέπει να ακούει τα άγχη και τις αγωνίες της συντρόφου του και να προσπαθήσει να την κάνει να τα δει με πιο απλό τρόπο. Η ξεκάθαρη σκέψη του σε μια κατάσταση που για εκείνη μπορεί να φαίνεται ανυπέρβλητη, είναι πολύτιμη. Η ψυχραιμία αυτή είναι φυσικά ακόμη πιο πολύτιμη και απαραίτητη, όταν η εγκυμοσύνη είναι δύσκολη. Τέλος, η συμμετοχή του πατέρα στις τακτικές καθορισμένες επισκέψεις στο

γυναικολόγο είναι πολύ βοηθητική και για την έγκυο, αλλά και για τον ίδιο. Η μέλλουσα μαμά νιώθει ότι δεν είναι μόνη της και ο ρόλος του πατέρα ενισχύεται ήδη από την αρχή και προετοιμάζεται καλύτερα η συμμετοχή του στο μέγλωμα του μωρού. Η παρουσία και συμμετοχή του θα πρέπει να αποπνέει στην έγκυο αισθήματα σιγουριάς και ασφάλειας. Καλό θα ήταν να βρίσκει λίγο χρόνο για να μένει μόνος με τη σύντροφό του, για να νιώσει με τα χέρια του τα χτυπήματα του μωρού στην κοιλιά, να τη χαλαρώσει με ένα απαλό μασάζ και να επικοινωνήσει περισσότερο μαζί της. Τέλος, η εγκυμοσύνη είναι μια χαρούμενη περίοδος και θα πρέπει να φροντίζει να τη χαρεί όσο μπορεί. Μπορεί να επιλέξει μαζί με τη σύντροφό του το όνομα που θα δώσουν στο μωρό, να επισκεφτεί μαζί της καταστήματα ρούχων εγκυμοσύνης και μωρουδιακών και να τη βοηθήσει να επιλέξουν από κοινού όλα τα απαραίτητα εφόδια που θα χρειαστούν (Παναγιωτίδου- Πράπα, 2006).

Οι άνδρες σήμερα θέλουν να συμμετάσχουν στη διαδικασία της γέννας. Θέλουν να είναι εκεί με τις συζύγους τους. Θέλουν να συμμετέχουν καθ' όλη την διάρκεια της εγκυμοσύνης και να προσφέρουν στις συζύγους τους υποστήριξη και αγάπη. Πατέρες οι οποίοι είναι σε θέση να συμμετέχουν στη γέννηση του παιδιού τους συχνά αναφέρουν ότι η ανταλλαγή αυτής της εμπειρίας με τη σύντροφό / σύζυγο τους παραμένει μία από τις πιο σημαντικές στιγμές στη σχέση τους και στη ζωή τους. Ακόμη και αν η γέννα είναι δύσκολη, οι άνδρες επιθυμούν να βρίσκονται κοντά στις γυναίκες τους ακόμα και σε αυτές τις δύσκολες στιγμές. Η συμμετοχή του πατέρα κατά την διάρκεια του τοκετού θεωρείται πολύτιμη και πρέπει σιγά-σιγά να πάρει την αναγνώριση που πρέπει (Linton, 2009).

Σύμφωνα με πείραμα που έγινε σε Αφροαμερικάνους γονείς από ερευνητές μελέτησε πόσο χρήσιμη είναι η συμμετοχή του πατέρα στην διάρκεια της εγκυμοσύνης. Όταν η συμπεριφορά των πατέρων είναι θετική απέναντι στην μητέρα, κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης, προκύπτουν θετικά στοιχεία τόσο στην μητέρα όσο και στο βρέφος. Τα θετικά στοιχεία που παρουσιάζονται είναι ότι μειώνεται ο κίνδυνος πρόωρου τοκετού, δεν γεννιούνται βρέφη με χαμηλό βάρος, υπάρχει σωστή εμβρυική ανάπτυξη και μειώνεται η θνησιμότητα σε βρέφη έως ενός έτους μετά την γέννησή τους. Οι πατέρες όταν παρέχουν στις συντρόφους τους συναισθηματική, υλικοτεχνική και οικονομική υποστήριξη τότε μειώνεται το στρες, μπορούν να επηρεαστούν θετικά, ελαφρύνεται το βάρος της πίεσης που έχουν και βελτιώνεται η

ευημερία στις εγκύους. Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας πατέρας κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης είναι τα ακόλουθα: να είναι παρών, προσιτός και διαθέσιμος όταν τον χρειαστεί η γυναίκα του, να συμμετέχει ενεργά, να είναι παρών στις προγεννητικές επισκέψεις, στους υπέρηχους, στα προγεννητικά μαθήματα και στην κοπή του ομφάλιου λώρου. Τα στοιχεία που κάνουν ενεργό κάποιον πατέρα είναι ότι πρέπει να νοιάζεται για την εγκυμοσύνη, την υγειονομική περίθαλψη της γυναίκας του, να είναι πρόθυμος να μάθει περισσότερα για την διαδικασία και τι απαιτείται για μια υγιή εγκυμοσύνη. Επιπλέον, πρέπει να παρέχει στην έγκυο σωματική και συναισθηματική υποστήριξη, να την βοηθά να παίρνει σημαντικές αποφάσεις, να ενθαρρύνει την μητέρα και να κρατά μια θετική στάση για την εικόνα του σώματος της γυναίκας του. Ταυτόχρονα, να της υπενθυμίζει πως θα γίνει μια σωστή μητέρα, να γνωρίζει τις αλλαγές που θα υπάρχουν στο σώμα της, να κατανοεί την επίδραση των ορμονών της, να την ακούει και να την ανακουφίζει από την συναισθηματική φόρτιση. Παράλληλα, βοηθά την έγκυο στις δουλειές του σπιτιού, διασφαλίζει μια ισορροπημένη και υγιεινή διατροφή και στις σωματικές ασκήσεις. Ωστόσο, μια έγκυος επηρεάζεται και από την σχέση που έχει με τον άντρα της. Αν η σχέση του ζευγαριού είναι υγιής τότε η ψυχική ευεξία της μητέρας θα είναι υγιής και ο βαθμός συμμετοχής του πατέρα θα είναι μεγαλύτερος (Alio, 2007).

Σύμφωνα με έρευνες, η εμπλοκή του μέλλοντα πατέρα στην εγκυμοσύνη της συντρόφου βοηθά να τεθούν οι βάσεις για τις θετικές οικογενειακές επιδράσεις, οι οποίες ωφελούν τον γάμο και το παιδί και ισχυροποιούν τον δεσμό πατέρα-παιδιού (Παναγιωτίδου- Πράπα, 2006). Σύμφωνα με μια έρευνα που έγινε από επιστήμονες οι γυναίκες που έχουν στο πλευρό τους συζύγους τους κατά την διάρκεια του τοκετού ανέφεραν ότι πόνεσαν λιγότερο, πήραν λιγότερα φάρμακα και βίωσαν πιο θετικά την εμπειρία της γέννας από ότι οι γυναίκες των οποίων οι άνδρες δεν ήταν παρόντες. Επίσης, αν ο πατέρας δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την εγκυμοσύνη της γυναίκας του, τότε όταν θα γεννηθεί το μωρό θα αφιερώσει περισσότερο χρόνο για να το κρατήσει και θα ανταποκριθεί πιο πολύ στο κλάμα του. Η απόκτηση τέτοιου είδους εμπειριών, κατά την διάρκεια των πρώτων ημερών της ζωής του βρέφους έχουν πολύ μεγάλη σημασία. Οι πατέρες που αλλάζουν πάνες, πλένουν και νανουρίζουν ή φροντίζουν τα παιδιά τους ενώσω ακόμα βρίσκονται στο μαιευτήριο, έχουν περισσότερες πιθανότητες να συνεχίζουν να το κάνουν και τους επόμενους

μήνες. Πρόκειται για ενέργειες που προσφέρουν, τόσο στο βρέφος όσο και στον πατέρα του, ευκαιρίες να μάθουν ο ένας τον άλλο και να ξεκινήσει θετικά η σχέση τους και να είναι σχεδόν βέβαιο πως οι συνήθειες που ένας πατέρας αποκτά κατά την διάρκεια της νηπιακής ηλικίας του παιδιού θα διατηρηθούν. Καθώς εξοικειώνεται με την φυσιολογία, τη φωνή, το βήμα, την μυρωδιά του πατέρα του, αλλά και με τον τρόπο που το κρατά το βρέφος μαθαίνει να συνδέει την παρουσία του μπαμπά με την παρηγοριά και την ασφάλεια (Παναγιωτίδου- Πράπα, 2006).

3.4 Πώς συμβάλλει ο πατέρας στον θηλασμό

Πριν τη γέννηση του παιδιού τους αρκετά ζευγάρια ανησυχούν ότι αν θηλάσει το μωρό τους ο ρόλος του πατέρα θα περιοριστεί και ο ίδιος θα αισθανθεί παραγκωνισμένος (Craig, 2007). Πολλά βιβλία για γονείς, συστήνουν στο μελλοντικό πατέρα να ταΐζει με το μπουκάλι ένα γεύμα ξένου ή αντλημένου μητρικού γάλακτος την ημέρα, ώστε να διασφαλιστεί η σχέση του με το μωρό (Πατσούρου, 2007). Αυτή η πρακτική, όμως, που στη πραγματικότητα υπονομεύει το θηλασμό, δημιουργεί κινδύνους για την υγεία του βρέφους και της μητέρας και τελικά αγνοεί όλους τους υπόλοιπους υπέροχους τρόπους με τους οποίους ο πατέρας μπορεί να γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του παιδιού του (Craig, 2007). Ένα μωρό έχει πάρα πολλές ανάγκες. Ανάγκη για φαγητό, για φυσική επαφή με άλλα ανθρώπινα όντα, για παρηγοριά, για καθαριότητα και μια έντονη επιθυμία να ανακαλύψει τον υπέροχο μεγάλο κόσμο τριγύρω του. Σε όλα αυτά μπορεί να συμμετέχει ο μπαμπάς και παράλληλα να διατηρηθεί η δυνάδα θηλασμού που αποτελείται από το βρέφος και τη μητέρα του (Πατσούρου, 2007).

Έχει πολύ μεγάλη σημασία ο μπαμπάς να αντιληφθεί ότι ο κυριότερός του ρόλος είναι να υποστηρίξει και όχι να ανταγωνιστεί τη μοναδική διαδικασία του θηλασμού. Η διάρκεια του επιτυχημένου θηλασμού εξαρτάται σε πολύ σημαντικό βαθμό από τη στήριξη του συντρόφου της μαμάς και τη συναισθηματική και πρακτική στήριξη που εκείνος της χαρίζει. Οπότε ένας σύντροφος πρέπει να φροντίζει την σύντροφό του, ώστε να είναι σε θέση να φροντίζει το παιδί τους. Ο σύζυγος πρέπει να μεριμνήσει να διατρέφεται σωστά, να ξεκουράζεται και να την απαλλάξει με κάθε δυνατό τρόπο από τους μικρούς ή και μεγάλους προβληματισμούς

της καθημερινότητας. Ο σύντροφος να γίνει η ασπίδα της κατά των παροτρύνσεων που θα δέχεται να μειώσει ή και να σταματήσει να δίνει στο παιδί το "λευκό χρυσό" (Craig, 2007, σελ.224).

Τα νεογέννητα μωρά αποζητούν την ανθρώπινη επαφή. Απολαμβάνουν να ακούνε το χτύπο της καρδιάς, να νιώθουν το δέρμα των γονιών τους, να τους μυρίζουν, να αντιλαμβάνονται τη κίνηση και τη δραστηριότητα του ανθρώπινου σώματος. Τα μωρά μόλις ξεπρόβαλαν από ένα κόσμο όπου περιβαλλόταν από όλες αυτές τις αισθήσεις. Ενώ η μαμά παρέχει όλα αυτά απλόχερα, μέσω του θηλασμού, υπάρχουν πολλοί όμορφοι τρόποι να συμβάλλει και ο μπαμπάς. Η ενασχόληση του μπαμπά με το τάισμα του μωρού συμβάλλει στην ενίσχυση του συναισθηματικού τους δεσμού. Απαιτείται, όμως, χρόνος ώστε το μωρό να προσαρμοστεί σ' αυτή τη νέα μέθοδο ταΐσματος για αυτό ο πατέρας δεν πρέπει να εγκαταλείψει την προσπάθεια όσο δύσκολη και αν είναι. Θα είναι σπουδαία βοήθεια αν αναλάβει ένα απ' τα νυχτερινά ταΐσματα, με σκοπό να βοηθήσει την μητέρα να κοιμηθεί λιγάκι. Ένας καλός τρόπος για να χτίσει ο μπαμπάς τη σχέση του με το μωρό είναι η δέρμα-με-δέρμα επαφή μαζί του, αντίστοιχη με την επαφή που έχει με την μητέρα κατά τη διάρκεια του θηλασμού. Καλό θα ήταν ο σύντροφός να κρατήσει το μωρό χωρίς να φοράει το μπλουζάκι του, για μια αγκαλιά ή ακόμη και ένα σύντομο υπνάκο! Όταν το μωρό δεθεί συναισθηματικά με τον μπαμπά θα νιώθει πολύ πιο άνετα όταν θα του δίνει το μπιμπερό με το γάλα. Ο πατέρας, δεν θα πρέπει να αισθανθεί άσχημα αν το μωρό αρνείται να πιεί απ' το μπιμπερό. Κάποια μωρά απλά προτιμούν το στήθος. Κάποια βράδια θα μπορούσε ο πατέρας να κάνει όλη την νυχτερινή σίτιση μόνος του, για να μπορεί αργότερα να το ταΐσει μόνος του. Σε περίπτωση που θηλάζει η μητέρα, καλό θα ήταν να έχει βγει το γάλα για μία τέτοια περίπτωση με την αντλία, να έχει ετοιμαστεί στα μπουκαλάκια στο ψυγείο και ο πατέρας αφού το ζεστάνει, να ταΐσει με το μπουκαλάκι το μωρό (Πατσούρου, 2007).

Σύμφωνα με μελέτες που έγιναν σε 21 πατέρες και οι οποίες εξέτασαν τον θετικό ρόλο που έχει ο πατέρας κατά την διάρκεια του θηλασμού αλλά και αργότερα στην ανατροφή των παιδιών, εξαιτίας του ότι οι πατέρες δεν μπορούν να έχουν αυτή την ιδιαίτερη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στην μητέρα και το βρέφος κατά τον θηλασμό αρχίζουν και εκφράζουν ζήλια. Παρόλη την ζήλια που μπορούν κάποιοι πατέρες να νιώθουν, υπάρχουν ενδείξεις ότι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον

επηρεασμό διατροφής για το βρέφος, καθώς επίσης και το χρονικό διάστημα του θηλασμού. Αυτό συμβαίνει διότι οι γυναίκες επιθυμούν να έχουν την θετική στάση των συντρόφων τους. Οι πατέρες υποστηρίζουν πως ο θηλασμός είναι ότι καλύτερο για τα βρέφη, διότι μέσω από την συγκεκριμένη διαδικασία προσλαμβάνουν θρεπτικά συστατικά, βιταμίνες και αντισώματα. Οι τρόποι που υποστήριζαν τις γυναίκες τους είναι η συναισθηματική υποστήριξη, η ενθάρρυνση και η συνεργασία. Οι πατέρες πιστεύουν επίμονα ότι ο θηλασμός είναι η πιο δύσκολη και η πιο απαιτητική διαδικασία, ιδιαίτερα τις πρώτες εβδομάδες. Μερικοί πατέρες που δεν γνώριζαν για τον θηλασμό χρησιμοποίησαν διάφορους τρόπους, όπως η ανταλλαγή απόψεων με άλλους πατέρες που ήδη γνώριζαν πράγματα, το ίντερνετ, τα βιβλία και τα περιοδικά. Άλλος ένας τρόπος που θεωρούσαν ότι ήταν σωστός για να βοηθήσουν τις γυναίκες ήταν η συμμετοχή στην φροντίδα του παιδιού αλλά και των γυναικών τους. Για παράδειγμα, βοηθούσαν το παιδί στο ρέξιμο, στις πάνες και στο μπάνιο. Όσον αφορά τις γυναίκες τους, τις βοηθούσαν να χαλαρώσουν βρίσκοντας ελεύθερο χρόνο για τις ίδιες και τις βοηθούσαν με το να σηκώνονται οι ίδιοι και να τις αφήνουν να κοιμούνται. Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ανδρών που δεν συμμετέχουν στον θηλασμό. Ωστόσο, έρευνες έδειξαν ότι οι πατέρες που συμμετέχουν στον θηλασμό βοηθάνε στο να χαμογελούν τα παιδιά τους πιο εύκολα (Rempel et al, 2010).

Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν σε 164 πατέρες και εξέτασαν τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι πατέρες στον μητρικό θηλασμό, οι πατέρες μπορούν να επηρεάσουν την μητέρα στον θηλασμό τόσο όσον αφορά την διάρκεια του θηλασμού όσο και αν θα προτιμήσουν να θηλάσουν το μωρό τους ή να το ταΐζουν με το μπιμπερό. Υπάρχουν άνδρες, που είναι υπέρ του θηλασμού και άλλοι που είναι κατά (Devault et al, 2012). Ωστόσο, όμως υπήρξε και μια μελέτη (Devault & al, 2012) που απέδειξε ότι πατέρες που υποστήριζαν τον θηλασμό βρέθηκαν να είναι δυσαρεστημένοι με την συγκεκριμένη διαδικασία διότι επηρέασε την σχέση τους με τα παιδιά. Κάποιος από τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσει τον θηλασμό είναι η οικονομική κατάσταση του πατέρα. Εκδηλώνει άγχος και στην συνέχεια το μεταδίδει στην γυναίκα του και εκείνη με την σειρά της στο βρέφος. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τον θηλασμό είναι η συμμετοχή του πατέρα, η υποστήριξη του στην μητέρα, το άγχος και η αποτελεσματικότητα των γονιών και η οικονομική κατάσταση. Τέλος, οι μητέρες με τις μαρτυρίες τους έρχονται να

επιβεβαιώσουν όλα τα παραπάνω ότι δηλαδή η συμμετοχή του πατέρα στον θηλασμό είναι πολύ χρήσιμη (Devault et al, 2012).

Σύμφωνα με πείραμα που έγινε σε 76 πατέρες, η συμμετοχή του πατέρα στον θηλασμό είναι πολύτιμη. Ο θηλασμός μπορεί να θεωρηθεί επιτυχής όταν υπάρχει η πατρική συναισθηματικότητα. Οι πατέρες επηρεάζουν τις αποφάσεις της μητέρας για τον θηλασμό και όσον αφορά την διάρκεια αλλά και τον απογαλακτισμό του βρέφους. Η συμμετοχή του πατέρα βοηθά παράλληλα να αναπτυχθούν οι γνωστικές ικανότητες, η κοινωνικότητα, η ανάπτυξη, η αύξηση σωματικού βάρους σε πρόωρα βρέφη, να ανεβαίνουν τα επίπεδα θηλασμού, οι γλωσσικές δεξιότητες και η καλύτερη ακαδημαϊκή επίδοση. Η συναισθηματική υποστήριξη, η εμπιστοσύνη και η δέσμευση του πατέρα βοηθά μια γυναίκα στον θηλασμό. Ωστόσο, ορισμένοι άνδρες, που δεν είχαν πλήρη ενημέρωση για τον θηλασμό έμειναν ως εξωτερικοί παρατηρητές στην διαδικασία με αποτέλεσμα να μην καταλαβαίνουν τις γυναίκες τους και να χάσουν το συναισθηματικό δέσιμο με το παιδί τους. Υπήρξαν πατέρες που αν και συμμετείχαν σε προγεννητικά μαθήματα, δεν κατάφεραν να κατανοήσουν τον ρόλο τους στον θηλασμό με αποτέλεσμα να υπάρξουν οι παραπάνω συνέπειες να μείνουν, δηλαδή, αμέτοχοι παρατηρητές στην διαδικασία του θηλασμού. Επίσης, οι πατέρες πρέπει να είναι έτοιμοι για τυχόν σωματικά προβλήματα που μπορούν να παρουσιαστούν στην γυναίκα, ώστε να μην υπάρξει διακοπή του θηλασμού στα βρέφη και κατάθλιψη στην γυναίκα (Binns et al, 2009).

3.5 Η συμβολή του πατέρα κατά την βρεφική ηλικία

Συνήθως ο πατέρας είναι αυτός ο οποίος εδραιώνει στην ψυχή του παιδιού το συναίσθημα ασφάλειας. Η αλληλεπίδραση πατέρα-παιδιού είναι πολύ σημαντική στον πρώτο χρόνο και επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την προσωπικότητα του παιδιού. Η φροντίδα και η στοργή που δείχνει ένας πατέρας στο βρέφος βοηθά να χαμογελάσει πιο γρήγορα. Η παρουσία του πατέρα στον πρώτο χρόνο του παιδιού έχει μεγάλη σημασία αφού βοηθά να ανεξαρτητοποιηθεί το παιδί από την προσκολλητική σχέση που έχει αναπτυχθεί με την μητέρα του. Οτιδήποτε αποκτηθεί στην ηλικία αυτή, καλό ή κακό, παραμένει κτήμα του για όλη τη ζωή και επηρεάζει αποφασιστικά την ψυχή του παιδιού. Η πατρότητα είναι το ίδιο ευχάριστη και απαραίτητη στο παιδί με την μητρότητα. Το ίδιο το παιδί αισθάνεται ιδιαίτερη ικανοποίηση όταν δέχεται τις φροντίδες του πατέρα του. Πολλοί πατέρες βρίσκουν τη συγκίνηση που δοκιμάζουν από τις αντιδράσεις, όταν περιποιούνται τα παιδιά τους, σαν ένα από τα πιο μεγάλα πλεονεκτήματα του να είναι κανείς πατέρας. Η ασχολία του πατέρα με το παιδί του δίνει την ευκαιρία να ξαναδοκιμάσει ο ίδιος κάποιες χαρές από τη δική του παιδική ζωή. Τη χαρά του παιχνιδιού, μια δυσκολία που ξεπεράστηκε σωστά, μια επιτυχία ή αποτυχία. Ο πατέρας που συμπεριφέρεται απέναντι στο παιδί του όχι μόνο σαν δυνατός αλλά και με στοργή, κρατάει στα χέρια του το κλειδί της ευτυχίας και της ψυχικής ισορροπίας του παιδιού του. Η μητέρα πρέπει να συμβάλλει θετικά τις σχέσεις του παιδιού της με τον πατέρα, να τις βοηθά και όχι να γίνεται εμπόδιο σε αυτές. Τα παιχνίδια και οι χαρές μαζί με τον πατέρα αποκτούν μια σπουδαιότητα που απλώνεται πέρα από την πραγματική σημασία του ρόλου του πατέρα (Parke, 1987).

Οι τρόποι γνωριμίας πατέρα-παιδιού είναι αρχικά, ο πατέρας, να κάνει μασάζ στο κορμάκι του μωρού. Με αυτόν τον τρόπο το μωρό νιώθει την στοργή του πατέρα του και κάθε φορά που το αγγίζει νιώθει πιο κοντά του. Άλλος τρόπος, είναι να κάνει μπάνιο στο παιδί του. Το παιδί αισθάνεται ασφάλεια αφού είναι στην αγκαλιά του και περνάνε περισσότερο χρόνο μαζί. Ακόμη ένας τρόπος, είναι να χορεύουν και να πηγαίνουν βόλτες με το καροτσάκι. Συνάμα πατέρας και παιδί μπορούν να κοιμηθούν μαζί. Με τον συγκεκριμένο τρόπο νιώθει κοντά ο ένας τον άλλον και χαλαρώνουν μαζί (Craig, 2006).

Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει ότι ακόμα και από τη βρεφική ηλικία, τα παιδιά που έχουν πατέρες που συμμετέχουν ενεργά στην ανατροφή του παιδιού, είναι πιο πιθανό να είναι συναισθηματικά ασφαλή, να νιώθουν περισσότερη σιγουριά και αυτοπεποίθηση στο να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους, και καθώς μεγαλώνουν να έχουν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις (Craig, 2006). Ακόμη, τα βρέφη που έχουν δεσμό με τον πατέρα τους είναι πιο πιθανό να θηλάσουν και αυτό έχει πολλά οφέλη για την υγεία τους. Επιπλέον, τα βρέφη αναπτύσσουν καλύτερα τις γλωσσικές δεξιότητες και θα είναι καλύτερα εξοπλισμένα για να χειριστούν καταστάσεις. Τα μωρά που γεννιούνται με χαμηλό βάρος γέννησης αυξάνουν το σωματικό τους βάρος γρηγορότερα όταν έρχονται σε συχνότερη επαφή με τους πατέρες τους. Επιπλέον, τα βρέφη που λαμβάνουν υψηλά επίπεδα προσοχής από τον πατέρα τους (π.χ. ο πατέρας τους ανταποκρίνεται γρήγορα στο κλάμα τους και παίζει συχνά μαζί τους), αναπτύσσουν πιο ασφαλή δεσμό, με αποτέλεσμα να μπορούν να εξερευνούν με μεγαλύτερη άνεση το περιβάλλον όταν ο πατέρας είναι κοντά. Τέλος, ο πατέρας βοηθά και να αναπτύξει το μωρό μια ασφαλή προσκόλληση με την μητέρα του (Βουδούρης, 2010).

Πρόσφατη έρευνα που έγινε στην Σουηδία σε 10 άνδρες εξέτασε την σχέση των πατέρων με τα παιδιά τους στον πρώτο χρόνο της ζωής των παιδιών τους. Οι πατέρες δικαιούνται άδεια τοκετού και την χρησιμοποιούν με σκοπό να συμμετέχουν περισσότερο στην φροντίδα των νεογέννητων παιδιών τους (Berg et al, 2007). Παλαιότερες έρευνες έδειξαν πως ο ρόλος του πατέρα ήταν να υποστηρίζει την μητρότητα, να ενθαρρύνει και να καθοδηγεί την μητέρα στην φροντίδα του βρέφους. Όμως, σήμερα, η πατρότητα δεν στηρίζεται μόνο στην προστασία αλλά και στην συμμετοχή στη φροντίδα του παιδιού (Berg et al, 2007).

Η συμμετοχή του πατέρα προσφέρει πολλά θετικά στοιχεία τόσο στην μητέρα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης, του τοκετού όσο και μετά την γέννηση. Παράλληλα πολλά οφέλη δίνει η συμμετοχή του πατέρα και στο παιδί με το να βοηθά την ανάπτυξή του. Οι πατέρες μετά την γέννηση του μωρού τους έχουν λιγότερο χρόνο και χώρο για τον εαυτό τους. Οι δραστηριότητες τους πρέπει να προσαρμόζονται με βάση τις ανάγκες του μωρού τους όπως ακόμα και ο ύπνος τους. Όμως, όλα αυτά ξεχνιούνται όταν αντιλαμβάνονται πόσο σημαντική και καταλυτική είναι η συμμετοχή τους στον πρώτο χρόνο της ζωής των παιδιών τους. Οι πατέρες

συμμετέχουν στα παιχνίδια με τα παιδιά τους και αυτό το γεγονός τους κάνει χαρούμενους, επειδή αντιλαμβάνονται πως και εκείνα με την σειρά τους είναι χαρούμενα και ευτυχισμένα. Όταν οι πατέρες είναι ήρεμοι και ήσυχοι, αυτή η κατάσταση έχει μια θετική επίδραση στα παιδιά τους αισθάνονται και εκείνα το ίδιο ήρεμα και ήσυχα. Άλλο πλεονέκτημα που προκύπτει είναι ότι όταν οι πατέρες βάζουν τα παιδιά τους για ύπνο τότε εκείνα νιώθουν ασφάλεια, ηρεμία και σιγουριά. Στην περίπτωση που τα παιδιά τους γκρινιάζουν συνέχεια ανακαλύπτουν τρόπους και τα καθησυχάζουν μόνοι τους χωρίς την βοήθεια της συζύγου τους. Με αυτόν τον τρόπο αρχίζουν σιγά-σιγά οι πατέρες να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα των μωρών τους. Το σημαντικό στοιχείο που προσκομίζουν και εκείνοι από όλη αυτή την διαδικασία είναι ότι αναπτύσσουν τα αισθήματα της ηρεμίας, της υπομονής, της ευαισθησίας και της ωριμότητας. Ταυτόχρονα, η συμμετοχή του πατέρα στον πρώτο χρόνο ζωής του μωρού βοηθά στο να αναπτυχθεί μια ανεξάρτητη σχέση πατέρα-παιδιού μετέπειτα. Συνοψίζοντας, η συμμετοχή του πατέρα στην φροντίδα του παιδιού θεωρείται ένα σημαντικό κομμάτι για την εξέλιξη του παιδιού (Berg et al, 2007).

3.6 Η συμβολή του πατέρα κατά την νηπιακή ηλικία

Η φάση αυτή ξεκινάει από τα 3 έως τα 6 χρόνια του παιδιού. Η επίδραση του πατέρα στην αγωγή του παιδιού τώρα γίνεται πιο άμεση. Το παιδί συνειδητοποιεί ότι, εκτός από τη μητέρα, υπάρχει και το πρόσωπο του πατέρα στη ζωή του. Για το παιδί της ηλικίας αυτής, ο πατέρας είναι ο σύνδεσμος με τον έξω κόσμο, ο φορέας δύναμης και εξουσίας. Ο πατέρας στη φάση αυτή γίνεται σεξουαλικό πρότυπο για τα αγόρια και βοηθάει στη συνειδητοποίηση του φύλου για τα κορίτσια (Κρασσανάκη, 1991). Στη φάση αυτή, συνήθως ο πατέρας:

- Συμμετέχει περισσότερο στην ανατροφή με σωματικό παιχνίδι.
- Δίνει περισσότερη σημασία στην αγωγή των αγοριών.
- Κάνει διάκριση στα παιχνίδια των παιδιών, κάτι που οδηγεί στη διάκριση των φύλων (Κρασσανάκη, 1991)

Ο πατέρας συμβάλλει στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού με τη συμπεριφορά του, και το παιδί τον έχει ως πρότυπο και φορέα δύναμης κι εξουσίας. Τώρα η θετική αντιμετώπιση του πατέρα απέναντι στις ανάγκες, στις απαιτήσεις και στα ερωτήματα του παιδιού συμβάλλει στην αρμονική ανάπτυξή του. Επίσης, η συμβολή του πατέρα είναι απαραίτητη διότι προσφέρει ασφάλεια και προστασία, αφού θεωρείται από το παιδί σύμβολο δύναμης και εξουσίας. Η μορφή εξουσίας που συμβολίζει ο πατέρας είναι απαραίτητη για την κοινωνικοποίηση, την αυτονομία και την ψυχική οργάνωση του παιδιού. Η συχνή παρουσία του πατέρα βοηθά το παιδί να αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό του, η οποία του εξασφαλίζει τη δημιουργία υγιών σχέσεων με τους άλλους (Parke, 1987).

Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο ο πατέρας παίζει με τα παιδιά του, έχει σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Ο πατέρας, αφιερώνει περισσότερο χρόνο στην ένα-προς έναν αλληλεπίδραση με τα παιδιά νηπιακής ηλικίας στα πλαίσια δραστηριοτήτων παιχνιδιού που παρέχουν ερεθίσματα, σε σχέση με τη μητέρα. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες, τα παιδιά μαθαίνουν πώς να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά και τα συναισθήματά τους. Γενικά, ο πατέρας προάγει την ανεξαρτησία του παιδιού, ενθαρρύνοντάς το να εξερευνήσει τον κόσμο έξω από το σπίτι. Επίσης, συνήθως ο πατέρας ωθεί τα παιδιά στο να επιτύχουν διάφορους στόχους. Έτσι, τα παιδιά που ο πατέρας τους εμπλέκεται περισσότερο στην ανατροφή τους, εμφανίζουν μεγαλύτερο αυτό-έλεγχο και καλύτερη προ-κοινωνική συμπεριφορά. Έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά που έχουν μπαμπάδες που παίζουν μαζί τους, έχουν υψηλότερη επίδοση στα τεστ σκέψης και στις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων (Κρασανάκη, 1991).

3.7 Η συμβολή του πατέρα κατά την παιδική ηλικία

Η παιδική ηλικία ξεκινάει από τα 6-8. Ο πατέρας συμβάλλει στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού με τη συμπεριφορά του, και το παιδί τον έχει ως πρότυπο και φορέα δύναμης κι εξουσίας. Τώρα η θετική αντιμετώπιση του πατέρα απέναντι στις ανάγκες, στις απαιτήσεις και στα ερωτήματα του παιδιού συμβάλλει στην αρμονική ανάπτυξή του. Στην παιδική ηλικία 6-8 το παιδί δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον για τον πατέρα του. Είναι μια φυσιολογική εκδήλωση, που πρέπει να ενισχυθεί και από τη μητέρα. Τα παιχνίδια και οι χαρές μαζί με τον πατέρα αποκτούν μια σπουδαιότητα. Είναι η εικόνα του «άντρα» μέσα στο σπίτι, ο πρώτος φίλος των αγοριών, ο πρώτος σύντροφος των κοριτσιών. Ο γιος διδάσκεται πώς να γίνει πατέρας από τον ίδιο του τον πατέρα. Γνωρίζει τις σχέσεις του πατέρα του με τα άλλα αδέρφια του και παρακολουθεί προσεκτικά τον τρόπο που αντιδρά ο πατέρας απέναντι στον ίδιο. Το κορίτσι μαθαίνει πώς είναι ο άντρας και πώς συμπεριφέρεται ο πατέρας. Παράλληλα, οι σχέσεις του ζευγαριού γίνονται αντικείμενο παρατήρησης για τα παιδιά. Ειδικά για το αγόρι, ο πατέρας αποτελεί το πρότυπο, που ως μικρός το μιμείται και ως μεγάλος θέλει να ταυτιστεί μαζί του (Κρασανάκη, 1991)

Το παιδί της ηλικίας αυτής, που θέλει να είναι αρεστό και αγαπητό σε όλους, έχει ως ίνδαλμά του τον πατέρα του, τον μιμείται στις κινήσεις, στα λόγια και τον θεωρεί συνδετικό κρίκο με την κοινωνία, δηλαδή φορέα κοινωνικοποίησης. Στην ηλικία αυτή, ο πατέρας οφείλει να δίνει μια ειλικρινή και σωστή σεξουαλική και ηθική διαπαιδαγώγηση, μιας που οτιδήποτε αποκτηθεί τότε, καλό ή κακό, παραμένει κτήμα του για όλη τη ζωή και επηρεάζει αποφασιστικά την ψυχή του παιδιού. Η ασχολία του πατέρα με το παιδί του δίνει την ευκαιρία να ξαναδοκιμάσει ο ίδιος κάποιες χαρές από τη δική του παιδική ζωή: Τη χαρά του παιχνιδιού, μια δυσκολία που ξεπεράστηκε σωστά, μια επιτυχία ή αποτυχία. Ο πατέρας που συμπεριφέρεται απέναντι στο παιδί του όχι μόνο σαν δυνατός αλλά και με στοργή, κρατάει στα χέρια του το κλειδί της ευτυχίας και της ψυχικής ισορροπίας του παιδιού του. Η στάση θα καθορίσει και τη σεξουαλική ταυτότητα του παιδιού. Όταν ο πατέρας απουσιάζει, το πρότυπό του μένει κενό και αφήνεται στο παιδί να ανακαλύψει στα τυφλά την έννοια της αντρικής του ταυτότητας. Είναι φανερό, λοιπόν, πως κανείς από τους δύο γονείς δεν μπορεί να αναπληρώσει τα καθήκοντα του άλλου. Το περιεχόμενο του ρόλου τους είναι ξεχωριστό, σημαντικό

και απαραίτητο για την ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού. Ακόμη, έχει φανεί από έρευνες ότι τα παιδιά που βοηθούνται από τους πατεράδες τους στην επίλυση των καθημερινών προβλημάτων τους, αποδίδουν καλύτερα στο σχολείο ενώ τα καταφέρνουν καλύτερα και στις κοινωνικές τους σχέσεις (Parke, 1987).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «Η συμβολή του πατέρα στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού»

4.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, η πατρική αγάπη είναι πολύ σημαντική για την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Ο πατέρας πρέπει να μάθει να δείχνει τα συναισθήματα του στο παιδί επειδή, η εκδήλωση της αγάπης του, το βοηθάει στους διάφορους αναπτυξιακούς τομείς (Rohner&Veneziano, 2001). Ο πατέρας παίζει σημαντικό ρόλο στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, το βοηθάει να λύσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και να διαμορφώσει την προσωπικότητα του. Οι ψυχικές διαταραχές του πατέρα, συνήθως, επηρεάζουν και το παιδί στην ανάπτυξη των συναισθημάτων του. Επίσης, ο πατέρας εντάσσει το παιδί στην κοινωνία και του μαθαίνει τους κοινωνικούς κανόνες, για να γίνει στο μέλλον ένα ανεξάρτητο μέλος της κοινωνίας. Ο πατέρας παίζει σημαντικό ρόλο και στην γλωσσική ανάπτυξη. Ανάλογα με το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί όταν μιλάει στο παιδί και στους άλλους, το παιδί αναπτύσσει και το δικό του λεξιλόγιο. Η γενική συμπεριφορά του πατέρα, ασκεί επιδράσεις στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Όταν ο πατέρας συμπεριφέρεται στο παιδί με στοργή και αγάπη συμβάλει στην ευτυχία και στην ψυχική του ισορροπία. Ο πατέρας που περνάει χρόνο με το παιδί, του προσφέρει διάφορα βιώματα που το βοηθάνε να αναπτύξει την δημιουργική του σκέψη. Επιπλέον, ο πατέρας παρέχει ασφάλεια στα παιδιά από ατυχήματα, ώστε να αποφευχθεί η παιδική θνησιμότητα(Ikre&Okede, 2009).

Στόχος του κεφαλαίου είναι να κατανοήσουμε την σημαντική συμμετοχή και επιρροή του πατέρα σε όλους τους αναπτυξιακούς τομείς του παιδιού, από τότε που έρχεται στην ζωή. Οι αναπτυξιακοί τομείς που επηρεάζει ο πατέρας το παιδί είναι: στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, στην κοινωνική ανάπτυξη, στην γλωσσική ανάπτυξη. Ακόμη, ο πατέρας επηρεάζει το παιδί θετικά ή αρνητικά στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς του, ανάλογα με τα ερεθίσματα που του δίνει.

4.2 Ο ρόλος της πατρικής αγάπης στην ανάπτυξη του παιδιού

Πλέον νέες μελέτες καταρρίπτουν την θεωρία ότι τα παιδιά στην αρχή της ζωής τους αλλά και μετέπειτα, χρειάζονται μόνο από την μητέρα να τους δείχνει την αγάπη της και υποστηρίζουν ότι χρειάζονται εξίσου και από τον πατέρα να τους δείχνει την αγάπη του. Ενώ η άνευ όρων μητρική αγάπη είναι μια αναγκαία προετοιμασία για να νοιώσει το παιδί μέσα στον κόσμο, σαν στο σπίτι του, δεν είναι αρκετή για να το ετοιμάσει να δεχθεί τις προκλήσεις της ανάπτυξης ή τις σκληρότερες αλήθειες του κόσμου (Rohner&Veneziano, 2001). Ενώ μερικοί πατέρες είναι ικανοί να αγαπούν τα παιδιά τους άνευ όρων, είναι πιο φυσιολογικό για τους πατέρες να εκδηλώνουν την αγάπη τους θέτοντας κάποιες προϋποθέσεις. Τα παιδιά χρειάζονται από τις μητέρες τους να τα αγαπούν, αλλά χρειάζονται από τους πατέρες τους να τα επιδοκιμάζουν. Κερδίζουν δε, την επιδοκιμασία των πατέρων τους, με το να ικανοποιούν ή να προσπαθούν να ικανοποιήσουν, τις προϋποθέσεις που έχουν θέσει. Ένα παιδί χρειάζεται πρώτα να αγαπηθεί στο σπίτι και στη συνέχεια να παλέψει στον κόσμο. Η πατρική αγάπη, που ασκείται μέσα από τη διατύπωση όρων, επιτρέπει στο παιδί να παλέψει πρώτα σ' ένα φιλικό περιβάλλον, με έναν οδηγό που το συγχωρεί, ενώ προετοιμάζεται να παλέψει στον ευρύτερο κόσμο, που θα το συγχωρεί λιγότερο και που περιέχει άλλους φιλικούς οδηγούς, αλλά επίσης και εχθρικούς υποκριτές, μεταμφιεσμένους σε οδηγούς (Rohner&Veneziano, 2001).

Και οι δύο γονείς θέτουν και επιβάλλουν τους κανόνες του σπιτιού. Ο πατέρας, όμως, είναι, κυρίως, υπεύθυνος στο να επιβάλλει τιμωρίες ή να δίνει άλλα μαθήματα, όταν οι κανόνες περιφρονούνται. Η μητέρα έχει τον ρόλο του «καλού αστυνομικού», ενώ ο πατέρας του «κακού αστυνομικού» (Παρασκευόπουλος, 1999, σ. 187). Η επιτυχημένη κηδεμονία απαιτεί και τους δύο. Είναι πολύ δύσκολο για τον ένα γονέα – άντρα ή γυναίκα – να παίξει και τους δύο ρόλους, όπως καλά γνωρίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες (Παρασκευόπουλος, 1999, σ.188-195).

Τα παιδιά χωρίς πατέρα διατρέχουν τον σοβαρό κίνδυνο να χάσουν την πειθαρχία που επιβάλλει η «σκληρή αγάπη», να βρουν λιγότερες διαδρομές, στις οποίες να δοκιμάσουν τον εαυτό τους δημιουργικά στον κόσμο, αποτυγχάνοντας έτσι να βρουν τη σωστή τους θέση στη ζωή. Η αγάπη της μητέρας μπορεί να τους επιβεβαιώσει, όταν δέχονται μια πρόκληση· αλλά συχνά χρειάζεται η αγάπη του

πατέρα για να θέσει την πρόκληση, να ενθαρρύνει τη σωστή προσπάθεια, να παράσχει καθοδήγηση σε περίπτωση αποτυχίας και να επικροτήσει την επιτυχία (Marisnoff, 2011).

Ο Rohner και οι συνεργάτες του (2011) μετά από μια διαχρονική ανασκόπηση 36 μελετών που διεξήχθησαν σε όλες τις χώρες, διαπίστωσαν ότι η αγάπη του πατέρα είναι μερικές φορές μια ισχυρότερη επιρροή για τα βρέφη από την αγάπη της μητέρας. Η έρευνα επιπλέον έδειξε ότι η αγάπη ενός πατέρα είναι εξίσου σημαντική με της μητέρας. Ορισμένοι, όμως, άνδρες πιστεύουν ότι δεν πρέπει να δείχνουν τα συναισθήματά τους, τα οποία μπορεί να επηρεάσουν την σχέση τους με το παιδί τους. Μερικοί πατέρες έχουν πρόβλημα στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της αγάπης με τα παιδιά τους. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν είχαν ποτέ μια στοργική σχέση με τους δικούς τους πατέρες. Για αυτό μπαμπάδες των οποίων οι πατέρες τους έδειξαν πολύ λίγη αγάπη, είναι καταδικασμένοι να επαναλάβουν τα βιώματα της παιδικής ηλικίας τους. Πατέρες που απολαμβάνουν την αγάπη και καλλιεργούν τις σχέσεις με τα παιδιά τους έχουν σημαντικές ευκαιρίες να επηρεάσουν την κατεύθυνση των παιδιών τους στη ζωή τους. Επίσης, η έρευνα έδειξε ότι οι νέοι των οποίων οι πατέρες συμμετέχουν ενεργά στη ζωή τους, έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο, και αποφεύγουν επικίνδυνες συμπεριφορές (Khaleque & Rohner, 2011).

Αλλά το να είναι ένας πατέρας στοργικός δεν είναι ένα εύκολο έργο. Απαιτεί επιπλέον δέσμευση και επιπλέον χρόνο. Οι πατέρες πρέπει να μάθουν για τα διάφορα στάδια της ανάπτυξης του παιδιού και να εξοικειωθούν με τις δυνατότητες, τις αδυναμίες, την προσωπικότητα του, και ειδικές ανάγκες των παιδιών τους, ως άτομα. Οι περισσότεροι πατέρες αναγνωρίζουν ότι τα μικρά παιδιά ευδοκιμούν στην προσοχή και την αγάπη. Ωστόσο, πολλοί πατέρες δεν συνειδητοποιούν ότι οι ανάγκες αυτές δεν αλλάζουν καθώς το παιδί μεγαλώνει. Τα μεγαλύτερα παιδιά και οι έφηβοι ποθούν την αποδοχή, κυρίως από τους γονείς τους. Ο πατέρας, επίσης, πρέπει να δώσει συναισθηματική υποστήριξη και να λειτουργεί ως πρότυπο, και να καθοδηγεί τα παιδιά του (Khaleque & Rohner, 2011).

Η αγάπη του πατέρα δημιουργεί μια υγιή σχέση που επιτρέπει στα παιδιά να αποδεχθούν την καθοδήγησή του. Τα παιδιά χρειάζονται ένα στοργικό πατέρα, που πρέπει να δείχνει την αγάπη του στα μικρά παιδιά με ποικίλους τρόπους, όπως με

αγκαλιές, φιλία, να περνάει ελεύθερο χρόνο μαζί τους κ.α. Πρέπει να λένε στα παιδιά τους συχνά ότι τα αγαπούν, ώστε το παιδί να το γνωρίζει. Ενθαρρυντικά λόγια ή μια απλή αγκαλιά, ειδικά όταν δεν το περιμένουν, μπορεί να ενισχύσουν τις σχέσεις της οικογένειας παρά πολύ (Pappas, 2012). Τα παιδιά χρειάζονται έναν συνεπή πατέρα, καθώς όταν οι πατέρες διατηρούν σταθερές συνήθειες στην ανατροφή των παιδιών, τα παιδιά ξέρουν ποιες αντιδράσεις του να περιμένουν. Η συνεχής υποστήριξη, καθώς και οι δίκαιοι κανόνες και η τακτική εφαρμογή τους, δίνουν στα παιδιά σταθερές βάσεις για τη ζωή τους και τα βοηθάει να αναπτυχθούν και να ευδοκιμήσουν. Οι πατέρες θα πρέπει να έχουν στο πρόγραμμα τους να δείχνουν στα παιδιά τους συνεπή συμπεριφορά, ακόμα και όταν είναι δύσκολο να το πράξουν (Pappas, 2012).

Συνεπώς, όταν ο πατέρας δείχνει και εκφράζει την αγάπη του με πράξεις, προσφέρει στο παιδί σταθερές βάσεις και αξίες για την ολόπλευρη ανάπτυξη του. Επίσης το βοηθάει να έχει πιο ανοιχτό τρόπο σκέψης στις διάφορες καταστάσεις που θα βρεθεί στο μέλλον και να μπορεί να τις αντιμετωπίσει πιο αποτελεσματικά.

4.3 Ο ρόλος του πατέρα στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Στην αρχή της ζωής τους, τα βρέφη αναζητούν τα πράγματα που θέλουν με το κλάμα. Καθώς ωριμάζουν, όμως, οι συναισθηματικές ικανότητες των παιδιών έχουν επεκταθεί έτσι, που τους επιτρέπουν να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων που θα χρειαστούν στην ενήλικη ζωή τους (Filliozat, 2008, σ. 18).

Η συναισθηματική ανάπτυξη περιλαμβάνει τα συναισθήματα που έχουμε για τον εαυτό μας και τους άλλους, καθώς και τις δυνατότητες μας ώστε να λειτουργήσουμε καλά με τον υπόλοιπο κόσμο από κοινωνική άποψη (Filliozat, 2008, σ. 20).

Η συναισθηματική ανάπτυξη των μικρών παιδιών αποτελεί ένα σχετικά νέο πεδίο έρευνας που έχει μελετηθεί εμπειρικά μόνο κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Οι ερευνητές έχουν εξετάσει αυτόν τον τομέα μέσα από διάφορες θεωρητικές κατευθύνσεις, συμπεριλαμβανομένων του κοινωνικού εποικοδομητισμού, της διαφορικής θεωρίας συγκινήσεων και της κοινωνικής θεωρίας μάθησης. Αυτές οι προσεγγίσεις διερευνούν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά αναπτύσσονται συναισθηματικά. Διαφέρουν, κυρίως, στο σημείο του κατά πόσο τα συναισθήματα

είναι βιολογικά προκαθορισμένα ή αποτελούν προϊόντα μάθησης, καθώς και στην αντίληψη του τρόπου που τα παιδιά διαχειρίζονται τις συναισθηματικές τους εμπειρίες. Ήδη από τον πρώτο χρόνο της ζωής, η έκφραση του συναισθήματος είναι μια αμοιβαία διαδικασία. Τα βρέφη δεν ανταποκρίνονται μόνο στη συναισθηματική έκφραση των ενηλίκων, αλλά φαίνεται να προσαρμόζουν τις εκφράσεις τους για να ταιριάζουν με αυτές του ενήλικα. Πάνω σε αυτές τις αμοιβαίες συναισθηματικές ανταλλαγές χτίζεται η σχέση του γονιού με το βρέφος του (Πατέρα & Τσιλμένη, 2012, σ.15-17).

Αυτή η διαδικασία έχει περιγραφεί εκτενέστερα στις εργασίες του Βρετανού ψυχίατρου και ψυχολόγου John Bowlby. Ο Bowlby (Gottman, 2000) αναφέρει, «οι άνθρωποι έχουν έμφυτο συμπεριφοριστικό σύστημα για “το δέσιμο”. Η συναισθηματική ανάπτυξη θεωρείται ως η ανάδειξη της εμπειρίας, την κατανόηση και τη ρύθμιση των συναισθημάτων ενός παιδιού από τη γέννηση μέχρι το τέλος της εφηβείας. Στην νηπιακή ηλικία και στην πρώιμη παιδική ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν να αντιλαμβάνονται καλύτερα τον εαυτό τους. Αρχίζουν να εμφανίζουν διάφορα συναισθήματα όπως η υπερηφάνεια, η ντροπή και το εγώ τους»(Gottman, 2000, σ. 36). Αυτές οι συναισθηματικές εξελίξεις οδηγούν στην ισχυρή αίσθηση της ανεξαρτησίας και στις περιφρονήσεις που συχνά χαρακτηρίζουν τα παιδιά στην νηπιακή ηλικία (Gottman, 2000).

Η συναισθηματική έκφραση εξακολουθεί να είναι σε μεγάλο βαθμό μη λεκτική, αν και κάποιο είδος συναισθηματικής γλώσσας μπορεί να αναπτυχθεί από την ηλικία των 20 μηνών. Τα βρέφη μπορούν να εκφράσουν με διάφορους τρόπους τα συναισθήματα τους, όπως με τις εκφράσεις του προσώπου, να κλαίνε ή με άλλες φωνητικές εκφράσεις, χειρονομίες μέσα από τις οποίες τα παιδιά εκφράζουν τα συναισθήματα τους. Όταν τα παιδιά βρίσκονται πλέον σε μια ηλικία που αρχίζουν να μιλάνε και να κατανοούν την αξία του προφορικού λόγου, τότε είναι σε θέση να εκφράσουν τα διάφορα συναισθήματα που νιώθουν με την χρήση της γλώσσας (Schoore, 1994, σ.21-22).

Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει ότι η εμπλοκή του πατέρα στη ζωή του παιδιού έχει σημαντικές επιπτώσεις στην συναισθηματική του ανάπτυξη μεταξύ 24-36 μηνών και στο νηπιαγωγείο (Jones, 2003). Η αγάπη που εκδηλώνει ένας πατέρας

προς το παιδί του είναι εξίσου σημαντική όπως της μητέρας για την συναισθηματική του ανάπτυξη. Ο πατέρας παίζει καθοριστικό ρόλο για τη συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού, διότι το βοηθά να λύσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα σύμφωνα με τη θεωρία του Freud. Γύρω στην ηλικία των 3-5 ετών το αγόρι αντιλαμβάνεται ότι η μητέρα του αγαπά τον πατέρα του, επομένως για το παιδί ο πατέρας θεωρείται αντίπαλος αφού διεκδικούν την αγάπη και τη στοργή της ίδιας γυναίκας. Προκειμένου να προφυλαχθεί από την πατρική επιθετικότητα θα αναγκαστεί να ταυτιστεί μαζί του και θα γίνει όπως ο πατέρας του. Στα κορίτσια συμβαίνει κάτι ανάλογο, καθώς εκείνο επιθυμεί με τη σειρά του να υποκαταστήσει τη μητέρα και να διεκδικήσει τον πατέρα, όμως τελικά η ιδέα αυτή εγκαταλείπεται και αργότερα το κορίτσι θα αναζητήσει ερωτικό σύντροφο ο οποίος θα μοιάζει με τον πατέρα της (Jones, 2003).

Για πολλά χρόνια οι έρευνες επικεντρώνονταν μόνο γύρω από την συναισθηματική ευημερία μιας μητέρας και πως αυτή επηρεάζει τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού της, και πως τα συναισθήματα της θα επηρεάσουν αργότερα την συμπεριφορά του παιδιού, ενώ υπάρχουν πολύ λίγες έρευνες αναφορικά με το πώς η συναισθηματική κατάσταση του πατέρα επηρεάζει το παιδί. Μια έρευνα που έγινε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής με συμμετέχοντες 22.000 παιδιά ηλικίας 5-17 ετών και τις οικογένειες τους, εξέτασε πώς τα παιδιά που ζουν με τον πατέρα τους, ο οποίος είχε προβλήματα ψυχικής υγείας και έδειχνε σημάδια πίεσης και άγχους, τα επηρέασε στη συναισθηματική τους ανάπτυξη με αποτέλεσμα να εμφανίσουν προβλήματα στη συμπεριφορά τους. Όμως, όταν μέσα σε μια οικογένεια και οι δύο γονείς έχουν συμπτώματα κατάθλιψης ή βρίσκονται σε κάποιο στάδιο της, οι πιθανότητες για το παιδί να αναπτύξει τα ίδια προβλήματα θα αυξηθεί κατά 25 τοις εκατό. Αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, ότι, αυτή η συσχέτιση μεταξύ της ψυχικής κατάστασης του γονέα και τη συμπεριφορά του παιδιού του δεν περιορίζεται μόνο στα παιδιά που έχουν ήδη γεννηθεί άλλα και στο αγέννητο παιδί (Liu et.al, 2011).

Σε μια πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη στη Νορβηγία, που είχε ως στόχο να εξετάσει πώς τα ψυχικά προβλήματα των πατέρων επηρεάζουν τη συμπεριφορά των παιδιών, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι στη μέση του τέταρτου μήνα της εγκυμοσύνης της εγκύου, το 3% των πατέρων ανέφεραν υψηλά επίπεδα ψυχολογικής δυσφορίας και αυτό το άγχος ήταν στενά συνδεδεμένο με τα προβλήματα της συμπεριφοράς του

παιδιού τους στην ηλικία των 3 ετών. Τα παιδιά των οποίων οι πατέρες είχαν υψηλότερα επίπεδα αγωνίας, είχαν περισσότερα συμπεριφορικά και συναισθηματικά προβλήματα. Οι καταθλιπτικοί πατέρες που περιμένουν να γίνουν γονείς μπορεί να επηρεάσουν την ψυχική υγεία των συντρόφων τους και να προκαλέσουν ορμονικές αλλαγές στις μέλλουσες μητέρες, οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εγκυμοσύνη τους. Αναγνωρίζουν, επίσης, ότι η ψυχική υγεία του πατέρα, πριν από την γέννηση, είναι πιθανό να προβλέψει την ψυχική υγεία του παιδιού μετά την γέννηση του, και, όπως προηγούμενες μελέτες έχουν δείξει, τα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς με ψυχολογικά προβλήματα μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά τη συμπεριφορά των παιδιών (Assmus, J., et.al, 2013).

4.4 Ο ρόλος του πατέρα στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού

Η κοινωνικοποίηση είναι μια σταδιακή διαδικασία της μάθησης. Το νεογέννητο παιδί δεν διδάσκεται όλα τα πράγματα σχετικά με την κοινωνική ζωή από την στιγμή που έρχεται στον κόσμο αλλά θέλει χρόνο να προσαρμοστεί. Προχωρά από την απλότητα στην πολυπλοκότητα. Κατά τα πρώτα στάδια της ζωής (βρεφική και παιδική ηλικία), η κοινωνικοποίηση του γίνεται από το οικογενειακό κοινωνικό περιβάλλον του. Το βρέφος σταδιακά αρχίζει να κατανοεί και άλλα πράγματα έκτος από το οικογενειακό περιβάλλον του, ο κύκλος γνωριμιών του γίνεται όλο και πιο ευρύτερος και το παιδί αρχίζει να προσαρμόζεται σε νέες καταστάσεις που έχει μια κοινωνία και τους κανόνες της (Φίλη, 2011, σ.55-58).

Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε πως ο όρος κοινωνικοποίηση αναφέρεται στη μάθηση του παιδιού να συμμετέχει σε κοινωνικούς ρόλους. Ως εκ τούτου, τα κύρια αντικείμενα που πρέπει να εσωτερικεύονται από το παιδί είναι οι κοινωνικοί ρόλοι του. Προκειμένου να εκτελέσει οποιαδήποτε κοινωνικό ρόλο επαρκώς, κάποιος πρέπει να του μάθει τις αλλαγές στη συμπεριφορά του που θα έχουν οι κοινωνικοί ρόλοι. Το παιδί από βρέφος ακόμη, πρέπει να εσωτερικεύει τους ρόλους που αναμένεται να εκτελέσει το ίδιο, αλλά και τους ρόλους των άλλων προσώπων με τα οποία αλληλεπιδρά. Στην πραγματικότητα, η εσωτερικοποίηση των ρόλων είναι σχεδόν το ίδιο πράγμα με την ανάπτυξη της προσωπικότητας (Φίλη, 2011, σ.59-62).

Σύμφωνα με τον Parsons (βρέθηκε στο Michael, 2004), ο πατέρας παίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Ο πατέρας δεν φέρνει μόνο την κοινωνία στην οικογένεια, αλλά φέρνει και την οικογένεια στην κοινωνία. Αυτός υποτίθεται ότι θα φέρει πειθαρχία σε μια οικογένεια, έτσι ώστε το παιδί να αποδεχθεί την ευθύνη και τελικά όταν χωριστεί από τη μητέρα του, να γίνει ένα μέρος της κοινωνίας και στη μετέπειτα ζωή του όταν γίνει γονέας να μεταδώσει στο παιδί του τους κοινωνικούς κανόνες. Ο πατέρας θεωρείται ότι είναι αυτός που πρέπει να ασχολείται με την ενσωμάτωση του παιδιού στην κοινωνία. Η αγάπη της μητέρας θεωρείται από το παιδί δεδομένη, επειδή είναι πάντα δίπλα του σε ότι και αν χρειαστεί από την πρώτη ημέρα της γέννησης του. Από την άλλη πλευρά, το παιδί δεν εκδηλώνει εξαρχής αγάπη για τον πατέρα και πιστεύει ότι ο πατέρας του δεν το αγαπάει. Αυτό συμβαίνει επειδή ο πατέρας δεν είναι παρών από την πρώτη μέρα που γεννιέται το παιδί στη ζωή του, αλλά είναι πιο απόμακρος και κρατάει μια στάση ουδέτερη. Για αυτό ένας πατέρας πρέπει να κερδίσει την αγάπη του παιδιού του. Συνεπώς, αν ο πατέρας αγαπά το παιδί και το παιδί τον πατέρα, τότε η κοινωνική του ανάπτυξη θα είναι φυσιολογική (Millar, 2006).

Η συμμετοχή των πατέρων στη ζωή του παιδιού επηρεάζει, επίσης, την ψυχολογική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Το παιδί είναι πιο σίγουρο κοινωνικά και συναισθηματικά ασφαλές. Αντίθετα, τα παιδιά με απόντα πατέρα τείνουν να είναι πιο ανασφαλείς και να έχουν λιγότερο αυτό-έλεγχο. Όταν οι πατέρες συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό μέσα στην οικογένεια, τα μωρά τους αλληλεπιδρούν εξίσου και με τους δύο γονείς και έτσι η συμπεριφορά τους γίνεται πιο εύκολη με τους ξένους. Για παράδειγμα, μια μελέτη έδειξε ότι τα μωρά από 12 έως 14 μηνών, τα οποία είχαν πατέρες που διαδραμάτισαν ενεργό, ανεξάρτητο και σταθερό ρόλο στη φροντίδα των παιδιών, ήταν πιο κοινωνικά από τα μωρά με τους πιο απομακρυσμένους πατέρες (Metcalf, 2013).

Υπάρχει, επίσης, μια άλλη έρευνα που δείχνει ότι τα νήπια και τα μικρά παιδιά που περνούν περισσότερο χρόνο παίζοντας με τους πατεράδες τους, είναι πιο πιθανό να είναι κοινωνικά, όταν αρχίζουν το νηπιαγωγείο ή το σχολείο. Έτσι, τα βρέφη που είχαν περισσότερη επαφή με τους πατέρες τους έπαιζαν πιο πολύ όταν ήταν μαζί με ένα φίλο τους, αλλά δεν είναι απόλυτα εξοικειωμένα στο να είναι μαζί με άλλα παιδιά. Αυτό σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο γεγονός ότι τα παιδιά αρχίζουν

σε πολύ νεαρή ηλικία να προσδιορίζουν τις τάσεις της εμπιστοσύνης και να σχηματίζουν τα κοινωνικά τους στυλ (Metcalf, 2013)

Η ανάπτυξη στον κοινωνικό τομέα που μπορεί να έχει ένα παιδί από τόσο νωρίς, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να επηρεάζεται από διάφορα αρνητικά πρότυπα που μπορεί να υπάρχουν στο περιβάλλον του. Όταν οι πατέρες το αναγνωρίσουν αυτό, μπορούν να καθοδηγήσουν τα παιδιά τους να λάβουν τις επιρροές του περιβάλλοντός τους με θετικό τρόπο. Η καθοδήγηση του πατέρα θα βοηθήσει τα παιδιά να επιτύχουν ένα υψηλότερο επίπεδο κοινωνικής σταθερότητας (Πατέρα & Τσιλιμένη, 2012).

Ακόμη, η κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού από τον πατέρα μπορεί να επιτευχθεί, την ώρα του ύπνου, γιατί συνήθως τα παιδιά την νύχτα είναι πιο ήρεμα και υπάρχει μια ευκαιρία οι πατέρες να έχουν πιο ποιοτικό χρόνο με τα παιδιά. Απλά πράγματα όπως η ανάγνωση ενός βιβλίου ή ενθάρρυνση του παιδιού να διηγηθεί τα γεγονότα της ημέρας παρέχουν τη δυνατότητα να κάνουν ένα παιδί να αισθάνεται πιο ασφαλείς, ενώ συγχρόνως η σχέση πατέρα-παιδιού αποκτά σταθερές βάσεις. Όταν τα παιδιά μαθαίνουν να σέβονται και να αγαπούν τους γονείς τους, είναι πιο πρόθυμα να επικοινωνούν και να αποδεχθούν την καθοδήγηση που θα λάβουν αργότερα στη ζωή τους. Οι γονείς, με τη σειρά τους, πρέπει να σέβονται τα παιδιά τους για την κοινωνική ωριμότητά τους. Ο αμοιβαίος σεβασμός προάγει την ευαισθησία και την κατανόηση προς τους άλλους και διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στο πόσο καλά τα παιδιά είναι σε θέση να συνεργαστούν με άλλους σε όλες τις πτυχές της ζωής τους (Metcalf, 2013).

4.5 Ο ρόλος του πατέρα στην γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού

Η ανάπτυξη της γλώσσας είναι ζωτικής σημασίας για την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Οι γονείς μπορούν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της γλώσσας με πολλούς τρόπους από την πρώιμη παιδική ηλικία. Παρέχοντας στο παιδί ένα γλωσσικό περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα, αναπτύσσει το λεξιλόγιο του άλλα και την νοημοσύνη του και κατανοεί ότι η γλώσσα μπορεί να αποδοθεί όχι μόνο τον προφορικό λόγο αλλά και με τον γραπτό λόγο. Μέσου του γραπτού λόγου το παιδί παρατηρεί τα σύμβολα, προσπαθεί να μιμηθεί τα διάφορα σύμβολα και να τα αναδιατυπώσει μόνο του (Χρηστίδης, 2002).

Η ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας είναι η διαδικασία με την οποία τα παιδιά αρχίζουν να καταλαβαίνουν και να κατανοούν τη χρήση της γλώσσας κατά την πρώιμη παιδική ηλικία. Οι ερευνητές έχουν διαπιστώσει ότι η ανάπτυξη της γλώσσας ξεκινά πριν ακόμη από την γέννηση του παιδιού, το έμβρυο είναι σε θέση να προσδιορίσει τα σχήματα λόγου και τον ήχο της φωνής της μητέρας του. Από την ηλικία των τεσσάρων μηνών, τα βρέφη είναι σε θέση να διακρίνουν τους ήχους, ακόμα και να διαβάζουν τα χείλη. Τα βρέφη μπορούν να διακρίνουν τους ήχους ομιλίας από όλες τις γλώσσες του κόσμου. Ωστόσο, η ικανότητα αυτή εξαφανίζεται περίπου στην ηλικία των 10 μηνών και τα παιδιά αρχίζουν να αναγνωρίζουν μόνο τους ήχους ομιλίας της μητρικής τους γλώσσας. Όταν ένα παιδί φτάσει στην ηλικία των 3 ετών το λεξιλόγιο του θα αποτελείται από 3000 λέξεις και θα μπορεί να συντάξει μικρές προτάσεις. Σε γενικές γραμμές τα κορίτσια αναπτύσσουν τη γλώσσα με ταχύτερο ρυθμό από ό, τι τα αγόρια. Περισσότερο από κάθε άλλη πτυχή της ανάπτυξης, η γλωσσική ανάπτυξη αντανακλά την αύξηση και ωρίμανση του εγκεφάλου. Μετά την ηλικία των πέντε ετών γίνεται πολύ πιο δύσκολο για τα περισσότερα παιδιά να μάθουν τη γλώσσα (Βογινδρούκας κ.α., 2008).

Οι γονείς συμβάλουν στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων του παιδιού με τον πρωταρχικό "δεσμό" που έχουν με το νεογέννητο τους και με το πώς απαντάνε στις ανάγκες και στα συναισθήματα του βρέφους. Οι γονείς απαντάνε, συνήθως, στις ανάγκες του παιδιού τους με την ομιλία, με χαμόγελα, με το τραγούδι και με το να αγκαλιάζουν το παιδί. Έτσι το παιδί νιώθει ότι γύρω του επικρατεί ένα κλίμα ασφάλειας. Τα ασφαλή βρέφη αρχίζουν σύντομα να απαντάνε στους γονείς πρώτα με

χαμόγελα πρώτες λέξεις τους. Με την υποστήριξη των γονιών τους, τα βρέφη αρχίζουν να μαθαίνουν την τέχνη της συνομιλίας (Χρηστίδης, 2002).

Παλιά θεωρούσαν ότι η μητέρα είχε τον πρωταρχικό ρόλο στην ανάπτυξη και στη φροντίδα του παιδιού. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι ο ρόλος του πατέρα είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη ενός παιδιού. Ένας πατέρας που έχει ενεργό ρόλο στη ζωή του παιδιού και ασχολείται μαζί του σε σταθερή βάση, προσφέρει στο παιδί επικοινωνιακά ερεθίσματα, και ταυτόχρονα διευρύνει τις γνωστικές ικανότητές του σε διάφορα θέματα που αφορούν το παιδί (Popenoe, 1999).

Μια νέα μελέτη που διεξήχθη στην Βόρεια Καρολίνα για την ανάλυση των γλωσσικών ικανοτήτων των παιδιών, είχε δείγμα από 92 οικογένειες και το δείγμα των παιδιών από αυτές τις οικογένειες ήταν 120 παιδιά με ηλικία από ενός έτους έως τριών χρονών. Οι ερευνητές βιντεοσκόπησαν τα ζεύγη των γονέων και τα παιδιά τους στα σπίτια τους, κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Τα παιδιά των οποίων οι πατέρες χρησιμοποιούσαν πιο ποικιλόμορφο λεξιλόγιο είχαν μεγαλύτερη ανάπτυξη της γλώσσας, όταν ξανά δοκιμάστηκαν μετά από ένα χρόνο. Ωστόσο, το λεξιλόγιο των μητέρων δεν επηρέασε σημαντικά τις γλωσσικές δεξιότητες του παιδιού. Οι ερευνητές διαπίστωσαν, επίσης, ότι, σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων είχε σημαντικό αντίκτυπο στις γλωσσικές ικανότητες των παιδιών (Pancsofar & Vernon-Feagans, 2006).

Το 2010 στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής πραγματοποιήθηκε μια μελέτη και το δείγμα της προερχόταν από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Σε όλες τις οικογένειες υπήρχαν και οι δύο γονείς και το αντιπροσωπευτικό δείγμα ήταν 1.292 βρέφη. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης που είχαν σχέση με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί, δείχνουν ότι όταν ο πατέρας χρησιμοποιεί ένα πιο διαφοροποιημένο λεξιλόγιο στις αλληλεπιδράσεις με το παιδί του, τα παιδιά είχαν πιο προηγμένες δεξιότητες και επικοινωνία στους 15 μήνες ζωής και πιο προηγμένη εκφραστική γλωσσική ανάπτυξη στην ηλικία των 36 μηνών, στην ηλικία των 36 μηνών τα παιδιά μπορούν να μάθουν να χρησιμοποιούν σωστά την μητρική γλώσσα τους. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι όταν ο πατέρας βοηθάει το παιδί στην γλωσσική ανάπτυξη, στην ηλικία των 6 μηνών, το παιδί δυόμιση χρόνια

αργότερα είναι σε θέση να κατανοεί καλύτερα την χρήση της γλώσσας (Pancsofaretal, 2010).

4.6 Ο ρόλος του πατέρα στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού

Μέχρι πρόσφατα, ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια και ειδικά στην ανάπτυξη του παιδιού, θεωρούνταν δευτερεύουσας σημασίας. Ίσως, γιατί υπήρχε η πεποίθηση ότι η επίδρασή του έχει μικρότερη σημασία από εκείνη της μητέρας. Σήμερα, είναι σαφές ότι η αλληλεπίδραση πατέρα-παιδιού είναι πολύ σημαντική και επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την προσωπικότητα του παιδιού. Συνήθως ο πατέρας είναι αυτός ο οποίος εδραιώνει στην ψυχή του παιδιού το συναίσθημα της ασφάλειας. Θεωρείται ο προστάτης και ο υπερασπιστής της οικογένειας. Για πολύ καιρό οι θεωρητικοί της ψυχολογίας αγνόησαν το ρόλο του πατέρα στην οικογένεια και ειδικά στην ανάπτυξη του παιδιού. Ίσως γιατί πίστευαν ότι η επίδραση του έχει μικρότερη σημασία από εκείνη της μητέρας (Στεργιοπούλου, 2010).

Σήμερα η επιστήμη της ψυχολογίας μας λέει ότι η αλληλεπίδραση πατέρα-παιδιού είναι πολύ σημαντική και επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την προσωπικότητα του παιδιού. Το 50% των χωρισμένων πατεράδων καταλήγουν να έχουν χάσει την ουσιαστική επαφή με τα παιδιά τους. Κάποιοι διακόπτουν κάθε επικοινωνία, άλλοι διατηρούν μια εθιμοτυπική σχέση, ίσως αυτή που έχει επιβάλλει το Δικαστήριο. Με τον τρόπο αυτό το μήνυμα που στέλνει στο παιδί είναι ότι δεν αξίζει το χρόνο του και την προσοχή του. Ένα μήνυμα που με επιείκεια θα χαρακτηρίζαμε "τραυματικό" και όταν το παιδί είναι αγόρι η κατάσταση επηρεάζει αποφασιστικά την ψυχή του παιδιού (Parke, 1987).

Αρχικά, όλα τα βρέφη βιώνουν μια ενότητα με τη μητέρα τους, η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες τους πρόθυμα και με ευαισθησία. Η μητέρα στους πρώτους αυτούς μήνες είναι σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης της προσωπικότητας του

ανθρώπου. Ο πατέρας πρέπει να αποδεχτεί αυτή τη σχέση και αργότερα με την παρουσία του στο πλάι της γυναίκας του, να ξεκινήσει της προσπάθειες ανεξαρτητοποίησης του βρέφους από τη σχέση προσκόλλησης με τη μητέρα, προκειμένου η σχέση αυτή να μην λάβει παθολογικά χαρακτηριστικά και να μην γίνει η αιτία ψυχολογικών προβλημάτων στη μετέπειτα ενήλικη ζωή (Berk, 2002).

Η πατρότητα είναι το ίδιο ευχάριστη και απαραίτητη στο παιδί με τη μητρότητα. Το ίδιο το παιδί αισθάνεται ιδιαίτερη ικανοποίηση όταν δέχεται τις φροντίδες του πατέρα του, ενώ ταυτόχρονα πολλοί πατέρες χαρακτηρίζουν τη συγκίνηση που λαμβάνουν από τις αντιδράσεις των παιδιών τους, σαν ένα από τα πιο μεγάλα πλεονεκτήματα του να είναι κανείς πατέρας (Berk, 2002).

Ο πατέρας που συμπεριφέρεται απέναντι στο παιδί του με στοργή και φροντίδα συμβάλλει σημαντικά στην ευτυχία και την ψυχική ισορροπία του παιδιού του. Μεταξύ άλλων, η σεξουαλική ταυτότητα του παιδιού εξαρτάται σε ένα μεγάλο βαθμό από τη στάση του πατέρα. Όταν ο πατέρας απουσιάζει, παρατηρείται έλλειψη ανδρικού προτύπου και το παιδί καλείται να ανακαλύψει από μόνο του την έννοια της ανδρικής του ταυτότητας. Αυτό έχει ως συνέπεια τα αγόρια να γίνονται ευάλωτα στη μίμηση αρνητικών στερεοτύπων ανδρικών συμπεριφορών, όπως αυτές διαμορφώνονται στα πλαίσια της εκάστοτε κοινωνίας (σκληρές, επιθετικές και βίαιες συμπεριφορές) και οι οποίες θα στέκονται εμπόδιο στη μελλοντική σχέση τους με το άλλο φύλο (Parke, 1987).

Υπάρχουν μερικές αντιλήψεις ότι, κατά την διάρκεια της βρεφικής ηλικίας, η συμπεριφορά του πατέρα δεν επηρεάζει αυτή του παιδιού και ότι το παιδί έχει ανάγκη από τον πατέρα του σε πιο μεγάλη ηλικία. Αυτή η αντίληψη είναι τελείως λανθασμένη. Η καλή θετική σχέση μεταξύ πατέρα και βρέφους από τον πρώτο μήνα της ζωής του παιδιού, επιτρέπει την εμφάνιση λιγότερων προβλημάτων συμπεριφοράς στα παιδιά στην ηλικία ενός έτους και ασφαλώς και αργότερα (Berk, 2002).

Το πανεπιστήμιο της Οξφόρδης δημοσίευσε στην Επιθεώρηση Παιδοψυχολογίας και Ψυχιατρικής, τα αποτελέσματα της έρευνάς του, σύμφωνα με τα οποία αποδεικνύεται ότι η θετική επίδραση του πατέρα συμβάλει θετικά στην ανάπτυξη της συμπεριφοράς, στα βρέφη. Ο Paul Ramchandani (βρέθηκε στο

Domoney et.al, 2013), επικεφαλής της έρευνας, τονίζει ότι τα παιδιά των οποίων οι πατέρες είχαν περισσότερη επαφή μαζί τους εμφάνιζαν λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς. Αντίθετα τα παιδιά των οποίων οι πατέρες τους ήταν, απόμακροι, χαμένοι στην δουλειά και στις σκέψεις τους και δεν αφιέρωναν χρόνο για τα παιδιά τους, παρουσίασαν αρκετά προβλήματα συμπεριφοράς. Οι ερευνητές απευθύνθηκαν σε δυο βρετανικά μαιευτήρια και ερωτήθηκαν 192 οικογένειες για την συμπεριφορά των παιδιών, όταν ήταν τριών μηνών και μετά στην ηλικία του ενός έτους. Στη συνέχεια διαχώρισαν την προβληματική συμπεριφορά των παιδιών σε τρεις κατηγορίες: αντιδραστικά, επιθετικά και υπερκινητικά. Η επίδραση του πατέρα στα αγόρια ήταν σαφώς πολύ πιο σημαντική από ότι στα κορίτσια. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι τα αγόρια από πολύ μικρή ηλικία είναι πιο δεκτικά στο να επηρεαστούν από τον πατέρα τους. Ο Paul Ramchandani είναι επιφυλακτικός, γιατί ο μηχανισμός αυτός δεν έχει ακόμη εξηγηθεί. Μπορεί να οφείλεται στην κακή σχέση του ζευγαριού, ή να δείχνει μία γενική έλλειψη επίβλεψης ή φροντίδας, στην οποία το παιδί αντιδρά με μία διαταραγμένη συμπεριφορά. Μην ξεχνάμε βέβαια, ότι μέχρι τώρα, η πλειοψηφία των ερευνών αφορούσαν κυρίως το ρόλο των μητέρων κατά την πολύ μικρή παιδική ηλικία. Αναμφισβήτητα, όμως, τα αποτελέσματα όλο και περισσότερων ερευνών αποδεικνύουν ότι η θετική παρέμβαση και των δύο γονιών από νωρίς έχει θετική επίδραση στην ανάπτυξη και την συμπεριφορά του παιδιού (Domoney, et. al, 2013).

Μια άλλη μελέτη, η οποία δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Pediatrics και συμμετείχαν 31.663 παιδιά μαζί με τους γονείς τους, διεξήχθη στη Νορβηγία. Οι πατέρες και οι μητέρες ρωτήθηκαν σχετικά με την ψυχική υγεία τους, όταν οι εγκυμοσύνες ήταν στους τέσσερις ή πέντε μήνες εγκυμοσύνης. Στη συνέχεια, οι γονείς παρείχαν πληροφορίες για την κοινωνική, συναισθηματική και συμπεριφορική ανάπτυξη των παιδιών τους στην ηλικία των 3 ετών. Συνολικά, το 3% των πατέρων ανέφεραν υψηλά επίπεδα ψυχολογικής δυσφορίας. Οι ερευνητές εντόπισαν μια μικρή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην ψυχολογική δυσφορία στους πατέρες και στα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών τους όπως, συναισθηματικές δυσκολίες, και την κοινωνική λειτουργία. Οι συσχετίσεις αυτές συνεχίστηκαν ακόμα και μετά τον έλεγχο για πιθανούς αγχωτικούς παράγοντες. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης δείχνουν ότι η ψυχική υγεία του πατέρα είναι ένας παράγοντας κινδύνου για την

ανάπτυξη των παιδιών, ενώ η παραδοσιακή άποψη που επικρατεί είναι ότι ο κίνδυνος να εμφανίσουν τα παιδιά ψυχολογικά προβλήματα, οφείλεται στα ψυχολογικά προβλήματα που μπορεί να έχει η μητέρα. Η μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, τα παιδιά των οποίων οι πατέρες σημείωσαν ιδιαίτερη ψυχολογική δυσφορία, κατάθλιψη και άγχος στην 17^η ή 18^ο εβδομάδα της κύησης του μωρού, τα παιδιά στην ηλικία των 3 ετών είχαν υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης και προβλήματα συμπεριφοράς. Είναι η πρώτη φορά που η πατρική ψυχική υγεία είναι τόσο άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη της παιδικής ηλικίας όταν το παιδί βρίσκεται ακόμη στη μήτρα. Ερευνητές έχουν καταλάβει εδώ και καιρό την άμεση σύνδεση μεταξύ της ψυχικής κατάστασης της μητέρας και του αγέννητου μωρού της, αλλά πλέον είναι σε θέση να εισαγάγουν και τον πατέρα σε αυτήν την εξίσωση (Assmus, et.al, 2013).

4.7 Παροχή ασφάλειας στα παιδιά από τον πατέρα

Η τάση της θνησιμότητας στα παιδιά κάτω των 5 ετών από ακούσιο τραυματισμό άρχισε να αυξάνεται στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ενώ σύμφωνα με ορισμένα δεδομένα αυτοί οι τραυματισμοί οφείλονταν σε πτώσεις στο σπίτι από ύψος, και εγκαύματα που σχετίζονται με τη φωτιά ή ζεστό νερό. Τα μεγαλύτερα παιδιά πιο συχνά βιώνουν κατάγματα, όπως να σπάσουν το χέρι τους ή τον καρπό τους, ενώ είναι πιο κοινό στα μικρότερα παιδιά να πάνε στο νοσοκομείο για πιθανή δηλητηρίαση. Επιπλέον, η νοσηρότητα των ακούσιων τραυματισμών μεταξύ των παιδιών είναι πολύ υψηλότερη από τη θνησιμότητα: το 45% των παιδιών είχαν ακούσιο τραυματισμό και μεταφέρθηκαν σε νοσοκομείο (Ikpe&Okede, 2009). Επίσης, μία αναφορά γίνεται και για το Ηνωμένο Βασίλειο, για το ότι οι τραυματισμοί που συμβαίνουν μέσα και γύρω από το σπίτι είναι η πιο κοινή αιτία θανάτου σε παιδιά πάνω από την ηλικία του ενός. Τα παιδιά κάτω των πέντε ετών κινδυνεύουν περισσότερο από έναν τραυματισμό στο σπίτι, και τα αγόρια είναι πιο πιθανό να τραυματιστούν από ότι τα κορίτσια. Οι τραυματισμοί μπορούν να συμβούν σε οποιοδήποτε μέρος μέσα και γύρω από το σπίτι, αλλά τα κοινά σημεία περιλαμβάνουν την τραπεζαρία, την κουζίνα, το μπάνιο και τις σκάλες. Οι τραυματισμοί που συμβαίνουν στην κουζίνα και στις σκάλες είναι συχνά οι πιο σοβαροί. Υπάρχουν πιθανοί κίνδυνοι σε κάθε σπίτι, όπως ζεστό νερό, χημικά

προϊόντα οικιακής χρήσης, τζάκια και αιχμηρά αντικείμενα. Ο σχεδιασμός των σπιτιών, όπως αυτά με μπαλκόνια και σκάλες, μπορεί επίσης να συμβάλουν σε ατυχήματα. Τα μικρά παιδιά δεν έχουν αναπτύξει ακόμη την αίσθηση του κινδύνου ώστε να είναι σε θέση να αξιολογήσουν τους κινδύνους που όλα αυτά δημιουργούν. Η αντίληψη τους για το περιβάλλον γύρω τους είναι συχνά περιορισμένη λόγω έλλειψη εμπειρίας, αλλά και στο να συντονίσουν σωστά τα μέλη του σώματος τους υπάρχουν ορισμένες δυσκολίες γιατί δεν έχουν εξοικειωθεί πλήρως με αυτά, επίσης υπάρχει και ο κακός συντονισμός στην χρήση των αντανακλαστικών τους, όλα αυτά μπορούν να τα οδηγήσουν σε τραυματισμούς (Ikpe&Okede, 2009).

Μια μελέτη, όμως, που διεξήχθη στην Ιαπωνία (Kokaze,et.al. ,2013) αναφέρει ότι, η κατάλληλη ανατροφή των παιδιών μπορεί να αποτρέψει τους ακούσιους τραυματισμούς στα μικρά παιδιά. Ωστόσο, οι περισσότερες μελέτες σχετικά με τους τραυματισμούς και την ασφάλεια των παιδιών έχουν επικεντρωθεί στις μητέρες και λίγες μελέτες έχουν αναφερθεί στην επίδραση του πατέρα στην φροντίδα των παιδιών. Για αυτό η μελέτη που έχει διεξαχθεί στην Ιαπωνία, αναφέρεται στην συμμετοχή του πατέρα για την φροντίδα του παιδιού και στην αποφυγή των ακούσιων τραυματισμών, στην ηλικία των 6 μηνών και στην ηλικία των 18 μηνών. Η μελέτη βασίστηκε στη διαχρονική έρευνα «τα μωρά στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα». Το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν συνολικά 47.015 ερωτηθέντες κατά την έναρξη της έρευνας (ποσοστό ανταπόκρισης 87,8%). Την επόμενη χρονιά που τα παιδιά ήταν ηλικίας 18 μηνών, εστάλει στους γονείς και ένα δεύτερο ερωτηματολόγιο, στο οποίο ανταποκρίθηκαν 43.925 άτομα (ποσοστό ανταπόκρισης 93,4%). Τα παιδιά με ένα ή κανέναν γονέα αποκλείστηκαν, επειδή η έρευνα επικεντρώθηκε στη φροντίδα των παιδιών από τον πατέρα. Επιπλέον, αποκλείστηκαν και τα δίδυμα επειδή, η φροντίδα του πατέρα είναι διαφορετική όταν υπάρχει ένα παιδί. Έτσι το τελικό δείγμα για την δεύτερη μελέτη ήταν 42.144. Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής δείχνουν ότι η συνολική πατρική εμπλοκή στη φροντίδα των παιδιών, όταν ένα παιδί ήταν 6 μηνών συσχετίστηκε με χαμηλότερο κίνδυνο ακούσιου τραυματισμού στην ηλικία των 18 μηνών, ιδιαίτερα για τον παρ'ολίγον πνιγμό, την τυχαία κατάποση και το έγκαυμα, αλλά όχι για την πτώση. Ο πατέρας όταν περνάει χρόνο με το παιδί του και έξω από το σπίτι έχει την ευκαιρία να επικοινωνήσει μαζί του και μπορεί να του μεταδώσει κάποιους κανόνες για την ασφάλεια του, ώστε να αποφθεχθούν οι ακούσιοι

τραυματισμοί. Η πατρική εμπλοκή, στους ακούσιους τραυματισμούς μπορεί να εξηγηθεί με τρεις τρόπους:

Πρώτον, η πατρική εμπλοκή στη φροντίδα των παιδιών που ερωτήθηκαν στη μελέτη αυτή θα μπορούσε να είναι μια ένδειξη για τον ποιοτικό και εποπτικό χρόνο που προσφέρει ο πατέρας στο παιδί του.

Δεύτερον, όταν ο πατέρας συμμετέχει στη φροντίδα του παιδιού, η μητέρα νιώθει ότι δεν είναι μόνη της στην ανατροφή του παιδιού και αισθάνεται ασφαλείς. Επιπλέον, στην μητέρα παρέχεται κάποιος χρόνος να ασχοληθεί με τον εαυτό της. Με αυτόν τον τρόπο αποβάλλεται το άγχος της και συγχρόνως βελτιώνεται η προσοχή που δίνει η μητέρα στο παιδί, ώστε να το προσέχει με περισσότερη ασφάλεια ,επειδή είναι πιο ξεκούραστη με αποτέλεσμα να μειώνεται ο κίνδυνος του ακούσιου τραυματισμού από το παιδί.

Τρίτον, ο πατέρας όταν πηγαίνει με το παιδί του μια βόλτα έχει την ευκαιρία να του ικανοποιήσει διάφορες απορίες σχετικά με το υπαίθριο παιχνίδι, αλλά και την πρόληψη των ακούσιων τραυματισμών. Έτσι, όταν το παιδί πηγαίνει βόλτα και δραστηριοποιείται, μπορεί στο σπίτι να οδηγηθεί σε καθιστική συμπεριφορά και είναι λιγότερο πιθανό να προκαλέσει ακούσιο τραυματισμό, καθώς οι περισσότεροι ακούσιοι τραυματισμοί συμβαίνουν στο σπίτι. Επιπλέον βρέθηκαν, αρκετές ενδιαφέρουσες συσχετίσεις μεταξύ συγκεκριμένων τύπων πατρικής εμπλοκής στη φροντίδα των παιδιών και στους ακούσιους τραυματισμούς. Για παράδειγμα, βάζοντας ο πατέρας το παιδί να κοιμηθεί έδειξε μια ισχυρή προστατευτική επίδραση (Kokaze,et.al. ,2013).

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: «Ο ρόλος του πατέρα στην ανάπτυξη της συνείδησης του ρόλου του φύλου»

5.1 Εισαγωγή

Στη βιβλιογραφία γίνεται εκτενής αναφορά στο ρόλο του πατέρα, σε σχέση με την ανάπτυξη του ρόλου του φύλου του παιδιού, καθώς και στον τρόπο που αλληλεπιδρά ο πατέρας με το παιδί ανάλογα με το φύλο του. Ο πατέρας, συνήθως, προτιμάει το πρώτο του παιδί να είναι αγόρι, ενώ έρευνες έχουν δείξει ότι οι πατέρες αλληλεπιδρούν διαφορετικά με τα αγόρια από ότι με τα κορίτσια. Πιο συγκεκριμένα, ο πατέρας δείχνει στην κόρη του μία πιο στοργική πλευρά, ενώ αντίθετα στον γιό του η συμπεριφορά του στρέφεται προς το να αναπτυχθεί σωστά σωματικά (Arni, 1997).

Επίσης, ο πατέρας στην ανάπτυξη του γιού του στην νηπιακή ηλικία αλλά και στην ευρύτερη ζωή του, λειτουργεί ως πρότυπο συμπεριφοράς για το παιδί, καθώς το μικρό αγόρι αντιλαμβάνεται τον πατέρα του ως τον φορέα δύναμης και εξουσίας. Αργότερα που το παιδί αρχίζει να αντιλαμβάνεται το σώμα του, ο πατέρας λειτουργεί και ως σεξουαλικό πρότυπο. Ακόμη, ο πατέρας το βοηθάει να επιλύσει και το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, αλλά και να γίνει ένα ανεξάρτητο μέλος της κοινωνίας (Pagdi, 2007).

Από την άλλη πλευρά, όμως, βλέπουμε το κορίτσι να εμφανίζει το σύμπλεγμα της Ηλέκτρας, στην ηλικία των 2 ετών που αρχίζει και κατανοεί την ουσιαστική ύπαρξη του πατέρα στη ζωή της (Δημητρίου – Χατζηγεοφητου, 2009). Επιπλέον ο πατέρας και στην σχέση του με την κόρη του όπως και με τον γιό του λειτουργεί ως πρότυπο στη ζωή της. Ο πατέρας επηρεάζει θετικά την ανάπτυξη της κόρης του σε διάφορους τομείς όπως: στην γνωστική, ψυχολογική, ηθική ανάπτυξη, όπως και στις κοινωνικές δεξιότητες παραπομπή.

Στόχος του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει τον σημαντικό ρόλο που παίζει ο πατέρας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας αλλά και στην σωματική ανάπτυξη τόσο στο αγόρι αλλά και στο κορίτσι. Επιπλέον, παρουσιάζεται και πως βλέπουν τα παιδιά τον πατέρα ως πρότυπο στη ζωή τους και πως επηρεάζονται στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους.

5.2 Η συμβολή του πατέρα στην ανάπτυξη της συνείδησης του φύλου

Η συμβολή του πατέρα είναι σημαντική όσον αφορά το φύλο του παιδιού και τη διαμόρφωση της ταυτότητας του παιδιού αργότερα. Επίσης, το φύλο του βρέφους επηρεάζει την αλληλεπίδραση πατέρα – βρέφους και τη μεταξύ τους σχέση (Arni, 1997).

Πολλοί γονείς δείχνουν την προτίμηση τους για το φύλο του βρέφους, ακόμη από την περίοδο της εγκυμοσύνης, και ιδιαίτερα οι πατέρες είναι αυτοί που προτιμούν περισσότερο το πρώτο τους παιδί να είναι αγόρι. Επίσης, αρκετοί είναι οι γονείς που συνεχίζουν να κάνουν παιδιά μέχρι να αποκτήσουν αγόρι (Lamb, 2004, 89).

Συνάμα, η συμπεριφορά του πατέρα είναι διαφορετική απέναντι στους γιους απ' ότι στα κορίτσια. Δεν αδιαφορούν οι πατέρες για τα κορίτσια τους, απλώς έχουν την τάση, όπως βρέθηκε από έρευνες, να αλληλεπιδρούν διαφορετικά με τα αγόρια. Πιο συγκεκριμένα, αφιερώνουν περισσότερο χρόνο μαζί με τα αγόρια στο παιχνίδι, στη φροντίδα και τους μιλούν περισσότερο. Ακόμη και στη διατροφή, οι πατέρες κάνουν περισσότερες προσπάθειες με τα αγόρια απ' ότι με τα κορίτσια, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η αγάπη τους διαφέρει. Αντίθετα, οι μητέρες φαίνεται να απασχολούνται περισσότερο με τις κόρες τους. Απ' την άλλη μεριά, οι πατέρες τείνουν να συμπεριφέρονται πιο στοργικά και πιο τρυφερά στις κόρες, γιατί τις θεωρούν πιο ευαίσθητες (Arni, 1997).

Ο συγκεκριμένος τρόπος συμπεριφοράς συμβάλλει στη διαμόρφωση των ρόλων των δυο φύλων. Πιο συγκεκριμένα, βοηθούν τους γιους τους να αναπτυχθούν περισσότερο σωματικά και πνευματικά και τις κόρες τους να αναπτύξουν τη θηλυκότητά τους. Βέβαια, η συμπεριφορά του πατέρα απέναντι στο γιο ή στην κόρη του εξαρτάται και από το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μεγάλωσε και από τις προσωπικές αξίες του κάθε πατέρα όσον αφορά το φύλο (Parke, 1987).

Οι πατέρες είναι αυτοί που παίζουν το σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού σύμφωνα με το φύλο του. Περισσότερο σημαντική είναι η παρουσία του πατέρα στο σπίτι για το αγόρι. Όσο μικρότερο σε ηλικία είναι το αγόρι τόσο περισσότερο χρειάζεται το πρότυπο του πατέρα. Όταν ο πατέρας απουσιάζει αφού το αγόρι συμπληρώσει το πέμπτο σχεδόν έτος της ηλικίας του, τόσο λιγότερες θα είναι οι συνέπειες της απουσίας του, αφού θα έχει φτάσει στην ηλικία

όπου έχει διαμορφώσει την ταυτότητα του φύλου του. Ακόμη πιο αρνητικές είναι οι συνέπειες για το αγόρι όταν απουσιάζει ο πατέρας και δεν υπάρχει κάποιο άλλο αρσενικό πρότυπο γύρω του, όπως κάποιος αδελφός ή θείος. Επίσης, μπορεί ο πατέρας να είναι παρών, αλλά να απουσιάζει ψυχικά. Οι πατέρες πρέπει να δείχνουν στοργή και αγάπη. Η ζεστασιά και η στοργή τους είναι ιδιαίτερα σημαντική και παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του φύλου του παιδιού. Ακόμη και η συμπεριφορά του ίδιου του πατέρα μέσα στο σπίτι και η σχέση του με τη σύζυγό του μπορούν να επηρεάσουν ανάλογα με το αν το φύλο του παιδιού είναι αγόρι ή κορίτσι, επειδή το παιδί διαμορφώνει την προσωπικότητα του από τα ερεθίσματα που λαμβάνει από το περιβάλλον του (Parke, 1987).

Όσον αφορά τη κόρη, ο πατέρας είναι για εκείνη το πιο σημαντικό ανδρικό πρόσωπο αναφοράς, του οποίου η γνώμη είναι υπολογίσιμη και λαμβάνεται σοβαρά υπόψη. Αισθάνεται κολακευμένη από τα θετικά σχόλια του πατέρα, ενώ παράλληλα το αυτοσυναισθημά της μεγαλώνει. Ο πατέρας εκτός από την σχέση με την κόρη του, διαμορφώνει και μια σχέση προς την μητέρα της, η οποία βοηθάει στην γνωστική ανάπτυξη της κόρης. Και τα δυο μέλη της συζυγικής σχέσης αποτελούν πρότυπα μίμησης για τα μικρά κορίτσια, πολύ περισσότερο όμως αποτελεί πρότυπο μίμησης ο πατέρας επειδή είναι ένα σημαντικό ετεροφυλικό πρότυπο για την κόρη, όσον αφορά τις μελλοντικές της σχέσεις και συναναστροφές με άτομα του αντίθετου φύλου (Χουντουμάδη, 1998).

Όταν ο πατέρας δεν υπάρχει ως ενεργό πρότυπο στη ζωή της κόρης του και απών, οι αρνητικές συνέπειες είναι ίδιες με αυτές για τους γιους. Όπως είναι συναισθηματικά απαραίτητοι στους γιους, το ίδιο είναι και στις κόρες. Η αυτοεκτίμηση του κοριτσιού εξαρτάται από τη στάση και τη συμπεριφορά του πατέρα τόσο απέναντι στην κόρη όσο και απέναντι στην μητέρα της. Η κόρη μαθαίνει έμμεσα από τη συμπεριφορά του πατέρα της στη σχέση του με τη σύζυγο, αφού το κορίτσι σε κάποια ηλικία ταυτίζεται με τη μητέρα του (Χουντουμάδη, 1998).

5.3 Η σχέση του πατέρα με τον γιο

Ο δεσμός του μικρού αγοριού με τον πατέρα είναι απαραίτητος για την ομαλή ψυχική του ανάπτυξη, καθώς η μητέρα δεν μπορεί να αναπληρώνει τον πατρικό ρόλο στη ζωή του παιδιού. Η επιβίωση, όμως, του βρέφους κατά το πρώτο έτος είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την πλήρη και αποκλειστική φροντίδα που λαμβάνει από την μητέρα του. Εκείνη συμβολίζει την πηγή τροφής, ασφάλειας, ανακούφισης και σταθερότητας (Scopesi & Viterbori, 2007). Από τότε που γεννιέται το παιδί, ο πατέρας μπορεί να εισχωρήσει στη ζωή του παιδιού, και έτσι το παιδί συνειδητοποιεί ότι εκτός από την μητέρα υπάρχει και το πρόσωπο του πατέρα στη ζωή του και ότι παίζει εξίσου σημαντικό ρόλο. Μπορεί και συμπληρώνει τις ελλείψεις ή τις πιέσεις της μητέρας, δίνοντας π.χ. περισσότερο χρόνο για παιχνίδι, καθώς οι μαμάδες αναγκαστικά πρέπει να αναλάβουν τις υποχρεώσεις της καθημερινότητας, ενώ παράλληλα ο πατέρας αρχίζει σταδιακά να λειτουργεί και ως πρότυπο. Το αγόρι «ρουφάει» από εκείνον τα χαρακτηριστικά προσωπικότητάς του πατέρα (π.χ. σεβασμός, υπομονή), τα οποία αναπαράγει σταδιακά το ίδιο ως κομμάτια της συμπεριφοράς του ή κινητοποιείται για να τα συναντήσει αργότερα στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους, ως επιθυμητές αρετές (Pagdi, 2007).

Στη νηπιακή ηλικία, που αρχίζει από τα τρία και φτάνει μέχρι τα έξι χρόνια, η επίδραση του πατέρα στην αγωγή του παιδιού γίνεται πιο άμεση.. Για το παιδί της ηλικίας αυτής, ο πατέρας είναι ο σύνδεσμος με τον έξω κόσμο, ο φορέας δύναμης και εξουσίας, το κυρίαρχο ανδρικό πρότυπο. Στην ηλικία αυτή, το παιδί ερευνά το σώμα του κι αρχίζει να ενδιαφέρεται για την σεξουαλικότητά του. Ο πατέρας γίνεται και σεξουαλικό πρότυπο για το αγόρι και είναι το πρόσωπο αναφοράς, στο οποίο θα στραφεί όταν νιώσει ότι οι απαντήσεις της μητέρας του δεν είναι αρκετές. Το αγόρι της ηλικίας αυτής έχει ως ίνδαλμα τον πατέρα, ταυτόχρονα, όμως, τον μισεί και τον ζηλεύει και θέλει να πάρει τη θέση του, μιας και θεωρεί ότι παίρνει την μητέρα του από κοντά του. Αυτό συμβαίνει επειδή σε αυτήν την ηλικία κυριαρχεί, σύμφωνα με τον Freud, το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, στα πλαίσια του οποίου τα μικρά αγόρια αισθάνονται πιο οικεία με κάποια γυναικεία φιγούρα. Αντιμετωπίζουν τον μπαμπά τους αρχικά ανταγωνιστικά, καθώς θεωρούν ότι η αγάπη της μητέρας ανήκει μόνο σε αυτά και ο πατέρας είναι αυτός που τη διεκδικεί, δε θέλουν, λοιπόν, να τη μοιράζονται με κανέναν άλλον (Δημητρίου – Χατζηγεοφτηου, 2009).

Όσο τα αγόρια μεγαλώνουν, ο μπαμπάς παίζει κεντρικό ρόλο στη ζωή τους. Οι πατεράδες παίζουν με τα αγόρια παιχνίδια περισσότερο σωματικά και λιγότερα λεκτικά, επειδή θεωρούν ότι το αγόρι πρέπει να αναπτυχθεί πιο πολύ σωματικά από ότι να αναπτύξει τις γνώσεις του. Επίσης, δίνουν περισσότερη σημασία στην αγωγή των αγοριών, όσον αφορά σε κανόνες συμπεριφοράς και στην συμπεριφορά προς το άλλο φύλο. Ο πατέρας σπάνια θα επιβραβεύσει μια πράξη του αγοριού αλλά και σπάνια θα το τιμωρήσει για μια κακή πράξη που θα διαπράξει (Armengol&O.Jackson, 2008).

Ο πατέρας με τη γενικότερη συμπεριφορά του αλλά και ειδικότερα με τον τρόπο που αντιμετωπίζει και προσεγγίζει το γιο του, συμβάλλει στην πνευματική ανάπτυξή του και στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, καθώς ο γιος μιμείται τις κινήσεις, τον τρόπο που μιλάει και αντιδρά, ακόμα και το χιούμορ του. Τον θεωρεί ήρωα του, ικανό να κάνει τα πάντα και όταν μεγαλώσει θέλει να του μοιάσει (Armengol &O.Jackson, 2008).

Οι κοινωνικοί επιστήμονες σε μια έρευνα, με δείγμα 600 πατεράδες και 734 αγόρια με ηλικία 4-5 ετών σε 10 πόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής παρατήρησαν ότι τα μικρά παιδιά που ο πατέρας τους τους παρέχει αρκετή φροντίδα τείνουν να είναι πιο εξωστρεφή, να προσαρμόζονται εύκολα και να νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, αυτή η σχέση θα πρέπει να εκφράζεται στο παιδί με πολλούς τρόπους. Στην έρευνα διεξήχθη ένα πείραμα που ο πατέρας και ο γιός έπρεπε να σύρουν ένα ιστιοφόρο πάνω σε ένα σκίτσο, και ο ένας ήταν απέναντι από τον άλλον και ο καθένας είχε το δικό του κουμπί. Οι ερευνητές παρατήρησαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην εμμονή του παιδιού για την ολοκλήρωση του έργου και τον πατέρα να στηρίζει το παιδί στην προσπάθειά του, αλλά συγχρόνως να το βοηθάει και να το συμβουλεύει. Είχε, επίσης, ενδιαφέρον για το πώς ο πατέρας θα ενεργήσει ώστε να ενθαρρύνει το παιδί του να είναι πιο ανεξάρτητο. Αυτή η υποστηρικτική στάση προς την ανεξαρτησία ενός παιδιού ή την αυτονομία, γίνεται όλο και πιο σημαντική με το πέρασμα του χρόνου, καθώς τα παιδιά για να εξελιχθούν σε σωστούς ενήλικες, πρέπει να μάθουν να στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις (Maffly, 2010).

Οι μητέρες είναι ένας συνδετικός κρίκος στην σχέση του πατέρα με τον γιό του, παρέχοντας υποστήριξη και ενθάρρυνση στον πατέρα για να μην υπάρξει η

απογοήτευση αλλά ένα θετικό και στοργικό περιβάλλον για την υγιή ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Ακόμα κι τα άλλα αδέρφια είναι ένα σημαντικό μέρος της υποστήριξης αυτής της ζωτικής σημασίας σχέσης πατέρα-γιου. Οι οικογένειες είναι ένα σύνθετο και δυναμικό σύστημα, όπου κάθε μέλος της οικογένειας επηρεάζει τα άλλα μέλη με διαφορετικούς τρόπους. Η έρευνα επιβεβαιώνει ότι οι γιοι που έχουν μια ισχυρή σχέση με τους πατέρες τους, θα είναι σε θέση να χειριστούν τις δυσκολίες και τις πιέσεις της ενήλικης ζωής (Maffly, 2010).

Συμπερασματικά, προκειμένου ο πατέρας να παρέχει ένα υγιές πρότυπο στο γιό του πρέπει να κατανοήσει τα στάδια ανάπτυξης της συγκεκριμένης ηλικίας που βρίσκεται. Οι πατέρες πρέπει να μάθουν στα παιδιά ότι και οι νίκες αλλά και οι αποτυχίες είναι μέρος της ζωής. Αφήνοντας το παιδί να γνωρίσει ότι τα λάθη είναι μέρος της μάθησης για να προχωρήσει στη ζωή του ως ολοκληρωμένος άνθρωπος και ότι οι άνδρες μπορεί να είναι ευάλωτοι σε διάφορες καταστάσεις, μπορεί να αποφευχθούν τα στερεότυπα ανάμεσα στα δύο φύλα. Επιπλέον, στην σχέση πατέρα-γιού μπορεί να υπάρξουν διάφορες διαφωνίες και διαπληκτισμοί, οι οποίοι πρέπει να λύνονται με λογικό τρόπο, και όχι με αντιδραστικούς και καταχρηστικούς τρόπους (Καραμπέτσος, 2013).

5.4 Η σχέση του πατέρα με την κόρη

Τα κορίτσια, όπως και τα αγόρια, τους πρώτους μήνες της ζωής τους έχουν σχεδόν μία αποκλειστική σχέση με τη μητέρα τους, καθώς εκείνη αποτελεί το μοναδικό πρόσωπο φροντίδας. Ο πατέρας υπάρχει στη ζωή του μικρού κοριτσιού από την ημέρα της γέννησης της, αλλά αρχίζει να παίζει πιο ουσιαστικό ρόλο στη ζωή της, στην πρώιμη παιδική ηλικία (3-6 ετών). Η επίδραση του πατέρα στην αγωγή και στην φροντίδα αρχίζει να γίνεται πιο άμεση και κατανοητή όταν συνειδητοποιεί το κορίτσι την ύπαρξη του πατέρα και την σημασία που έχει για αυτήν, με αποτέλεσμα να στραφεί προς αυτόν (Ιννερχοφερ, 1978).

Σε αυτήν την περίοδο αρχίζει να εμφανίζεται το σύμπλεγμα της Ηλέκτρας, που αφορά τη σχέση που διαμορφώνει με τον πατέρα της το κορίτσι, ο οποίος είναι για εκείνη ο «πρώτος έρωτας», ο άνθρωπος που θα της δείξει όλα αυτά που η μαμά

δεν μπορεί, θα την αγκαλιάσει δυνατά, θα την συμβουλέψει και θα την παρηγορήσει όταν χρειαστεί. Σύμφωνα με το σύμπλεγμα αυτό, το κορίτσι προσκολλάται στον πατέρα και εκδηλώνει αποστροφή προς τη μητέρα, την οποία φθονεί, με την έννοια ότι της «κλέβει» τον μπαμπά της. Παρ' όλα αυτά, ένα μικρό κορίτσι, όπως και κάθε παιδί, νιώθει έντονα την ανάγκη να βλέπει τους γονείς του ν' αγαπιούνται, καθώς η σχέση των γονιών επηρεάζει τις μελλοντικές τις σχέσεις με τους συνανθρώπους, ώστε να τους δείχνει τα συναισθήματα της αγάπης της που νιώθει για αυτούς, αλλά περιμένει και οι άλλοι να τις δείξουνε ότι την αγαπάνε.. Γι' αυτό ο πατέρας παίζει σημαντικό ρόλο στο να διαμορφώσει το κορίτσι, συνειδητά αλλά και ασυνείδητα, την αντίληψη του τι μπορεί να περιμένει και τι είναι αποδεκτό για εκείνη σε ένα ρομαντικό σύντροφο. Αντανακλά, λοιπόν, η σχέση με τον πατέρα την ποιότητα της μετέπειτα συναισθηματικής / σεξουαλικής ζωής της. Θέλει να κάνει μέσα της σαφές πως ο μπαμπάς της είναι ερωτευμένος με μια και μοναδική γυναίκα: τη μητέρα της. Για αυτόν το λόγο, προσπαθεί να της μοιάσει και την καθιστά πρότυπό της, με στόχο πάντα την πλήρη αποδοχή από τον πατέρα. Έτσι, λοιπόν, το σύμπλεγμα της Ηλέκτρας λύνεται, με την ταύτιση του κοριτσιού με το γονέα του ίδιου φύλου, δηλαδή τη μητέρα της (Δημητρίου – Χατζηνεοφητου, 2009).

Στην ηλικία 3-6 ετών, ο πατέρας αντιπροσωπεύει τον σύνδεσμο με τον έξω κόσμο και αντανακλά την δύναμη και την εξουσία. Επίσης, αν ένα κορίτσι βρίσκεται σε μια ουσιαστική και στοργική σχέση με τον πατέρα της ενώ μεγαλώνει, μπορεί να επηρεαστεί στο στάδιο της γνωστικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο για τη Μελέτη της Κοινωνίας των Πολιτών (Cocconi, 2013) , όσο περισσότερο ο πατέρας εμπλέκεται στην εκπαίδευση της κόρης του, τόσο πιο πολύ αυτή θα αναπτυχθεί πνευματικά. Όταν ο πατέρας ενθαρρύνει την κόρη του και της διαβάζει διάφορα βιβλία, έχει σαν αποτέλεσμα στο μέλλον να διαβάζει μόνη της. Έτσι εξασκεί τον τρόπο σκέψη της και αργότερα μπορεί να εκφράσει με ποια επαγγελματική κατεύθυνση θέλει να ασχοληθεί. Επίσης, ένας πατέρας που παρακολουθεί τις εκδηλώσεις στο σχολείο που παίρνει μέρος η κόρη του, είναι μια ευκαιρία να την επαινέσει για τα σχολικά της επιτεύγματα και να την ενθαρρύνει για τις σωστές επιλογές της.

Ακόμη το Ινστιτούτο για τη Μελέτη της κοινωνίας αναφέρεται και στις κοινωνικές δεξιότητες, που ένας πατέρας είναι σε θέση να κάνει ένα μικρό κορίτσι να

αναπτύξει, όπως να κατανοήσει την έννοια της εξουσίας και να μάθει να εμπιστεύεται τους ανθρώπους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μπορέσει να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες, να συμμετάσχει σε διάφορα ομαδικά παιχνίδια, να αλληλεπιδράσει με τους συμμαθητές της και στο μέλλον να έχει ουσιαστικές σχέσεις στη ζωή της. Ο πατέρας όταν λέει ωραία λόγια στην κόρη του (π.χ. ότι είναι όμορφη), όταν την επαινεί για μία σωστή πράξη της και την καλή της συμπεριφορά, την κάνει να αισθάνεται ασφαλείς για τον εαυτό της (Coconí, 2009).

Ο πατέρας μπορεί, επιπλέον, να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την ψυχολογική ευεξία της κόρης του. Οι πατέρες πρέπει να αφήσουν τις κόρες τους να σχηματίζουν διάφορες απόψεις. Όσο περισσότερο χρόνο περνάει ένας πατέρας με την κόρη του, τόσο πιο πολύ της δείχνει ότι είναι παρόν στη ζωή της. Ένας πατέρας πρέπει να είναι ευγενικός απέναντι στην κόρη του, να της μιλά με καλά λόγια για την μητέρα της, επειδή το κορίτσι από πολύ μικρό πρέπει να κατανοήσει ότι μεγαλώνοντας έχει κάποια δικαιώματα ως γυναίκα (Parke R., 1987, 122).

Εκτός από την ψυχολογική ευεξία, ο πατέρας επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό και την ηθική ανάπτυξη του μικρού κοριτσιού. Η συμπεριφορά που έχει ένας πατέρας με τους υπόλοιπους ανθρώπους, το μικρό κορίτσι την εισπράττει αυτήν την συμπεριφορά, την αισθάνεται και συγχρόνως την επηρεάζει στην ηθική της ανάπτυξη. Όταν ένα κορίτσι θαυμάζει τον πατέρα της και τον μιμείται, στο μέλλον η συμπεριφορά της θα έχει πολλά ίδια γνωρίσματα από την συμπεριφορά του πατέρα της, αναλόγως θετικά ή αρνητικά (Azrak & Mosher 1980, 357-359). Ο Jeffrey Rosenberg (Rosenberg & Wilcox, 2006), υποστηρίζει ότι η ηθική κρίση και οι ηθικές αξίες που έχει ένας πατέρας, επηρεάζει συγχρόνως και την προσωπική ηθική ανάπτυξη της κόρης του. Εάν το μικρό κορίτσι ταυτίζεται με έναν πατέρα που έχει σωστές ηθικές αρχές, είναι πιο πιθανό να απέχει από απρεπείς συμπεριφορές όταν αλληλεπιδρά με τους συνομήλικους της. Επιπλέον, θα αναπτύξει αυτοέλεγχο και θα μάθει να σέβεται τα συναισθήματα των άλλων ανθρώπων.

Επιπλέον ο πατέρας λειτουργεί και ως πρότυπο για το κορίτσι όσον αφορά την επιλογή συντρόφου. Η κόρη βλέπει στον πατέρα τον ιδανικό σύντροφο και τον θαυμάζει. Δημιουργεί μέσα από το πρότυπο του την εικόνα για τον αντρικό ρόλο και τις αντρικές συμπεριφορές. Με κάποιο τρόπο κατευθύνει τις μελλοντικές της

επιλογές, προσδοκίες και ελπίδες. Συμβάλλει, δηλαδή, στην κοινωνική και σεξουαλική ταυτότητα του κοριτσιού και στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς της. Παράλληλα ο ρόλος του τον κάνει να αναθεωρεί κάποιες από τις απόψεις του για τη γυναικεία φύση μέσα από το μέγαλωμα της δικής του κόρης που θα τον φέρει αντιμέτωπο με τις εξελίξεις της εποχής και τη γυναικεία αυτονομία. Μέσα από τη κόρη του αναθεωρεί και αποδέχεται ρόλους που μπορεί να αρνιόταν μέχρι τώρα (Nielsen, 2008).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από την εργασία, αυτή που έχει ως στόχο να εξετάσει τον ρόλο του πατέρα στην φροντίδα και την αγωγή του παιδιού στην προσχολική ηλικία προκύπτουν τα έξι συμπεράσματα. Από την αρχαιότητα βλέπουμε τον πατέρα να είχε τον ρόλο του κουβαλητή στην οικογένεια, όπως και στις μέρες αλλά στην σημερινή κοινωνία εκτός από τον ρόλο του κουβαλητή, πλέον συνεισφέρει ενεργά μέσα στο σπίτι το ίδιο με την γυναίκα και στην ανατροφή των παιδιών. Ο πατέρας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού, πριν ακόμη και από την γέννηση του, επηρεάζει θετικά με την συναισθηματική υποστήριξη του τόσο την γυναίκα του όσο και το βρέφος, ώστε να γεννηθεί υγιές. Το βρέφος αναπτύσσει τον συναισθηματικό δεσμό με τον πατέρα, από την περίοδο του θηλασμού. Στην μετέπειτα βρεφική και παιδική ηλικία ο πατέρας λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος με τον έξω κόσμο αλλά και των διάφορων συναισθημάτων του παιδιού. Επίσης, προκύπτει το συμπέρασμα ότι το παιδί επηρεάζεται στην ολόπλευρη ανάπτυξη του όταν ο πατέρας είναι ουσιαστικά παρών στη ζωή του παιδιού και του δείχνει τα συναισθήματα του. Από την άλλη πλευρά, ένας πατέρας που έχει κάποια ψυχολογικά προβλήματα όπως: αν είναι καταθλιπτικός, υπερβολικά αγχώδης, υπερπροστατευτικός ή αγχώδης, μπορεί να επηρεάσει το παιδί αρνητικά στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς του. Ο πατέρας λειτουργεί και ως πρότυπο για το παιδί, στο αγόρι το βοηθάει να αναπτύξει την σεξουαλικότητα του και στο μέλλον να γίνει ένας άνδρας με σωστές αρχές. Στην κόρη του, την βοηθάει να αναπτύξει να κατανοήσει τον ρόλο της ως γυναίκα στην κοινωνία και ότι έχει ίσα δικαιώματα με τους άνδρες και να επιλέγει σωστούς συντρόφους.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα αναγνωρίζουν τη συμβολή του πατέρα στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, ενώ φαίνεται πως προτάσσουν την αναγκαιότητα να συμμετέχει ο πατέρας σε όλες τις πτυχές της ανάπτυξης, φροντίδας και εκπαίδευσης των παιδιών, καθώς ο ρόλος του μπορεί να διαφέρει από αυτόν της μητέρας, αλλά είναι εξίσου σημαντικός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Alio, A., P., Fiscella, K., Harris, K., Lewis, A., C., Scarborough, K., (2013). A community perspective on the role of fathers during pregnancy: A qualitative study, *Pregnancy and Childbirth*, 13(60), 1-11.
- Armengol, A., C. & O.Jackson, M., (2008). Like father, like son: Social network externalities and parent-child correlation in behavior, *American Economic Journal: Microeconomics*, 34(1), 1-29
- Arni, M., (1997). *The development of the father-infant relationships*, New York: John Wiley and sons.
- Assmus, J., Biringer, E., Dphil, Eberhard-Gran, M., Hore, O., Kravevaag, A., L., PhD, Ramchandani, G., P., (2013). Paternal mental health and socioemotional and behavioral development in their children, *Pediatrics*, 131(2), 463-469.
- Azrak, R. & Mosher, R., (1980). *Parents as moral educators*, New York Praeger.
- Berenice, M. & Gauthier, A., H., (2008). A review of the literature on the social and economic determinants of parental time, *Family and Economic Issues*, 29(4), 634-653.
- Berk, L., (2002). *Infants, children and adolescents*, Boston.
- Berg, M., Hellström, A., L., Premberg, A., Taft, C., (2012). Father for the first time - development and validation of a questionnaire to assess fathers experiences of first childbirth, *Pregnancy and Childbirth*, 12(35), 1-9.
- Binns, C., W., Burns, S., Hauck, L., Y., Howat, P., Maycok, B., Tohota, J., (2009). Dads make a difference: an exploratory study of paternal support for breastfeeding in Perth, Western Australia, *International Breastfeeding Journal*, 4(15), 1-9.

- Boyd-Soisson, E., Hazen, L., N., McFarland, L., (2010). Fathers' frightening behaviours and sensitivity with infants: relations with fathers attachment representations, father-infant attachment, and children's later outcomes, *180(1-2)*, 51-69.
- Brandley, R., H., Cabrera, N., J., Hofferth, S., Lamp, M., E., Tamis-Lemonda, C., S., (2000). Fatherhood in the twenty-first century, *Child Development*, *71(1)*, 127-136.
- Brussoni, M. & Olsen, L., L., (2011). The perils of overprotective parenting: fathers' perspectives explored, *Child: care, health and development*, *39(2)*, 237-245.
- Burgess, A., (2011). Fathers' roles in perinatal mental health: causes, interactions and effects, [http://www.nct.org.uk/sites/default/files/related_documents/Burgess%20Fathers%20roles%20in%20perinatal%20mental%20health%20\(24-9\)_1.pdf](http://www.nct.org.uk/sites/default/files/related_documents/Burgess%20Fathers%20roles%20in%20perinatal%20mental%20health%20(24-9)_1.pdf). Πρόσβαση στις 22 Ιουνίου 2013.
- Caldera, M., Y., Lindsey, E., W., Rivera, M., (2012). Mother-child and father-child emotional expressiveness in Mexican-American families and toddlers peer interactions, *Early Child Development and Care*, *183(3-4)*, 378-393.
- Chin, E., H., J., & Sim, N., T., (2012). Do mothers and fathers authoritative and authoritarian parenting interact? An exploration on schooling aspects with a Singapore adolescent sample, *Youth & Society*, 1-13.
- Clark, J., S., Davis, M., M., Davis, N., R., Freed, G., L., (2011). Fathers' depression related to positive and negative parenting behaviors with 1-year-old children, *Pediatrics*, *127(4)*, 612- 618
- Coconi, A., (2009). The parental role of fathers with daughters, <http://www.everydaylife.globalpost.com/parental-role-fathers-daughters-2290.html>. Πρόσβαση στις 10 Ιουνίου 2013.
- Colin W Binns, B., S., Hauck, L., Y., Howat, P., Maycock, B., Tohotoa, J., (2009). Dads make a difference: An exploratory study of paternal support for breastfeeding in Perth, Western Australia, *International Breastfeeding Journal*, *4(15)*, 1-9.
- Craig, L., (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children, *Gender Society*, *20(2)*, 259-281.

- Crookston, B., Cueto, S., Dearden, K., Madanat, H., Penny, M., West, J., (2013). What difference can fathers make? Early paternal absence compromises Peruvian children's growth, *Maternal and Child Nutrition*, 9(1), 143-154.
- Dick, G., L., (2004). The fatherhood scale, *Research on Social work practice*, 14(2), 80-92.
- Domoney, J., Marray, L., Psychogiou, L., Ramchandani, P., G., Setha, V., Vlachos, H., (2013). Do early father-infant interactions predict the onset of externalising behaviours in young children? Findings from a longitudinal cohort study, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(1), 56-64
- Devault, A., Lacharité, C., Montigny, F., (2012). Transition to fatherhood modeling the experience of fathers of breastfed infants, *Advances in Nursing Science*, 35(3), 11-22.
- Eisenberg, N., Gaertner, B., M., Greving, A., K., Spinrad, L., T., (2007). Parental childrearing attitudes as correlates of father involvement during infancy, *Journal of Marriage and Family*, 69(4), 962-976.
- Filliozat, I., (2009). *Il n'y a pas de parent parfait*, Marabout.
- Hernandez, D., J., (1993). *Americas children: Research from family government and the economy*, New York: Russen Sage
- Ikpe, Okede, E., (2009). Development of cost benefit analysis model of accident prevention on contraction projects, *University of Wolver Hampton*, <http://www.wlv.ac.uk/default.aspx?page=20842>. Πρόσβαση στις 19 Μαΐου 2013.
- Iles, J., Lodder, A., Netsi, E., Psychogiou, L., Ramchandani, G., P., Sethna, V., Vlachos, H., (2011). Paternal depression: An examination of its links with father, child and functioning in the postnatal period, *Depression and Anxiety*, 28(6), 471-477.
- Khalegue, A., & Rohner, P., R., (2012). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults, *Personality and Social Psychology Review*, 16(2), 103-115.
- Kierman, E., K. & Mensan, F., K., (2011). Fathers' Depression Related to Positive and Negative Parenting Behaviors With 1-Year-Old Children, *Pediatrics*, 127(4), 1-12.

- Kokaze, A, Ochiai, H, Ohtsu, T., Sekii, H., Shimizu, T., Shirasawa, T., (2013). Childhood mortality due to unintentional injuries in Japan, 2000–2009, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 10, 528-540.
- Lamp, E., M., (2004). *The role of father in child development*, John Wiley & Johns.
- Lamp, E., N., (1997). *The role of father in child development*, New York:Wiley.
- Linton, B., (2009). Men and fatherhood: Pregnancy and birth, <http://www.forum.gr>. Πρόσβαση στις 5 Ιουλίου 2013.
- Liu, Y., H., Rosenthal, D., G., Weitzman, M., (2011). Paternal depressive symptoms and child behavioral or emotional problems in the United States, *Pediatrics*, 128(6), 128-139.
- Maffly, B., (2010). Dads matter, but time and engagement are critical, social science says, *The Salt Lake Tribune*, <http://www.sltrid.com>. Πρόσβαση στις 14 Ιουνίου 2013.
- Marchand-Reilly, F., J., (2012). The Role of Fathers' Depressive Symptoms and Lax and Over-Reactive Discipline in Children's Externalizing and Internalizing Behaviors, *Journal of Adult Development*, 19(4), 181-189.
- Metcalf, S., (2013). The importance of fathers time, <http://www.fathermag.com>. Πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2013
- Millar, D., Essex University, (2006). The impact father on a child's socio-emotional development, Father matter, Father Knowledge Centre Europe, <http://www.fathermatter.wordpress.com>. Πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2013.
- Nielsen, L., (2008). *Between fathers & daughters*, Camberland House.
- Pancsofar, N. & Vernon-Feagans, L., (2006). Mother and father language input to young children: Contributions to later language development, *Applied Developmental Psychology*, 27(2), 571-578.
- Pagdi, G., (2007). The father son relationship, <http://www.completewellbeing.com>. Πρόσβαση στις 13 Μαΐου 2013.

- Pancsofar, N. & Vernon-Feagans, L., (2010). Fathers early contributions to childrens language development in families from low-income rural communities, *Early Childhood Research Quarterly*, 25(3), 450-463.
- Pappas, S., (2013). *Fatherhood: the science of dad*, Live Science, Parents.
- Pleck, E., H. & Pleck, J., H., (1997). *Fatherhood ideals in the United States, historical dimensions*, in M.E. lamp (Ed), *the role of the father in child development*, New York: John Wiley.
- Popenoe, D., (1999). *Life without father United States of America*, Free Press.
- Pruett, K.D. (1998), Role of the father, *Pediatrics*, 102(5), 1253-1261.
- Rempel, A., L. & Rempel, J., K., (2010). The breastfeeding team: The role of involved fathers in the breastfeeding family, *Journal of Human Lactation*, 27(2), 115-121.
- Rohner, P., R. & Veneziano, A., R., (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence, *American Psychological Association*, 5(4), 382-405.
- Rosenberg, J. & Wilcox, B., W., (2006). The importance of fathers in the healthy development of children, *Child Abuse & Neglect*, 22(5), 136-145.
- Saracho, N., O. & Spodek, B., (2008). Fathers: the 'invisible' parents, *Early Child Development and Care*, 178(7-8), 821-836.
- Schore, A., N., (1994). *Affect regulation and the origin of the self*, psychology press.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Βογινδρούκας, Ι., Μαρίνης, Θ., Νικολόπουλος, Δ., Νικολόπουλος, Θ., Π., Οκαλίδου, Α., Πρώιου, Χ., Πρωτόπαπας, Α., Χ., Σίμος, Π., (2008). *Γλωσσική ανάπτυξη και διαταραχές*. (Επιμέλεια: Δημήτρης Νικολόπουλος) Αθήνα: Τόπος.
- Βουδούρης, Ν., (2010). Οι 4 πιο σημαντικοί ρόλοι του πατέρα, <http://www.boro.gr>. Πρόσβαση στις 19 Αυγούστου 2013.
- Δημητρίου-Χατζηνεοφίτου, Λ., (2009). *Τα 6 πρώτα χρόνια της ζωής*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ένγκελς, Φ., (1988). *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους*, Αθήνα.
- Θεοφίλη Δήμητρα, (2011). Υπερπροστατευτικοί γονείς, <http://www.dimitratheofili.gr>. Πρόσβαση στις 22 Ιουνίου 2013.
- Ιννερχόφερ, Π., (1978). *Ψυχολογία του παιδιού*, Αθήνα: Νότος.
- Κάντις, Α., Λ.,(1981). *Πατέρας ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια*, Αθήνα: Νότος.
- Κεφαλίδου, Μ., (2011). Ο ρόλος του πατέρα, <http://www.kindykids.gr>. Πρόσβαση στις 19 Αυγούστου 2013.
- Κορώσης, Κ., (1990). *Κριτική αναθεώρηση του πατρικού ρόλου, το βήμα των κοινωνικών επιστημών*, τόμος Α', Τεύχος 2, Αθήνα: Νότος.
- Κρασανάκης, Γ., (1991). *Ο πατρικός ρόλος*, Ηράκλειο: Ιδιωτική.
- Κρητικού, Μ., (2009). Ο ρόλος του πατέρα στην εγκυμοσύνη, <http://www.yeskid.gr>. Πρόσβαση στις 29 Μαΐου 2013.
- Κυριαζοπούλου, Ζ., (2011). Ο μπαμπάς γιορτάζει και εμείς αναρωτιόμαστε, <http://www.mommy.gr>. Πρόσβαση στις 5 Ιουλίου 2013.
- Μεσσήνης, Σ., (2012). Οι μορφές της σύγχρονης οικογένειας και οι επιδράσεις της στα μέλη, <http://www.morphes-synchrones-oikogeneias.com>. πρόσβαση στις 2 Ιουλίου 2013.
- Μπούκουρας, Δ., (2012). Ποιός είναι ο ιδανικός τύπος πατέρα, <http://www.tromaktiko.gr>. Πρόσβαση στις 2 Ιουλίου 2013.
- Μυλντρόφ, Μ., (1977). *Ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια*, Αθήνα: Οδυσσέας.

- Παναγιωτίδου-Πράπα, Α., (2000). *Το βιβλίο της μητρότητας*, Αθήνα.
- Πατέρα, Α., Τσιλιμένη, Δ., Τ., (2012). *Φιλαναγνωσία και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Πατσούρου, Α., (2007). *Θηλασμός μια υπέροχη σχέση*, Αθήνα.
- Πυργιωτάκη, Ι., (1984). *Κοινωνιολογία της οικογένειας*, Αθήνα.
- Σιδέρης, Ν., (2009). *Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο γονείς θέλουν*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τσαρδάκη, Δ., (1984). *Διαδικασίες κοινωνικοποίησης*, Αθήνα.
- Φίλη, Κ., (2011). *Ο ρόλος του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού*, Αθήνα: ΤΑΝΙ.
- Χουντουμάδη, Α., (1998). *Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χρηστίδης, Α., (2002). *Όψεις της γλώσσας*, Αθήνα: Νήσος.
- Borneman, E., (1988). *Η πατριαρχία*. (Μετάφραση: Δημοσθένης Κούρτοβικ) Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Brazelton, B., T. & Cramer, B., G., (2009). *Γονείς, βρέφη και το δράμα του. Η πρώτη σχέση πρώιμου δεσμού*. (Επιμέλεια: Γρηγόρης Αμπατζόγλου, Ζαίρα Παπαληγούρα-Ράλλη, Μετάφραση: Χριστίνα Χατζηδημητρίου) Αθήνα: Παπαζήση.
- Cal, R., (1988). *Η ιστορία της παιδείας*, Αθήνα.
- Grace, J., Craig, D., (2007). *Η ανάπτυξη του ανθρώπου*. (Επιμέλεια: Παναγιώτα Βορριά, Μετάφραση: Άννα Ιωαννίδου) Αθήνα: Παπαζήση.
- Gottman, J., (2000). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jones, E., (2003). *Σιγκμουντ Φρόντλ, η ζωή και το έργο του*. (Μετάφραση: Ξενοφόντα Κομνηνού) Αθήνα: Ίνδικτός.
- Parke R., (1987). *Ο πατέρας. Η συμβολή του στην διαμόρφωση του παιδιού*, Αθήνα: Κουτσούμπος.
- Rogge, J., U., (2007). *Τα παιδιά χρειάζονται όρια, τα έχουν ανάγκη*. (Επιμέλεια: Αντιγόνη Γραμμένου, Μετάφραση: Πολυάννα Παπαφράγκου) Αθήνα: Θυμάρι.
- Scopesi, A. & Viterbori, P., (2007). *Ψυχολογία της μητρότητας*. (Μετάφραση: Ελένη Λυγερού) Αθήνα: Lector.